

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของภาคตะวันตก

1. สภาพคานกายภาพ (ตารางที่ 1 2 3 4 และ 5 ,แผนที่ 1 2 3 4 5 6 7 และ 8)

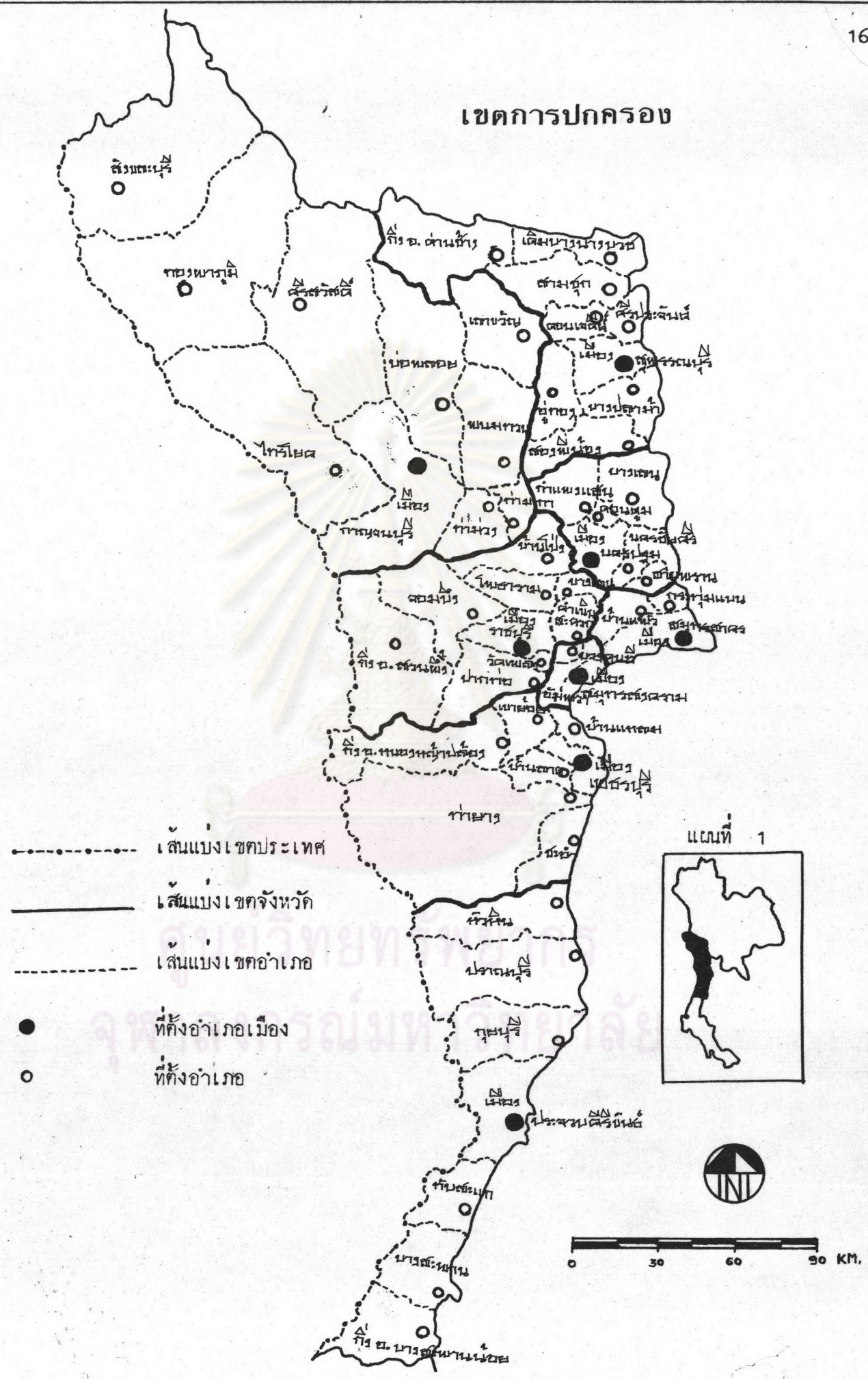
1.1 ที่ตั้ง ภาคตะวันตกของประเทศไทยตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 11° เหนือ ถึงเส้นรุ้งที่ 16° 30' เหนือ และเส้นแวงที่ 98° 15' ตะวันออก ถึงเส้นแวงที่ 100° ตะวันออก มีพื้นที่ประมาณ 46,112.6 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 8.97 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ประกอบด้วยพื้นที่ 8 จังหวัด คือ จังหวัดกาญจนบุรี นครปฐม ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสาครرامสมุทรสาคร และสุพรรณบุรี ภาคตะวันตกมีอาณาเขตติดต่อกับบริเวณอื่น ๆ ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดกับ จังหวัดตาก อุทัยธานี และชัยนาท
- ทิศตะวันออก ติดกับ จังหวัดสิงห์บุรี อ่างทอง อุทัย และนนทบุรี
- ทิศตะวันตก ติดกับ สหภาพพม่า
- ทิศใต้ ติดกับ จังหวัดชุมพร และอ่าวไทย

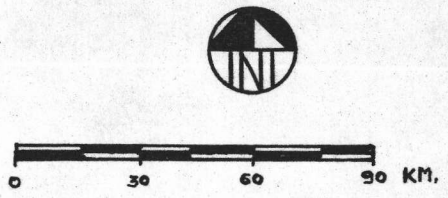
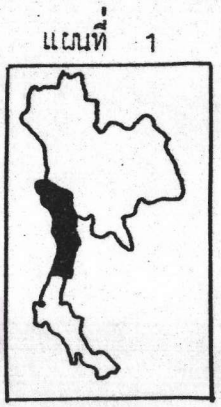
1.2 ลักษณะภูมิประเทศ ภาคตะวันตกมีลักษณะภูมิประเทศที่มีความแตกต่างกันสามารถแบ่งออกเป็นลักษณะใหญ่ได้ 3 ลักษณะคือ

ก. บริเวณเทือกเขาสูงทางคานตะวันตกและทางตอนเหนือบางส่วน ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ประกอบด้วยภูเขา และเทือกเขาสูงซึ่งต่อเนื่องมาจากภูเขาทางภาคเหนือ บางส่วนของแนวเทือกเขาใช้เป็นเส้นแบ่งพรมแดนระหว่างไทยกับพม่า ซึ่งได้แก่ เทือกเขาดนงชัยและตะนาวศรี เทือกเขาเหล่านี้มีความสูงเฉลี่ยมากกว่า 1,000 เมตร จากระดับน้ำทะเล และมีความสูงเหนือร่อนน้ำมากกว่า 400 เมตร ลักษณะของพื้นผิวโดยทั่วไปจะมีความลาดชันของพื้นที่มากกว่าร้อยละ 30 บริเวณนี้มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 13,667.5 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ 29.6 ของพื้นที่ทั้งภาค พื้นที่ส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยป่าไม้และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ เช่น แม่น้ำแควใหญ่ แม่น้ำแควน้อย ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำแม่กลอง

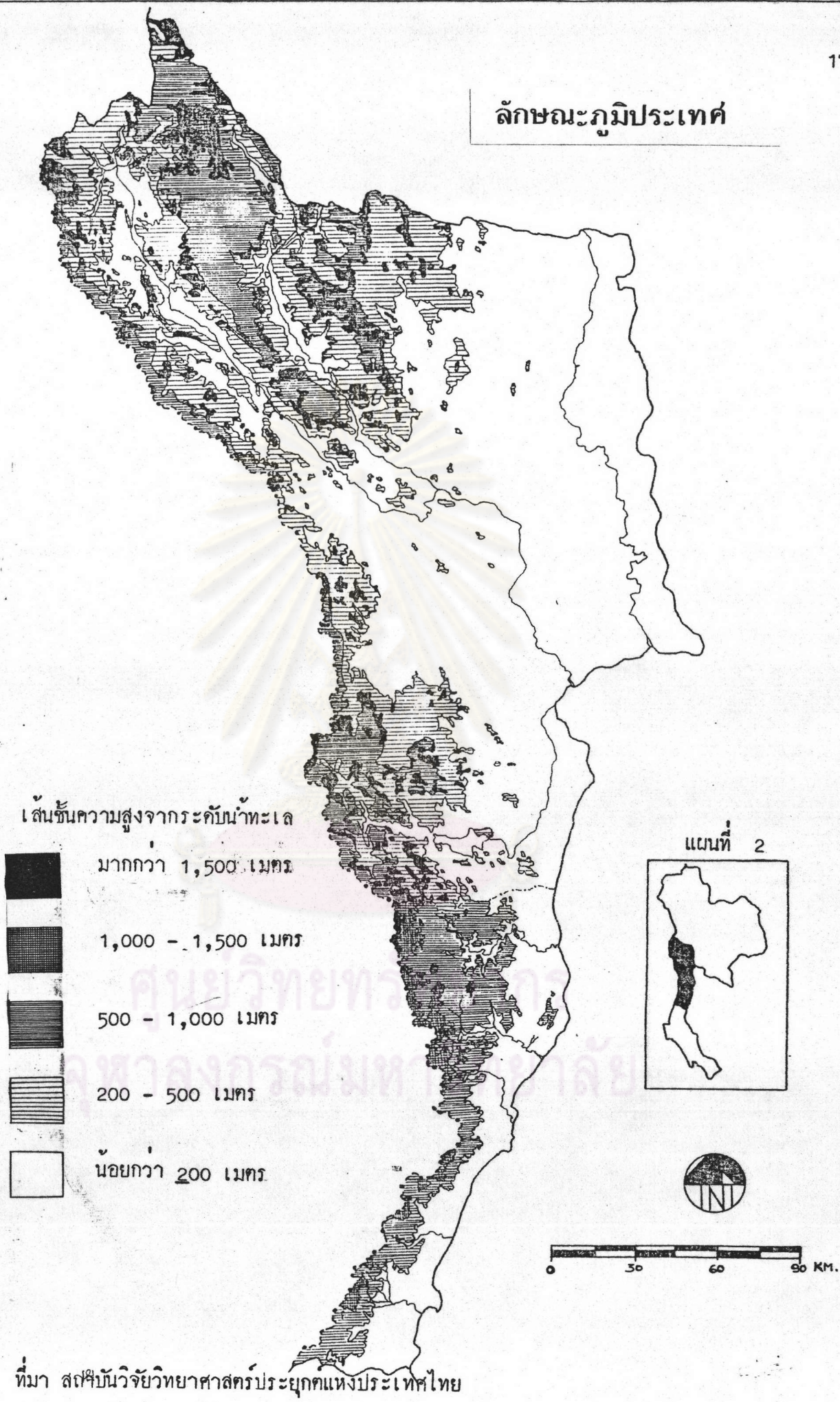
เขตการปกครอง

- เส้นแบ่งเขตประเทศ
- เส้นแบ่งเขตจังหวัด
- ..... เส้นแบ่งเขตอำเภอ
- ที่ตั้งอำเภอเมือง
- ที่ตั้งอำเภอ

ลักษณะภูมิประเทศ

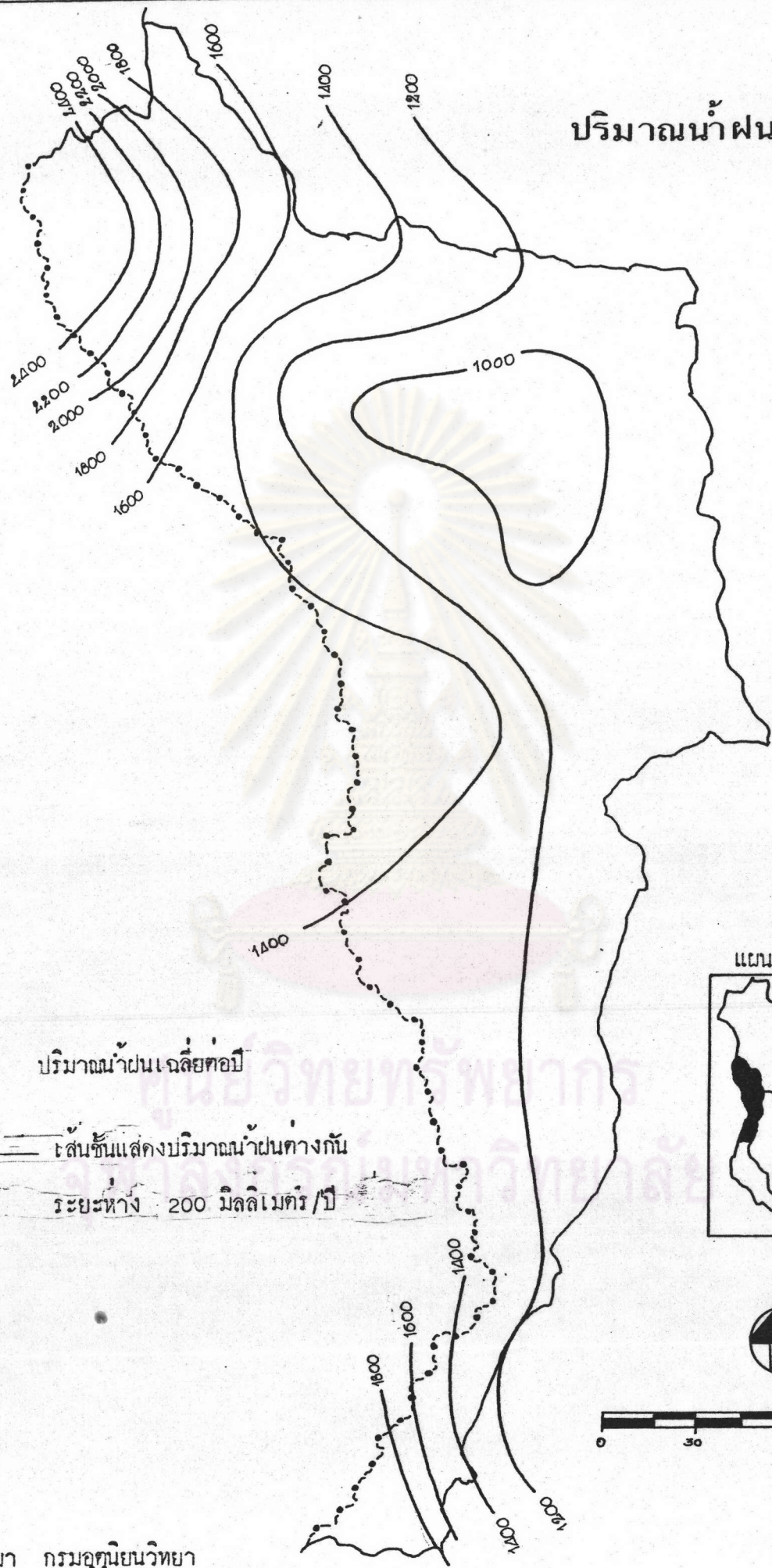

ข. บริเวณที่สูงตอนกลางและที่ราบระหว่างภูเขา ได้แก่บริเวณที่ต่อเนื่องมาจากบริเวณเทือกเขาสูงทางคานตะวันตกและทางตอนเหนือบางส่วน ลักษณะของพื้นผิวโดยทั่วไปจะเป็นพื้นที่ลุ่มขรุขระสลับกันและมีบริเวณที่ราบแคบ ๆ ระหว่างหุบเขาและที่สูง บริเวณที่มีความสูงเหนือร่อนน้ำประมาณ 100 - 400 เมตร และมีความลาดชันของพื้นที่ตั้งแต่ร้อยละ 2 ถึงร้อยละ 30 บริเวณที่เป็นที่สูงจะมีพื้นที่ประมาณ 5,434 ตารางกิโลเมตร หรือเป็นร้อยละ 148 ของพื้นที่ทั้งภาค ส่วนบริเวณที่ราบระหว่างภูเขามีพื้นที่ประมาณ 11,028.5 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 23.9 ของพื้นที่ทั้งภาค ในบริเวณที่เนินที่ราบเชิงเขาจะประกอบด้วยเศษหิน เศษดิน ที่พัดมาจากที่สูงมาตกตะกอนอยู่ในบริเวณที่ลุ่มซึ่งมีแม่น้ำไหลผ่านเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถปรับปรุงให้เป็นแหล่งเพาะปลูกพืชไร่ต่าง ๆ เช่น อ้อย ข้าวโพก สับปะรด เป็นต้น อย่างไรก็ตามพื้นที่เกษตรเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการชลประทานเข้าช่วย

ค. บริเวณที่ราบลุ่มทางคานตะวันออก มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 15,982.6 ตารางก.ม. หรือประมาณร้อยละ 34.6 ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นบริเวณที่มีความลาดชันของพื้นที่ไม่เกินร้อยละ 2 และมีความสูงเหนือร่อนน้ำไม่เกิน 30 เมตร ลักษณะพื้นผิวโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม และมีบางส่วนเป็นที่ราบลูกฟูก ภายในบริเวณที่ราบลุ่มทางคานตะวันออกยังแบ่งออกเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ และบริเวณที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล โดยบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำจะเป็นบริเวณที่มีการตกตะกอนทับถมกันของเศษตะกอนต่าง ๆ ที่แม่น้ำ ซึ่งได้แก่ แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำเพชรบุรี เป็นต้น พืชพามา พื้นที่ส่วนใหญ่มีค้ำมาอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกข้าวและพืชผลอื่น ๆ เช่น ผลไม้ โดยอาศัยน้ำจากแม่น้ำสายต่าง ๆ และจากการชลประทานเข้าช่วย ส่วนบริเวณที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลเกิดจากอิทธิพลของทะเลและน้ำร่องที่พัดพาเศษตะกอนต่าง ๆ มาทับถมบริเวณชายฝั่งทะเล ส่วนใหญ่เป็นดินทรายและดินเค็มไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกมักจะเป็นบริเวณที่มีการทำนาเกลือ นากุ้ง และพื้นที่ป่าชายเลนเป็นส่วนมาก

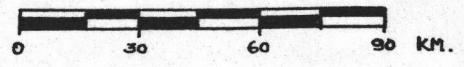
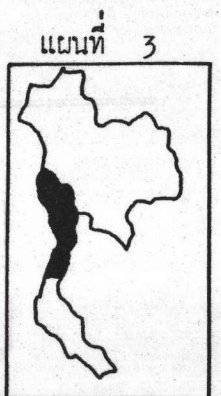
1.3 ลักษณะภูมิอากาศ ภาคตะวันตกมีลักษณะภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อนคือ มีฤดูฝนและฤดูร้อนเห็นอย่างเด่นชัด ดังนั้นลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปของภาคจึงอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างร้อน แต่เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกัน คือ บริเวณทางคานตะวันตกและทางตอนบนของภาคเป็นบริเวณเทือกเขาและที่สูง ส่วนทางคานตะวันออกของภาคเป็นที่ราบลุ่มและอยู่ใกล้ทะเล จึงมีอิทธิพลต่อสภาพภูมิอากาศและปริมาณน้ำฝนอย่างมาก โดยค้ำมาอุณหภูมิจะมีความแตกต่างของอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดอย่างเห็นได้ชัด ในบริเวณเทือกเขาสูงทางคานตะวันตก และตอนบนของภาค แต่ในบริเวณที่ราบลุ่มตอนล่างถึงชายฝั่งทะเลจะมีความแตกต่างของอุณหภูมิเพียงเล็กน้อย

ปริมาณน้ำฝน

ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่อปี

เส้นชั้นแสดงปริมาณน้ำฝนต่างกัน
 ระยะห่าง 200 มิลลิเมตร/ปี

ในค้ำานปริมาณน้ำฝนโดยทั่วไปจะมีปริมาณมากบริเวณใกล้ชายแค้นค้ำานตะวันออก และบริเวณที่เป็นเทือกเขาสูง และจะลดน้อยลงไปทางพื้นที่ค้ำานตะวันออก ซึ่งเป็นบริเวณที่ราบเชิงเขา ที่ราบลุ่มแม่น้ำ และที่ราบชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณที่ราบในจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และนครปฐม ซึ่งเป็นเขตเงาฝน (Rain Shadow) เป็นบริเวณที่มีฝนก่น้อยมาก

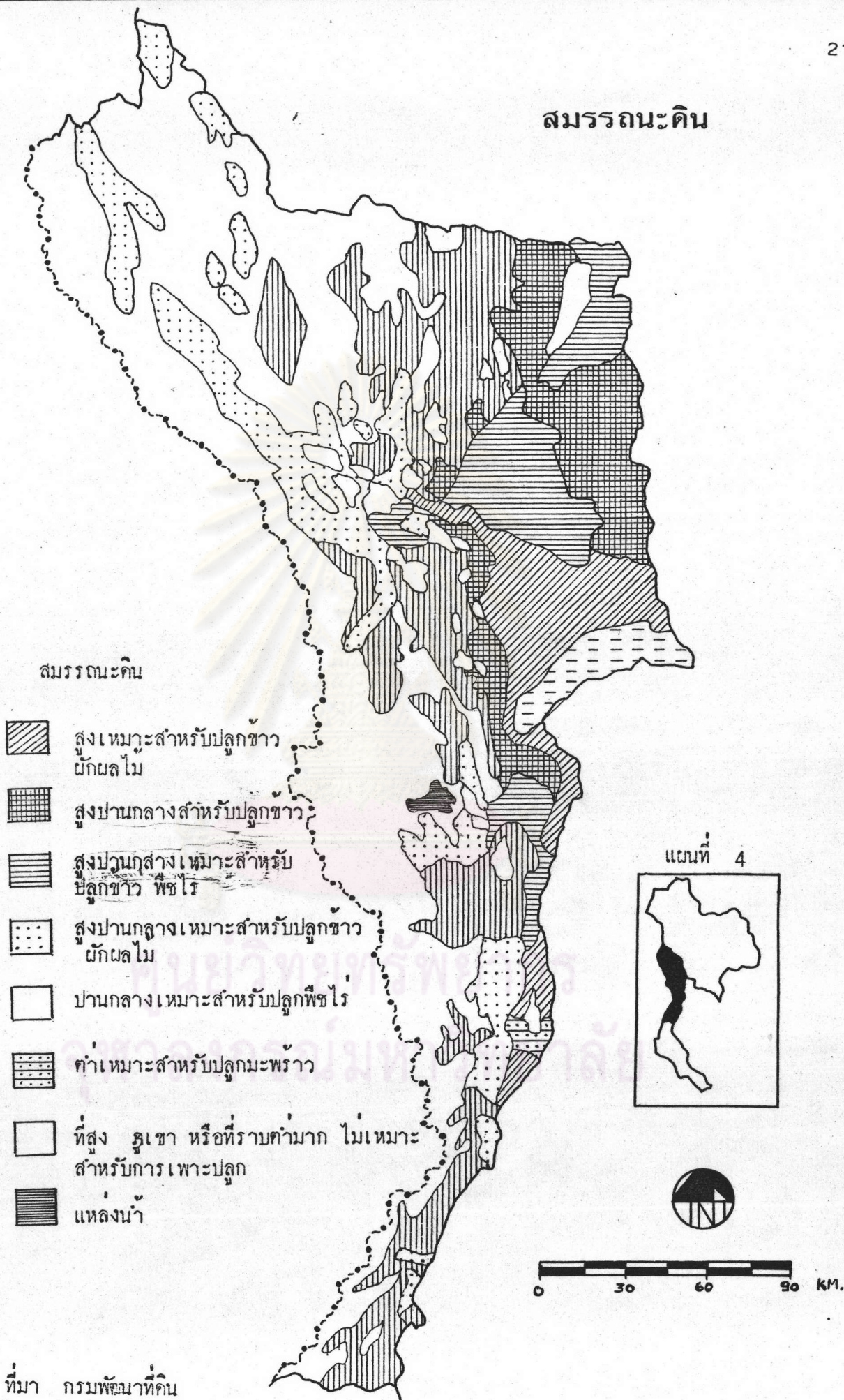
1.4 สมรรถนะดินทางการเกษตร การศึกษาสมรรถนะดินของภาคตะวันออก เนื่องจากดินในบริเวณต่าง ๆ มีศักยภาพการผลิตต่างกัน จึงทำให้การใช้ที่ดินในแต่ละบริเวณแตกต่างกันไปค้ำาย และมีผลทำให้เกิดการได้เปรียบและเสียเปรียบในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ที่ดินทางการเกษตร ทั้งนี้เพราะการผลิตทางการเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของภาค และเป็นปัจจัยค้ำึงค้ำูประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ สมรรถนะดินทางการเกษตรของภาคตะวันออก แบ่งได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

ก. บริเวณสมรรถนะดินสูงและสูงปานกลาง ส่วนใหญ่เป็นบริเวณที่ราบลุ่มและบริเวณที่ราบระหว่างภูเขา ทางค้ำานตะวันออกของภาคลักษณะดินเกิดจากการทับถมของตะกอนที่แม่น้ำหรือทะเลพัดพามา (Alluvium Soils) ทับถมบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ บริเวณที่ราบลุ่มใกล้ปากแม่น้ำและบริเวณชายฝั่งทะเล เป็นดินเกิดค่อนข้างใหม่เนื้อดินละเอียดมากถึงละเอียดปานกลาง มีความอุดมสมบูรณ์มาก แต่มีการระบายน้ำเร็ว เหมาะกับการปลูกข้าว พืชไร่ ไม้ และผลไม้ บริเวณนี้จะครอบคลุม

ข. บริเวณสมรรถนะดินปานกลาง ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่อยู่ถัดจากบริเวณที่มีสมรรถนะดินสูง ได้แก่ บริเวณที่สูงตอนกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มที่สลับกัน ลักษณะดินเป็นดินเก่าที่เกิดจากอิทธิพลของแม่น้ำพัดพาตะกอนมาทับถมตามบริเวณที่ราบหรือที่ราบชันบันได หรือเกิดจากดินที่พังทลายจากบริเวณภูเขา เป็นดินร่วนหรือดินทรายมีปริมาณของแร่ธาตุที่สลายตัวง่าย และมีคุณสมบัติเป็นค้ำานน้อย จึงมีความอุดมสมบูรณ์พอสมควรมีการระบายน้ำค้ำึงค้ำามาก จึงเหมาะสำหรับการปลูกพืชไร่ เช่น อ้อย ข้าวโพด เป็นต้น

ค. บริเวณสมรรถนะดินค้ำา เป็นบริเวณที่อยู่ทางค้ำานตะวันตกของภาคทั้งหมด และบางส่วนของบริเวณชายฝั่งทะเล ลักษณะของดินทางการเกษตรเป็นดินที่เกิดตามบริเวณที่สูงชัน บริเวณไหล่เขาหรือที่ลาดเชิงเขา ส่วนใหญ่เกิดจากการสลายตัวของหินปูน ผิวดินค้ำานไม่เหมาะ

สมรรถนะดิน

กับการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ เพราะดินขาดแร่ธาตุและมีอัตราการพังทลายสูง ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ป่าไม้และท่าเหมืองแร่ ส่วนบริเวณชายฝั่งทะเลบางส่วนของจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ จะเป็นบริเวณสมรณะดินต่ำเช่นกัน เนื่องจากมีลักษณะเป็นดินเค็มเกิดจากอิทธิพลของน้ำทะเลหนุน ทำให้ไม่เหมาะในการเพาะปลูก พื้นที่ชั้นส่วนมากจะเป็นพืชน้ำเค็ม และป่าชายเลน เช่นไม้โกงกาง แสม เป็นต้น

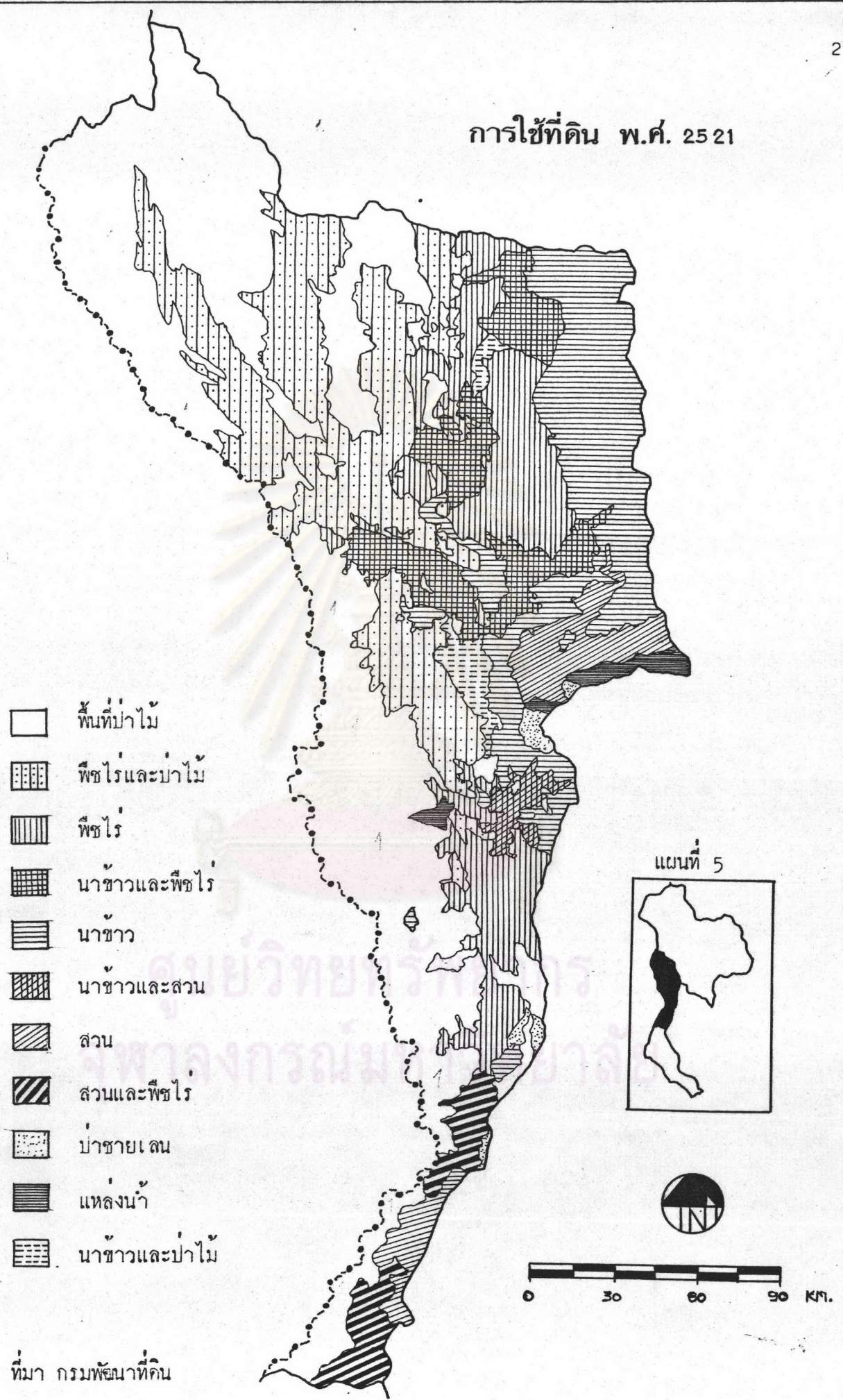
1.5 การใช้ที่ดินทางการเกษตร ลักษณะการใช้ที่ดินของภาค ประกอบด้วยพื้นที่ป่า ทุ่งนา พืชไร่ และพื้นที่อื่น ๆ ¹ บริเวณพื้นที่ป่าจะอยู่ในบริเวณเทือกเขาสูงทางค้ำวันตกและทางตอนเหนือบางส่วน ซึ่งไม่เหมาะกับการเกษตรอื่น ๆ ทุ่งนามีอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มทางค้ำวันออก ซึ่งเป็นบริเวณที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์สูงเหมาะสำหรับการปลูกข้าว พืชไร่มีการใช้ที่ดินเพาะปลูกมาก ในบริเวณที่สูงตอนกลางและบริเวณที่ราบเชิงเขา ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางและมีการระบายน้ำดี และพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งมีการใช้ที่ดินเป็นส่วนน้อยแต่จะกระจายปนอยู่กับการใช้ที่ดินอื่น ๆ อย่างไรก็ตามลักษณะการใช้ที่ดินของภาคตะวันตก ส่วนใหญ่จะรวมตัวอยู่ทางค้ำวันออกของภาค เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนในการตั้งถิ่นฐาน เช่น เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งผลิตทางการเกษตร และมีเส้นทางคมนาคมสะดวกกว่าบริเวณอื่น ๆ

การใช้ที่ดินใน พ.ศ. 2517 ภาคตะวันตกทั้งหมด มีการใช้พื้นที่ทางการเกษตรเป็นป่าไม้มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 62.3 ของพื้นที่ภาค จังหวัดที่มีพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดคือ จังหวัดกาญจนบุรี ร้อยละ 55.8 รองลงมาคือจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ พื้นที่นาคิดเป็นร้อยละ 17.8 ของการใช้ที่ดินทั้งภาค จังหวัดสุพรรณบุรี มีพื้นที่นามากที่สุด คือ ร้อยละ 31.1 รองลงมาคือจังหวัดนครปฐม ราชบุรี และเพชรบุรี พืชไร่มีเนื้อที่คิดเป็นร้อยละ 12.8 ของการใช้ที่ดินทั้งภาค จังหวัดที่มีการปลูกพืชไร่มากที่สุดคือ จังหวัดกาญจนบุรี ร้อยละ 35.1 รองลงมาคือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดสุพรรณบุรี

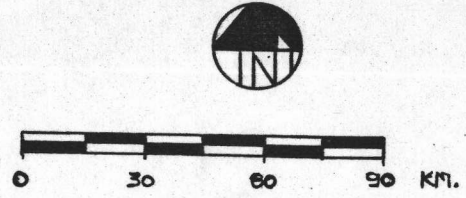
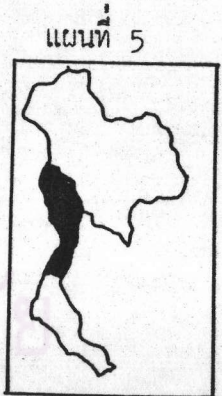
1 พื้นที่อื่น ๆ หมายถึง เขตชุมชน อุตสาหกรรม การค้า เหมืองแร่ แหล่งน้ำ ถนน ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ที่ลุ่ม ที่ว่างเปล่า เขื่อน แหล่งน้ำ นาเกลือ บ่อปลา และบ่อกัก

การใช้ที่ดิน พ.ศ. 2521

- พื้นที่ป่าไม้
- พืชไร่และป่าไม้
- พืชไร่
- นาข้าวและพืชไร่
- นาข้าว
- นาข้าวและสวน
- สวน
- สวนและพืชไร่
- ป่าชายเลน
- แหล่งน้ำ
- นาข้าวและป่าไม้

ที่มา กรมพัฒนาที่ดิน

ไม้ยืนต้นมีเนื้อที่คิดเป็นร้อยละ 3.9 ของการใช้ที่ดินทั้งหมด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีพื้นที่ปลูก ไม้ยืนต้นมากที่สุด ร้อยละ 31.3 รองลงมาคือจังหวัดราชบุรี และสมุทรสาคร ส่วนการใช้ ที่ดินประเภทสุดท้ายคือ พื้นที่อื่น ๆ คิดเป็นเนื้อที่ร้อยละ 3.2 ของการใช้ที่ดินทั้งหมด จังหวัดที่มีพื้นที่อื่น ๆ มากที่สุดคือ จังหวัดสุพรรณบุรี และประจวบคีรีขันธ์

ใน พ.ศ. 2521 การใช้ที่ดินทางการเกษตรของภาคตะวันตก ยังคงมีรูปแบบการ ใช้ที่ดินเหมือนกับ พ.ศ. 2517 แต่สัดส่วนการใช้พื้นที่จะแตกต่างกันไป กล่าวคือมีพื้นที่ป่าไม้อยู่ มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 44.9 ของการใช้ที่ดินทั้งภาค รองลงมาคือพืชไร่ ร้อยละ 21.8 ที่นาร้อยละ 17.0 พื้นที่อื่น ๆ ร้อยละ 12.4 และไม้ยืนต้นร้อยละ 3.8 เมื่อพิจารณา เป็นรายจังหวัดพบว่าพื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่เฉพาะจังหวัดที่มีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณเทือกเขา สันเขาคันตะวันตกและตอนเหนือบางส่วนของภาค และจังหวัดที่มีพื้นที่เป็นป่าชายเลนจังหวัด กาญจนบุรีมีพื้นที่ป่าไม้คิดเป็นร้อยละ 56.3 ของพื้นที่ป่าทั้งหมด เพชรบุรีร้อยละ 17.0 ประจวบคีรีขันธ์ร้อยละ 14.9 เป็นต้น พื้นที่นาส่วนใหญ่ยังคงรวมตัวอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มทาง คันเขาคันตะวันออก เช่นเดียวกับปี 2517 แต่มีจำนวนพื้นที่ลดลงเนื่องจากมีการขยายตัวของ พื้นที่เพาะปลูกพืชไร่มากขึ้นกว่าเดิม จังหวัดที่มีพื้นที่นามากที่สุดยังคงได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรีคิด เป็นร้อยละ 37.9 รองลงมาได้แก่ จังหวัดราชบุรีร้อยละ 19.2 และจังหวัดนครปฐม ร้อยละ 15.3 ส่วนจังหวัดที่มีพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่มากที่สุด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรีร้อยละ 40.4 รองลงมาได้แก่ ประจวบคีรีขันธ์ร้อยละ 20.7 และสุพรรณบุรีร้อยละ 12.2 ไม้ยืนต้นยังคงมีพื้นที่เพาะปลูกกันมากในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ร้อยละ 36.3 ของการใช้ที่ดิน ทั้งหมด รองลงมาได้แก่ เพชรบุรีร้อยละ 20.7 และสมุทรสาครร้อยละ 13.5 การใช้ ที่ดินประเภทสุดท้ายคือ พื้นที่อื่น ๆ จังหวัดที่มีเนื้อที่พื้นที่อื่น ๆ มากที่สุดได้แก่ จังหวัด กาญจนบุรีร้อยละ 46.1 รองลงมาได้แก่ จังหวัดเพชรบุรีร้อยละ 13.6 และราชบุรี ร้อยละ 12.5

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินใน พ.ศ. 2517 - 2521 จะพบว่าประเภทการใช้ ที่ดินเป็นพื้นที่อื่น ๆ มีการเพิ่มจากเดิมมากที่สุดและเพิ่มขึ้นในทุก ๆ จังหวัดโดยคิดเป็นร้อยละ 287.83 แสดงให้เห็นว่ามีการขยายตัวของการใช้ที่ดินในกิจกรรมด้านอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น การขยายตัวของชุมชน อุตสาหกรรม การค้า สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เป็นต้น จังหวัดที่มีการ ใช้ที่ดินในด้านอื่น ๆ เพิ่มมากที่สุดคือ จังหวัดกาญจนบุรีร้อยละ 59.10 ของการเพิ่มขึ้นของ

การใช้ที่ดินในค้ำอื่น ๆ ทั้งภาค รองลงมาคือ เพชรบุรี ราชบุรี สมุทรสาคร ประจวบคีรีขันธ์ และนครปฐม สุพรรณบุรี และสมุทรสงคราม ประเภทการใช้ที่ดินที่มีสัดส่วนการเพิ่มจากเดิม มาก รองลงมาจากพื้นที่อื่น ๆ คือ พืชไร่ คิดเป็นร้อยละ 71.2 เนื่องจากมีการบุกเบิกพื้นที่ป่า เพื่อขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ปลูกข้าวมาเป็นการปลูกพืชไร่แทน เช่น อ้อย ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ซึ่งให้ผลตอบแทนสูงกว่าและเป็นพืชที่ปลูกได้ ในบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงต่ำ และไม่ต้องการน้ำมากเท่ากับการปลูกข้าว จึง ทำให้พื้นที่การปลูกพืชไร่เพิ่มมากขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ จังหวัดที่มีการปลูกพืชไร่เพิ่มมากที่สุดคือ จังหวัดเพชรบุรี รองลงมาคือ จังหวัดนครปฐม กาญจนบุรี ราชบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ส่วนประเภทการใช้ที่ดินค้ำป่าไม้ ที่นา และไม้ยืนต้น มีสัดส่วนการใช้ที่ดินลดลง โดยพื้นที่ ป่าไม้ลดลงจากเดิมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.89 จังหวัดที่มีป่าไม้ลดลงมากที่สุดแก่จังหวัด กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี และสุพรรณบุรี สาเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่า ลดลง เกิดจากการบุกทำลายป่าไม้เพื่อขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น ที่นามีสัดส่วนการใช้ที่ดินลดลง จากเดิมร้อยละ 4.8 โดยลดลงมากในจังหวัดสมุทรสงคราม นครปฐม เพชรบุรี สมุทร-สาครและกาญจนบุรี ส่วนจังหวัดที่มีพื้นที่นาเพิ่มขึ้น ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี และราชบุรี การใช้ที่ดินประเภทสุดท้ายคือ ไม้ยืนต้นมีสัดส่วนลดลงจากเดิมร้อยละ 2.43 จังหวัดที่มี พื้นที่ไม้ยืนต้นลดลงจากเดิมมากที่สุดคือ จังหวัดกาญจนบุรี รองลงมาคือ จังหวัดราชบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร ส่วนในจังหวัดนครปฐม เพชรบุรี สุพรรณบุรีและประจวบ-คีรีขันธ์มีพื้นที่ไม้ยืนต้นเพิ่มขึ้น

1.6 การแบ่งเขตการปกครอง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วยพื้นที่จังหวัด 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี นครปฐม ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และสุพรรณบุรี แบ่งพื้นที่เขตการปกครองและการบริหารราชการได้ดังนี้คือ

ก. การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งพื้นที่เขตการปกครองออกเป็น 8 จังหวัด 50 อำเภอ 4 กิ่งอำเภอ ในระดับตำบลแบ่งออกเป็น 555 ตำบล และ 4,059 หมู่บ้าน จากลักษณะการแบ่งเขตการปกครองในระดับอำเภอ พบว่าลักษณะการแบ่งเขตการปกครองส่วน ใหญ่จะสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศของภาคคือ ในบริเวณที่ราบลุ่มและที่ราบเชิงเขาทางค้ำ ตะวันออกของภาค ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีประชากรตั้งถิ่นฐานหนาแน่น จะมีการ แบ่งเขตการปกครองในพื้นที่ขนาดเล็ก ส่วนในบริเวณที่เป็นเทือกเขา ป่าไม้ และบริเวณที่สูง

ด้านตะวันตก และทางตอนเหนือของภาค ซึ่งไม่เหมาะแก่การอยู่อาศัย ประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างเบาบาง และกระจุกกระจายในพื้นที่ลักษณะแบ่ง เขตการปกครองจึงเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่

ข. การปกครองส่วนท้องถิ่น มีการแบ่งพื้นที่ออกตามลักษณะการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นเป็น 3 รูปแบบ

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัด 8 แห่ง
2. เทศบาลแบ่งออกเป็นเทศบาลเมือง 12 แห่ง และเทศบาลตำบล 3 แห่ง
3. สุขาภิบาล 86 แห่ง

ในบริเวณพื้นที่เขตการปกครองในรูปเทศบาลนั้น เทศบาลส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในอำเภอเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางของจังหวัดในด้านการปกครอง ซึ่งมีความเจริญและประชากรหนาแน่น ส่วนสุขาภิบาล ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในตัวอำเภอ และเป็นบริเวณที่มีการให้บริการในด้านการค้า บริการ และสังคมแก่พื้นที่โดยรอบ จึงถือว่าเป็นศูนย์กลางของพื้นที่เช่นกัน

ค. เขตพื้นที่เมือง ในการวิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองในแต่ละอำเภอ ประกอบด้วย พื้นที่เทศบาลและพื้นที่สุขาภิบาล¹ รวมกัน ทั้งนี้เพราะเขตเทศบาลและสุขาภิบาลเป็นบริเวณที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากรอยู่รวมกันหนาแน่นกว่าพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ภายในอำเภอ และในขณะเดียวกันจึงเป็นศูนย์กลางให้บริการในด้านการค้า บริการ และสังคมแก่พื้นที่โดยรอบ

1.7 เส้นทางคมนาคม การคมนาคมในภาคตะวันตกสามารถติดต่อกันได้หลายเส้นทาง เช่น รถยนต์ รถไฟ ทางน้ำ เป็นต้น เส้นทางคมนาคมที่สำคัญที่สุดคือ การคมนาคมทางบก เพราะสามารถติดต่อกับบริเวณต่าง ๆ ภายในภาคได้มากกว่าเส้นทางคมนาคมประเภทอื่น ๆ โดยโครงข่ายของเส้นทางคมนาคมที่ต่อเนื่องมาจากภาคกลาง และผ่านลงไปทางภาคใต้ จึงทำให้การติดต่อกันระหว่างภาคตะวันตกกับกรุงเทพมหานครและภาคใต้เป็นอย่างสะดวกและรวดเร็ว เส้นทางหลักที่สำคัญได้แก่

¹ National Economic and Social Development Board, South Thailand Regional Planning Study Vol. 2 Physical Planning (London: Hunting Technical Services Limited, N.D)p,

ก. เส้นทางรถไฟ มีความสำคัญมากในการขนส่งสินค้า วัตถุดิบ และผู้โดยสาร ทั้งนี้ เพราะมีเส้นทางรถไฟตัดผ่านทุกจังหวัดของภาคตะวันตก เส้นทางรถไฟที่สำคัญ คือ

- ทางรถไฟสายใต้ เริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร ผ่านจังหวัดนครปฐม ถึงสถานีชุมทางหนองปลาดุก ในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นสถานีต้นทางที่สำคัญของภาค จากนั้นก็มุ่งสู่เส้นทางภาคใต้ โดยมีสถานีปลายทางอยู่ที่สุโขทัยไกล ระยะเวลาที่เส้นทางรถไฟผ่านในพื้นที่ภาคตะวันตกคือ จากกรุงเทพมหานคร ถึงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีความยาวทั้งสิ้น 316 กิโลเมตร

- ทางรถไฟสายหนองปลาดุก - น้ำตก ซึ่งแยกจากชุมทางหนองปลาดุกไปทางภาคตะวันตก ผ่านอำเภอท่ามะกา ท่าม่วง เมืองกาญจนบุรี ไปสุดทางที่สถานีน้ำตกอำเภอไทรโยค เส้นทางรถไฟสายนี้สร้างขึ้นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ระยะเวลาจากกรุงเทพมหานคร ถึงสถานีบ้านน้ำตกยาวประมาณ 210 กิโลเมตร

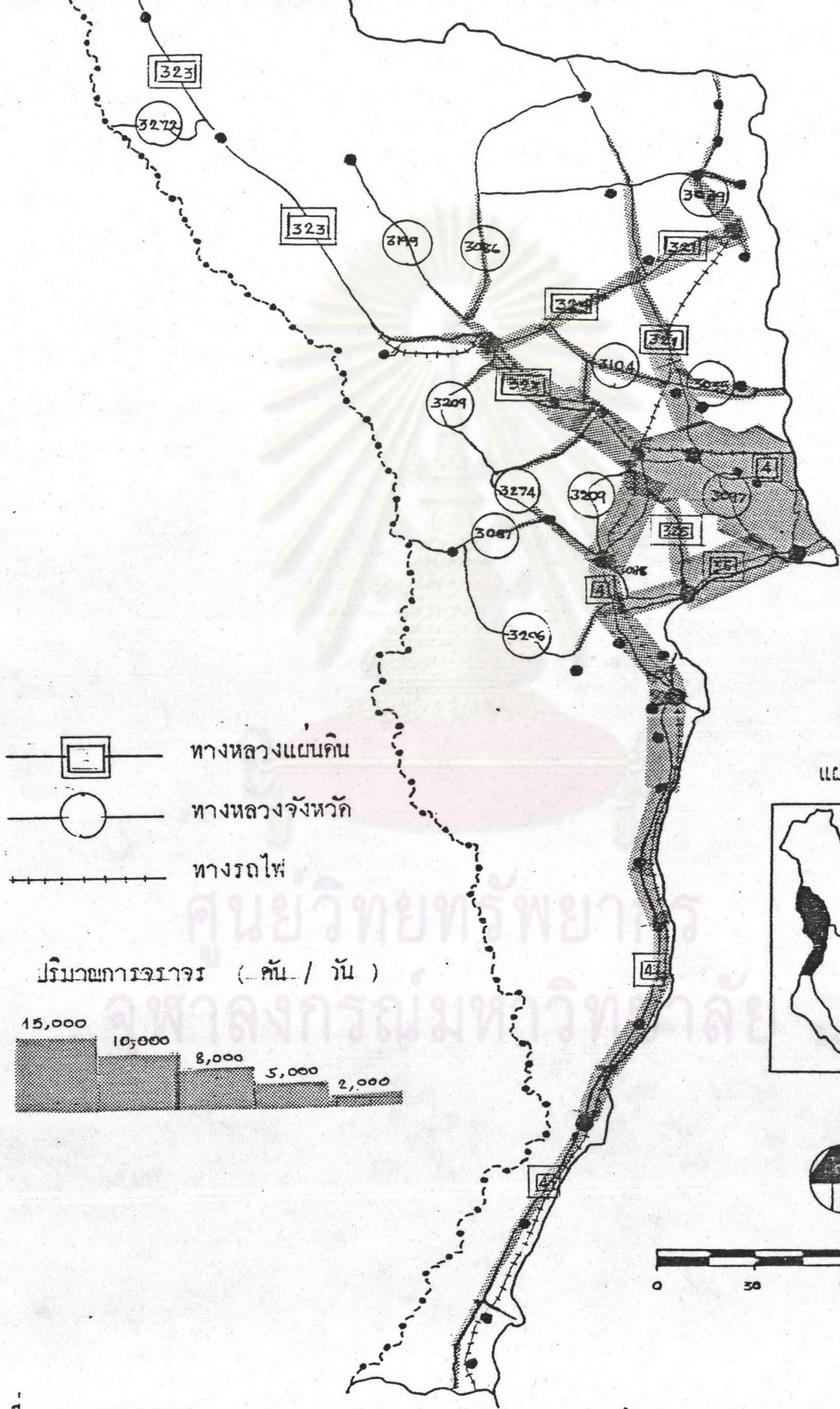
- ทางรถไฟสายวงเวียนใหญ่ - แมกกลอง ทางรถไฟสายนี้เชื่อมติดต่อกันระหว่างสถานีวงเวียนใหญ่ กรุงเทพมหานครกับสถานีแมกกลอง จังหวัดสมุทรสงคราม มีระยะทางยาว 64.9 กิโลเมตร ทางรถไฟสายนี้จะต่างกับทางรถไฟสายอื่น ๆ ที่ผ่านภายในภาคคือ เป็นเส้นทางรถไฟที่ไม่เชื่อมโยงกับเส้นทางรถไฟสายสำคัญ ๆ ของประเทศไทยและยังแบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ

ช่วงที่ 1. ระหว่างสถานีวงเวียนใหญ่ ถึงสถานีมหาชัย ในจังหวัดสมุทรสาคร
ระยะทาง 31.1 กิโลเมตร

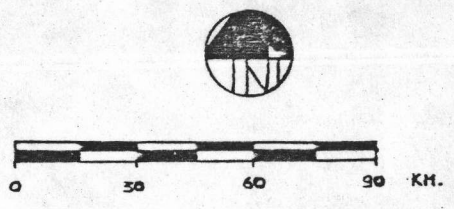
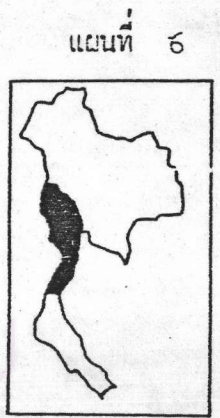
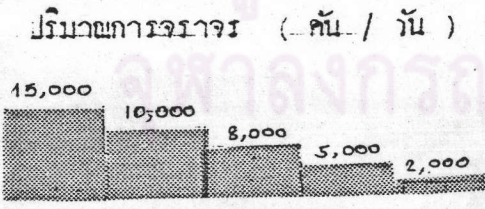
ช่วงที่ 2. ระหว่างสถานีบ้านแหลมคือสถานีแมกกลอง ในจังหวัดสมุทรสงคราม
ระยะทาง 33.8 กิโลเมตร

โดยเหตุที่ทางรถไฟสายวงเวียนใหญ่ - แมกกลอง แบ่งเป็น 2 ช่วง ไม่ติดต่อกันทำให้ผู้โดยสารไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร เพราะต้องลงรถไฟที่สถานีมหาชัยเพื่อลงเรือข้ามแม่น้ำท่าจีนไปโดยสารรถไฟต่อที่สถานีบ้านแหลมอีกทอดหนึ่ง จึงจะสามารถโดยสารรถไฟไปจนถึงสถานีปลายทางที่แมกกลองได้

เส้นทางคมนาคมและปริมาณการจราจร พ.ศ. 2522

- ทางหลวงแผ่นดิน
- ทางหลวงจังหวัด
- ทางรถไฟ

ที่มา กรมทางหลวง

ในค่านจำนวนเที่ยวการวิ่งของรถไฟปรากฏว่า ประเภทของขบวนรถไฟและจำนวนเที่ยวในการวิ่งต่อวันภายในภาคตะวันตก แบ่งได้เป็น 6 ประเภท คือ

1. ทางรถไฟสายใต้	จำนวนเที่ยวในการวิ่ง	30	ขบวน/วัน
2. ทางรถไฟสายหนองปลาดุก - สุพรรณบุรี	"	2	"
3. ทางรถไฟสายหนองปลาดุก - น้ำตก	"	10	"
4. ทางรถไฟสายวงเวียนใหญ่ - แม่กลอง	"	16	"

การหยุดของรถไฟตามสถานีต่าง ๆ ปรากฏว่าจะมีการหยุดของรถไฟมากในสถานีที่สำคัญ เช่น สถานีอำเภอเมืองของทุกจังหวัดและอำเภอที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจดังกรมรองลงไป และเนื่องจากส่วนมากสถานีต้นทางของรถไฟจะเริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร จึงทำให้การหยุดของรถไฟมักจะหยุดมากตามสถานีที่อยู่ต้นทางและค่อย ๆ ลดลงไปตามระยะทางจนถึงสถานีปลายทาง

ในค่านปริมาณการใช้บริการทางรถไฟจากจำนวนผู้โดยสาร และปริมาณสินค้า เนื่องจากข้อมูลที่มีอยู่เป็นข้อมูลในปี พ.ศ. 2519 และไม่มีข้อมูลในบางพื้นที่ แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าจำนวนผู้โดยสารจะมีการใช้บริการมากตามสถานีต้นทางและสถานีที่เป็นจุดสำคัญและจะลดลงตามสถานีปลายทาง ส่วนปริมาณสินค้านั้นปริมาณการใช้ขึ้นอยู่กับความสำคัญของแต่ละสถานี ซึ่งส่วนมากจะเป็นสถานีที่ตั้งอยู่ในเขตเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมของภาค โดยสินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกษตรจะนำไปขายยังตลาดกลางสำคัญคือ กรุงเทพมหานคร ขณะเดียวกันสินค้าสำเร็จรูปยังมีแหล่งผลิตจากกรุงเทพมหานครและภาคกลาง รวมทั้งสินค้าต่างประเทศก็จะถูกส่งไปขายภายในภาคตะวันตกเช่นกัน

ข. เส้นทางรถยนต์ เป็นเส้นทางคมนาคมหลักที่สำคัญที่สุดของภาคในการติดต่อขนส่งสินค้าและผู้โดยสาร เพราะมีเส้นทางเชื่อมโยงชุมชนต่าง ๆ ภายในภาคได้มากที่สุด เส้นทางรถยนต์สายสำคัญที่ใช้กันมากได้แก่

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 สายเพชรเกษม เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อกะหว่างกรุงเทพมหานคร ภาคตะวันตกและภาคใต้จึงเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักของภาค สามารถเชื่อมต่อกับชุมชนต่าง ๆ ภายในภาคได้มากที่สุด โดยเฉพาะตัดผ่านบริเวณชุมชนเมืองของจังหวัด เช่น เทศบาลเมืองนครปฐม เทศบาลเมืองบ้านโป่ง เทศบาลเมืองโพธาราม เทศบาลเมือง

ราชบุรี เทศบาลเมืองเพชรบุรี และเทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางสำคัญที่ให้บริการแก่ชุมชนอื่น ๆ โดยรอบ และจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ยังสามารถติดต่อกับจังหวัดกาญจนบุรี และสุพรรณบุรีได้สะดวกโดยมีเส้นทางหลวงแผ่นดินสาย 323 แบบจากอำเภอบ้านโป่งเป็นเส้นทางสายเชื่อมโยงระยะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ที่ตัดผ่านภาคตะวันตกมีความยาวประมาณ 515 กิโลเมตร

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 สายธนบุรี - ปากท่อ เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญรองลงมาจากสายเพชรเกษม โดยเชื่อมระหว่างถนนสุขสวัสดิ์ กรุงเทพมหานคร กับทางหลวงสายเพชรเกษมที่อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี เส้นทางนี้จะตัดผ่านจังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดสมุทรสงคราม ระยะทางยาวประมาณ 84 กิโลเมตร และเป็นเส้นทางที่ช่วยย่นระยะทางการติดต่อระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ได้ประมาณ 100 กิโลเมตร ซึ่งช่วยให้การเดินทางทำได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น เพราะไม่ต้องผ่านทางหลวงสายเพชรเกษม

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 สายมาลัยแมน เป็นเส้นทางที่แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ตรงบริเวณสามแยกมาลัยแมน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมตัดผ่านไปยังกำแพงแสน สองพี่น้อง อู่ทอง และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี มีความยาวประมาณ 90 กิโลเมตร นอกจากนี้เส้นทางสายนี้ยังติดต่อกับจังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งสามารถเดินทางผ่านไปยังภาคเหนือได้สะดวก

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 323 สายแสงชูโต เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรีกับจังหวัดกาญจนบุรี โดยแยกออกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ตรงกิโลเมตรที่ 66 อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และตัดผ่านอำเภอท่ามะกา ท่าม่วงและอำเภอเมืองกาญจนบุรี มีระยะทางยาวประมาณ 60 กิโลเมตร นับเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญทางด้านการเศรษฐกิจเพราะตัดผ่านบริเวณเขตอุตสาหกรรมของภาค ซึ่งมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนถนนสายนี้เป็นจำนวนมาก

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 324 สายกาญจนบุรี - อู่ทอง เชื่อมระหว่างจังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดสุพรรณบุรี โดยแยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 323 ตัดผ่านอำเภอเมืองกาญจนบุรี พนมทวน และเชื่อมกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 ในเขตอำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีระยะทางประมาณ 62 กิโลเมตร

- ทางหลวงหมายเลข 325 สายบางแพ - สมุทรสงคราม เป็นเส้นทางที่แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ตรงกิโลเมตรที่ 83 เส้นทางนี้ตัดผ่านอำเภอบางแพ กำเนินสะควก บางคนที่ อัมพวา และเชื่อมกับทางหลวงแผ่นดินสายธนบุรี - ปากท่อ มีความยาวประมาณ 40 กิโลเมตร

นอกจากทางหลวงแผ่นดินสายสำคัญดังกล่าวแล้ว ภายในภาคตะวันตกยังมีทางหลวงจังหวัดสายสั้น ๆ ที่สำคัญอีกหลายสายได้แก่

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3035 เชื่อมต่อจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 ที่อำเภอกำแพงแสน ไปยังอำเภอบางเลน ในจังหวัดนครปฐม

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3088 เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างอำเภอเมืองราชบุรีกับจังหวัดสมุทรสงคราม

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3091 เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญมากเพราะเชื่อมระหว่างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เพชรเกษม) กับจังหวัดสมุทรสาคร จึงเป็นเส้นทางหลักที่ใช้ในการขนส่งสินค้าและวัตถุดิบให้แก่โรงงานในจังหวัดสมุทรสาคร

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3092 เชื่อมระหว่างจังหวัดสมุทรสงครามกับจังหวัดสมุทรสาคร

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3094 เชื่อมต่อจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ไปยังอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3098 เชื่อมต่อจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ไปยังอำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3190 เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างอ้อมน้อยกับอำเภอกระทุ่มแบน ในจังหวัดสมุทรสาคร

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3242 เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างจังหวัดสมุทรสาครกับมหาชัย

ทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงกิ่งกล่าวข้างต้น เป็นทางหลวงที่มีความสำคัญต่อบริเวณภาคตะวันตกมาก เพราะโครงข่ายของเส้นทางคมนาคมมีความเชื่อมโยงที่ติดต่อกันระหว่างชุมชน

ต่าง ๆ จะช่วยทำให้การติดต่อกันระหว่างชุมชนต่อชุมชนในจังหวัดเดียวกันหรือกับจังหวัดอื่น ๆ ภายในและภายนอกภาคเป็นไปได้สะดวก

ในค่านปริมาณการจราจรทุกวันภายในภาคตะวันตกจะพบว่า มีลักษณะหนาแน่นต่อเนื่องมาจากกรุงเทพมหานคร และค่อยลดปริมาณลงตามระยะทาง นอกจากนั้นอำเภอที่เป็นที่ตั้งของเทศบาลส่วนใหญ่จะมีปริมาณการจราจรทุกวันสูงกว่าพื้นที่บริเวณอื่น ๆ บริเวณที่มีปริมาณการจราจรสูงสุดของภาคนี้คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 โดยเฉพาะบริเวณที่ต่อเนื่องระหว่างกรุงเทพมหานคร จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร ประมาณ 19,463 คันต่อวัน บริเวณที่มีการจราจรสูงรองลงมา ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 323 ซึ่งเชื่อมระหว่างอำเภอบ้านโป่ง ท่ามะกา ท่าม่วง และเมืองกาญจนบุรี อันเป็นแหล่งที่ตั้งของศูนย์กลางอุตสาหกรรมหลักของภาค ปริมาณการจราจรสูงสุดจะอยู่ในช่วงติดต่อกันระหว่างชนบุรี ถึงสมุทรสงครามประมาณ 8,527 คันต่อวัน นอกจากทางหลวงแผ่นดินสายสำคัญดังกล่าวแล้วยังมีทางหลวงจังหวัดที่สำคัญและมีปริมาณการจราจรสูง คือ ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3091 มีปริมาณการจราจรทุกวันประมาณ 8,438 คัน และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3242 ปริมาณการจราจรทุกวันประมาณ 5,971 คันต่อวัน

อำเภอทุกอำเภอในภาคตะวันตก มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึงเช่นเดียวกันหมด แต่ประสิทธิภาพในการเข้าถึง (Accessibility) พื้นที่ชุมชนในอำเภอ และเพื่อติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ในพื้นที่โดยรอบนั้นแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับจำนวนเส้นทางที่มีอยู่ ประเภทของเส้นทาง และปริมาณการจราจรในเส้นทางเหล่านั้น ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญอำเภอแต่ละแห่ง เส้นทางในภาคตะวันตกแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท คือ ทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด และทางหลวงท้องถิ่น แต่เนื่องจากข้อมูลปริมาณการจราจรซึ่งกรมทางหลวงได้ทำไว้มีแค่เฉพาะปริมาณการจราจรบนทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัด ดังนั้น ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาจึงเลือกใช้เฉพาะทางหลวงแผ่นดิน และทางหลวงจังหวัดเท่านั้น โดยจะให้ค่าน้ำหนักของเส้นทางทั้งสองแตกต่างกัน คือ ทางหลวงแผ่นดินมีคะแนนเท่ากับ 2 และทางหลวงจังหวัดมีคะแนนเท่ากับ 1 ประสิทธิภาพในการเข้าถึงของเส้นทางในแต่ละอำเภอ จะสามารถหาค่าได้จากจำนวนเส้นทางที่มีอยู่คูณด้วยประเภทของเส้นทางมาพิจารณาร่วมกับจำนวนปริมาณการจราจรในเส้นทางต่าง ๆ ของอำเภอ โดยอำเภอที่มีจำนวนเส้นทางที่แยกออกจากอำเภอไปติดต่อกับพื้นที่อื่น ๆ หรือมีเส้นทางถนนผ่านหลายสาย

และมีปริมาณการจราจรต่อวันสูงกว่าพื้นที่บริเวณอื่น ๆ แสดงว่าเป็นอำเภอที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงสูงและมีความเป็นศูนย์กลางการคมนาคมมากกว่าอำเภอที่มีเส้นทางผ่านจำนวนน้อย และมีปริมาณการจราจรต่ำ

บริเวณที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงพื้นที่โคสะควกจะอยู่ในบริเวณที่ราบคันตะวันตกของภาค ซึ่งมีโครงข่ายของเส้นทางคมนาคมเนื่องมาจากภาคกลางและกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังเป็นบริเวณแหล่งผลิตทั้งในด้านการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่สำคัญของภาค จึงทำให้มีเส้นทางกระจายอยู่อย่างหนาแน่นในพื้นที่ และมีปริมาณการจราจรสูง

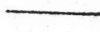

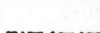
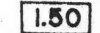

ส่วนบริเวณห้วงคันตะวันตกของภาคซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตั้งลึกเข้าไปในภาค ลักษณะภูมิประเทศเป็นอุปสรรคสำคัญในการเข้าถึง จึงทำให้มีเส้นทางเข้าถึงจำกัด ปริมาณการจราจรในพื้นที่จึงน้อยตามไปด้วย อำเภอที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงสูง ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม นครชัยศรี สามพราน เมืองสมุทรสาคร ท่ามะกา เมืองราชบุรี บ้านโป่ง โปธาราม กระทุ่มแบน เมืองเพชรบุรี กำแพงแสน ท่าม่วง เมืองกาญจนบุรี ปรางค์ท่ายาง เมืองสมุทรสงคราม เมืองสุพรรณบุรี เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงปานกลาง ส่วนใหญ่ยังคงเป็นอำเภอที่อยู่ในพื้นที่คันตะวันตกของภาค และบริเวณที่ราบสูงตอนกลาง ซึ่งอำเภอเหล่านี้จะอยู่โดยรอบบริเวณที่มีประสิทธิภาพการเข้าถึงสูง จึงได้รับอิทธิพลจากพื้นที่แรก ในด้านโครงข่ายเส้นทางคมนาคมและปริมาณการจราจรที่ต่อเนื่องออกมา นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตทางการเกษตรกรรมที่สำคัญอีกด้วย ได้แก่ อำเภอเขาย้อย ปากท่อ จอมบึง อู่ทอง บางเลน คอนคาบุม เมืองประจวบคีรีขันธ์ หัวหิน ศรีประจันต์ ชะอำ บางสะพาน สองพี่น้อง บ่อพลอย คำเนินสะควก บางแพ วัดเพลง บางปลาม้า เป็นต้น สำหรับอำเภอที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงของเส้นทางคมนาคมต่ำถึงค่อนข้างต่ำจะอยู่ในบริเวณที่ราบสูงตอนกลางต่อเนื่องออกมาจากสองบริเวณแรกและบริเวณคันตะวันตกของภาค ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตั้งลึกเข้าไปในภาค ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่สูง ภูเขา และป่าไม้ จึงเป็นอุปสรรคสำคัญในการเข้าถึงทำให้มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึงพื้นที่จำกัด ปริมาณการจราจรจึงน้อยตามไปด้วย ได้แก่ อำเภอพนมทวน บ้านแหลม หีบสะแก บ้านแพ้ว คอนเจ๊กย์ บ้านลกค ไวโยค เค็มบางนางบัว สามชุก เลาชวีญ ศรีสวัสดิ์ ทองผาภูมิ ถึงอำเภอสวนผึ้ง สังขละบุรี เป็นต้น นอกจากนี้ทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัดที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นในทุกอำเภอของภาคตะวันตกยังมีทางหลวงท้องถิ่นคั่นผ่าน แต่เนื่องจากไม่มีข้อมูลที่แน่นอนและไม่มีการตรวจนับปริมาณการจราจรในแต่ละเส้นทางไว้จึงไม่ได้นำมาพิจารณาประกอบ

และไม่มีการตรวจนับปริมาณการจราจรในแต่ละเส้นทางไว้จึงไม่ได้นำมาพิจารณาประกอบในเรื่องประสิทธิภาพการเข้าถึงพื้นที่ อย่างไรก็ตามทางหลวงท้องถิ่นนับว่ามีความสำคัญ เพราะเป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ให้มีการคมนาคมติดต่อกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณอำเภอที่ยังไม่มีทางหลวงแผ่นดิน หรือทางหลวงจังหวัดคั่นผ่าน

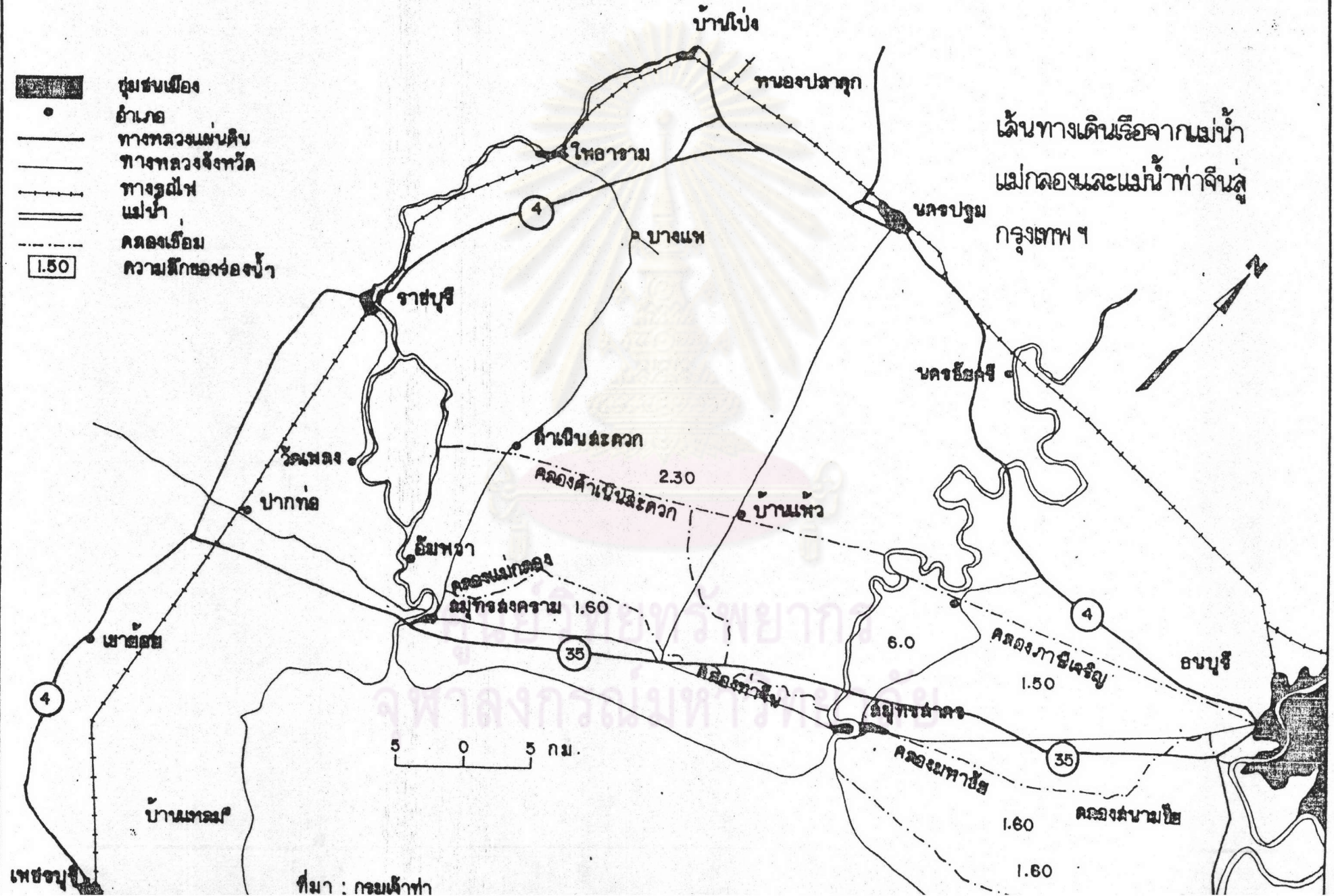
ค. ทางน้ำ การคมนาคมทางน้ำบริเวณภาคตะวันตกในปัจจุบันจะลดความสำคัญลง เนื่องจากสามารถติดต่อโดยทางรถยนต์และทางรถไฟได้สะดวกกว่า ยกเว้นในบริเวณที่มีแม่น้ำไหลผ่านและเส้นทางคมนาคมถูกกักขวางในฤดูฝน หรือเส้นทางคมนาคมยังตัดไปไม่ถึง บริเวณที่การคมนาคมทางน้ำยังคงมีความสำคัญอยู่ ได้แก่ อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรี ราชบุรี นครปฐม และอำเภอที่อยู่ในเขตที่สูง และภูเขา ในจังหวัดกาญจนบุรี เส้นทางน้ำที่ใช้ในการคมนาคมติดต่อและขนส่งสินค้าที่สำคัญ คือ แม่น้ำแควใหญ่ และแม่น้ำแควน้อย ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อในบริเวณเขตที่สูงและภูเขา แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน และคลองต่าง ๆ ซึ่งเชื่อมระหว่างอำเภอในภาคตะวันตกกับภาคกลาง เช่น คลองมหาสวัสดิ์ คลองพระพิมล คลองเจ้าเขตุ เป็นต้น เรือที่ใช้ในการเดินทางส่วนมากจะมีขนาดกลางและขนาดเล็ก บรรทุกผู้โดยสารได้ไม่เกิน 30 คน และบรรทุกสินค้าได้หนักไม่เกิน 20 ตัน นอกจากนี้เส้นทางคมนาคมทางน้ำซึ่งใช้เดินทางติดต่อกันภายในแผ่นดินแล้ว ยังมีเส้นทางคมนาคมบริเวณชายฝั่งทะเลในจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกันกับชายฝั่งทะเล เช่น จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ เรือที่สำคัญในบริเวณนี้ ได้แก่ เรือประมง จังหวัดที่มีจำนวนเรือประมงมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร รองลงมาได้แก่ สมุทรสงคราม เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

จากการพิจารณาสภาพทางกายภาพในคำนำแล้ว สามารถสรุปปัจจัยสำคัญที่แสดงให้เห็นความแตกต่างและความได้เปรียบเสียเปรียบของพื้นที่ระหว่างอำเภอต่าง ๆ ได้ดังนี้

ก. ลักษณะภูมิประเทศ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อที่ตั้ง และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานอย่างมากซึ่งจะช่วยในการเปรียบเทียบลักษณะความสำคัญทางกายภาพของเมือง โดยเมื่อพิจารณาจากภูมิประเทศที่มีความเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน การขยายเมือง พื้นที่ที่อำนวยความสะดวกเฉพาะปลูก ประกอบกับสมรรถนะดินทางการเกษตร และการใช้ที่ดิน จะพบว่า อำเภอแต่ละแห่งจะ

- ชุมชนเมือง
- อำเภอ
- ทางหลวงแผ่นดิน
- ทางหลวงจังหวัด
- ทางรถไฟ
- แม่น้ำ
- คลองเชื่อม
- ความลึกของร่องน้ำ

เส้นทางเดินเรือจากแม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำท่าจีนสู่กรุงเทพฯ ฯ

I 160561A0

ที่มา : กรมเจ้าท่า

มีความได้เปรียบในค่าน้ำที่ทั้งที่แตกต่างกัน กล่าวคือ อำเภอต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบ
 ค่าน้ำออกนั้นมีภูมิประเทศที่อำนวยความสะดวก เพราะปลูก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม และบางส่วน
 เป็นที่ราบลูกฟูก สมรรถนะดินสูงและสูงปานกลาง ทั้งนี้เพราะลักษณะดินเกิดจากการทับถมของ
 ตะกอนที่แม่น้ำหรือน้ำทะเลพัดพามาเป็นดินเกิดค่อนข้างใหม่ เนื้อดินละเอียดและมีความอุดม
 สมบูรณ์มาก การใช้ที่ดินในบริเวณนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการเพาะปลูกข้าว ไม้ยืนต้น ฝักผลไม้
 และพืชไร่ โดยอาศัยแหล่งน้ำจากแม่น้ำสายต่าง ๆ และจากการชลประทานเข้าช่วย
 บริเวณนี้จะครอบคลุมพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม นครชัยศรี สามพราน
 บางเลน กระจุกแบน บ้านแพ้ว เมืองสมุทรสาคร บางแพ กำเนินสะดวก โทษาราม
 บางคนที วัดเพลง อัมพวา เมืองสมุทรสงคราม เมืองเพชรบุรี บ้านแหลม บ้านลาด
 เขาย้อย สองพี่น้อง บางปลาม้า เมืองสุพรรณบุรี ไร่ประจันต์ คอนเจ็คย์ สามชุก
 อุทอง และเค็มบางนางบัว นอกจากนี้ในบริเวณที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลซึ่งเกิดจากการทับถม
 ของตะกอนที่น้ำทะเลพัดพามา ดินส่วนใหญ่เป็นดินทรายและดินเค็มไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก
 ในบริเวณนี้จึงเป็นบริเวณที่มีการทำนาเกลือ นากุ้ง และพื้นที่ป่าชายเลน ได้แก่ อำเภอเมือง
 สมุทรสงคราม บ้านแหลม เมืองเพชรบุรี สะอ่า หัวหิน เป็นต้น จากการที่อำเภอต่าง ๆ
 ในบริเวณที่ราบค่าน้ำออกมีภูมิประเทศที่อำนวยความสะดวก จึงมีศักยภาพในการผลิตสูง
 ทำให้สามารถเพาะปลูกได้หลายครั้งต่อปี จึงทำให้อำเภอในบริเวณที่ราบมีประชากรอาศัยอยู่
 อย่างหนาแน่นและมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าบริเวณอื่น ๆ ของภาค

ส่วนบริเวณที่สูงตอนกลางและที่ราบระหว่างภูเขา ซึ่งต่อเนื่องมาจากบริเวณที่ราบลุ่ม
 ค่าน้ำออก โดยทั่วไปพื้นที่จะเป็นที่ราบลูกฟูกสลับกัน และที่ราบแคบ ๆ ระหว่างภูเขา
 สมรรถนะดินในบริเวณนี้จะมีศักยภาพในการผลิตปานกลาง เพราะเป็นดินเก่าที่เกิดจากตะกอนที่
 แม่น้ำพัดพามาทับถมบริเวณที่ราบและที่ราบชันบนโค ลักษณะดินเป็นดินร่วนหรือดินทราย มีความ
 อุดมสมบูรณ์พอควรและระเหยน้ำได้ดี จึงทำให้การใช้ที่ดินในบริเวณส่วนใหญ่เป็นการเพาะปลูก
 พืชไร่ ซึ่งเป็นพืชทางเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ อ้อย ข้าวโพด สับปะรด มันสำปะหลัง
 เป็นต้น การเพาะปลูกจะผลิตขึ้นเพื่อเป็นวัตถุดิบให้กับโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ เช่น
 อุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมผลิตผลไม้กระป๋อง อุตสาหกรรมมันอัดเม็ดและมันเส้น
 เป็นต้น บริเวณนี้จะครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมืองกาญจนบุรี ท่าม่วง ท่ามะกา บ้านโป่ง
 พนมทวน บ่อพลอย เลาชวีญ จอมบึง เมืองราชบุรี กำแพงแสน ปากท่อ เขาย้อย
 ทายวง หัวหิน ปรามบุรี กุยบุรี เมืองประจวบฯ อุทอง คอนเจ็คย์ สามชุก เป็นต้น

บริเวณสุกท้าย ไค่แก้ว บริเวณเทือกเขาสูงชันค้ำวันตกและทางตอนเหนือบางส่วน ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ประกอบด้วยภูเขาและเทือกเขาสูง พื้นที่ที่มีความลาดชัน ลักษณะดินส่วนใหญ่เกิดจากการสลายตัวของหินปูน นิวคินกัน คินซาคแร่ชาคุและมีอัตราการพังทลายสูง สมรรถนะดินต่ำจึงไม่เหมาะกับการเพาะปลูกพืชชนิดต่าง ๆ การใช้ที่ดินในบริเวณนี้ส่วนใหญ่จึงเป็นที่ป่าไม้และการทำเหมืองแร่ บริเวณนี้จะครอบคลุมพื้นที่อำเภอสังขละบุรี ทองผาภูมิ ศรีสวัสดิ์ กิ่งอำเภอค้ำวันช้าง ไทรโยค กิ่งอำเภอสวนผึ้ง กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง ท่ายาง หัวหิน ปราณบุรี กุยบุรี เมืองประจวบฯ ทับสะแก บางสะพาน และกิ่งอำเภอบางสะพานน้อย เป็นต้น อำเภอเหล่านี้จะมีประชากร เข้ามายังถิ่นฐานเบาบางและกระจัดกระจายในพื้นที่ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศไม่อำนวย การพัฒนาพื้นที่เพาะปลูกต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงกว่าปกติ ดินมีศักยภาพในการผลิตค่าและมีอัตราการพังทลายสูง รวมทั้งการขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูก ทำให้ผลผลิตต่ำ ฐานะทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเมืองจึงอยู่ในระดับต่ำเช่นกัน

ข. เส้นทางคมนาคม เป็นปัจจัยทางกายภาพที่สำคัญอีกด้านหนึ่งซึ่งจะต้องพิจารณาร่วมกับสภาพภูมิประเทศ เพราะสภาพภูมิประเทศมีผลต่อประสิทธิภาพในการเข้าถึงพื้นที่ของเส้นทางคมนาคม โครงข่ายของเส้นทางคมนาคม จำนวนเส้นทาง ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง วิธีการและค่าใช้จ่ายในการขนส่ง และปริมาณการจราจรต่อวัน ในบริเวณที่ราบค้ำวันนอกของภาคจะมีความได้เปรียบในค้ำวันเส้นทางคมนาคม ประสิทธิภาพการเข้าถึงพื้นที่ เนื่องจากมีโครงข่ายเส้นทางคมนาคมอยู่อย่างหนาแน่นและต่อเนื่องมาจากบริเวณภาคกลางและกรุงเทพมหานคร มีปริมาณการจราจรต่อวันสูง เพราะเป็นแหล่งผลิตทางด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม จึงมีการขนส่งสินค้า และวัตถุดิบ ไปยังตลาดและโรงงานอุตสาหกรรมทั้งในและนอกพื้นที่ภาค นอกจากนั้นยังเป็นบริเวณที่เชื่อมต่อกับระหว่างกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคใต้ของประเทศ จึงกลายเป็นทางผ่านที่สำคัญ อำเภอในบริเวณนี้มีโครงข่ายเส้นทางคมนาคมหนาแน่นและสามารถติดต่อกับชุมชนและพื้นที่อื่น ๆ โดยรอบได้สะดวกจึงกลายเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางบกที่สำคัญ เช่น อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอบ้านโป่ง ส่วนอำเภอที่เป็นแหล่งผลิตทางเศรษฐกิจในบริเวณก็จะมีโครงข่ายเส้นทางคมนาคมที่หนาแน่นเพื่อขนส่งสินค้าและวัตถุดิบไปยังตลาดได้สะดวกรวดเร็ว เช่น อำเภอกระทุ่มแบน เมืองสมุทรสาคร ท่าม่วง ท่ามะกา นครชัยศรี สามพราน ค้ำเนินสะดวก โพธาราม เมืองราชบุรี สองพี่น้อง อู่ทอง เมืองสุพรรณบุรี เป็นต้น ส่วนในบริเวณที่สูงทางค้ำวันตกซึ่งมีภูมิประเทศเป็นภูเขา

สูงและพื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ที่มีความลาดชันมาก จะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการก่อสร้างเส้นทางคมนาคม
 เส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงพื้นที่จึงมีจำกัด ประชากรอาศัยอยู่อย่างเบาบาง ปริมาณการจราจร
 ค่อนข้างต่ำ ได้แก่ อำเภอลี้ขมิ้นบุรี ทองผาภูมิ ศรีสวัสดิ์ เลาชวีญ กิ่งอำเภอสวนผึ้ง
 กิ่งอำเภอด่านช้าง พนมทวน ไทรโยค เดิมบางนางบวช สามชุก กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง
 เป็นต้น อย่างไรก็ตามในด้านคมนาคมของภาคตะวันตก พอสรุปได้ดังนี้ คือ โครงข่ายของ
 เส้นทางคมนาคมและปริมาณการจราจรจะหนาแน่นในบริเวณที่ต่อเนื่องมาจากกรุงเทพมหานคร
 และในบริเวณที่เป็นแหล่งผลิตทางด้าน การเกษตร และแหล่งอุตสาหกรรมที่สำคัญของภาค
 โครงข่ายของเส้นทางคมนาคมและปริมาณการจราจรจะเริ่มเบาบางออกไปในพื้นที่ที่อยู่โดยรอบ
 บริเวณแรก และมีจำนวนเส้นทางและปริมาณการจราจรอย่างจำกัดมากในพื้นที่ภูเขาและที่สูง
 ทางด้านตะวันตกของภาค

ศูนย์วิทยพัชวิทยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ประชากร (ตารางที่ 6 7 8 9 , แผนที่ 8 9 10 11 12 13 14)

2.1 ลักษณะประชากรในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ

ก. ขนาดประชากร ใน พ.ศ. 2522 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประชากรทั้งสิ้น 3,576,703 คน คิดเป็นร้อยละ 7.8 ของประชากรทั้งประเทศ จังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดของภาค ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี มีประชากรร้อยละ 19.6 ของประชากรทั้งภาค รองลงมาคือ ราชบุรีร้อยละ 17.7 นครปฐมร้อยละ 15.5 กาญจนบุรีร้อยละ 14.1 ประจวบคีรีขันธ์ร้อยละ 10.3 เพชรบุรีร้อยละ 10.1 สมุทรสาครร้อยละ 7.2 และสมุทรสงครามร้อยละ 5.5

เมื่อพิจารณาขนาดประชากรของภาคในระดับอำเภอ จะพบว่าอำเภอที่มีประชากรสูงสุดคืออำเภอเมืองนครปฐม มีจำนวนประชากรคิดเป็นร้อยละ 5.5 ของประชากรทั้งภาค ส่วนอำเภอที่มีประชากรน้อยสุด คืออำเภอลำลูกกา มีประชากรร้อยละ 0.2 ของประชากรทั้งภาคจากจำนวนประชากรทั้งหมด สามารถจึงแบ่งกลุ่มอำเภอตามขนาดประชากรได้เป็น 6 กลุ่ม คือ

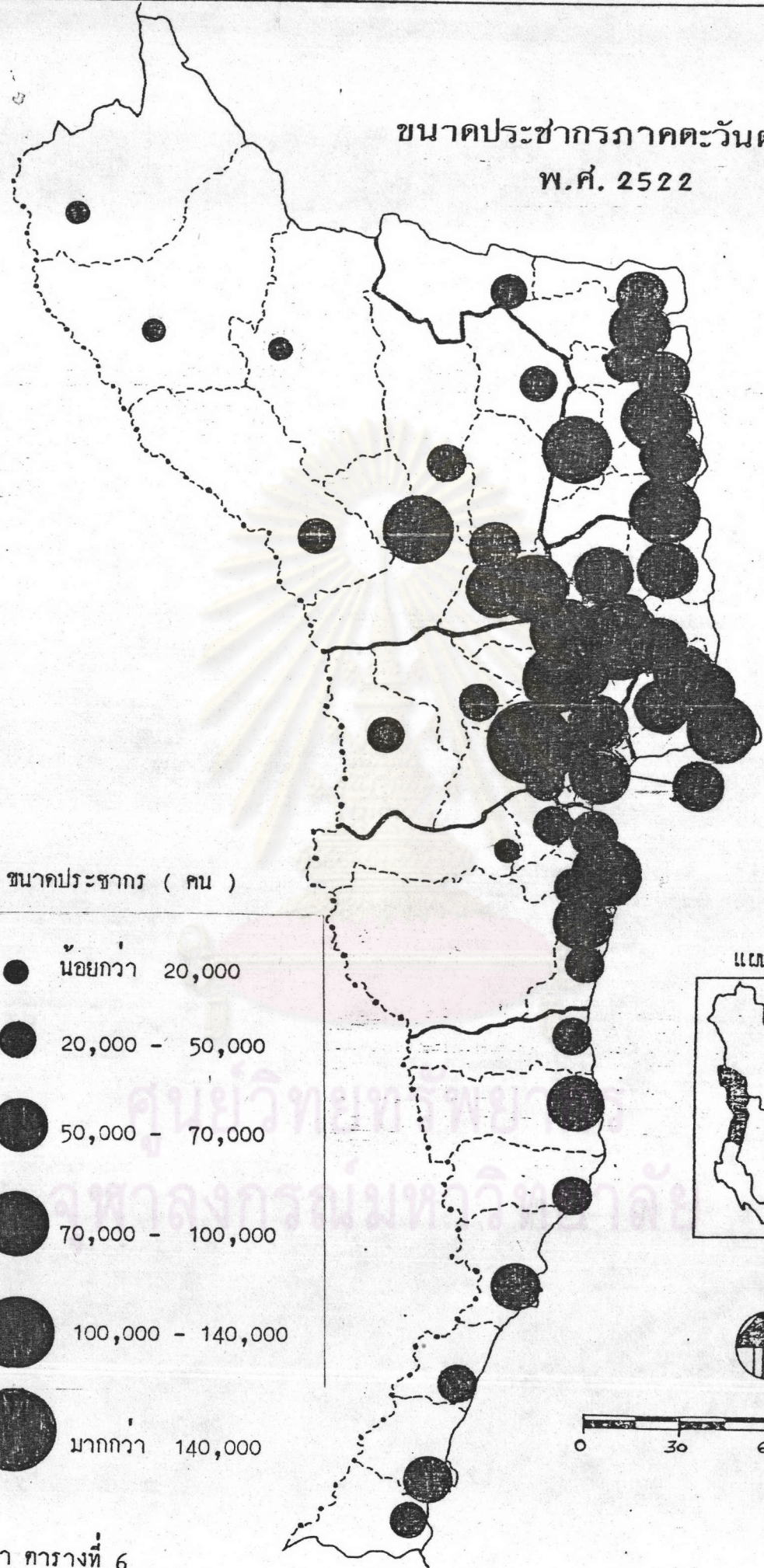
1. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรมากกว่า 140,000 คนขึ้นไปเป็นกลุ่มที่มีประชากรสูงสุดของภาค มี 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม และอำเภอเมืองราชบุรี มีประชากรรวมทั้งมคคิดเป็นร้อยละ 9.7 ของประชากรทั้งหมด

2. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรระหว่าง 100,000 - 140,000 คน มี 9 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเพชรบุรี โพธาราม อู่ทอง สองพี่น้อง ท่ามะกา เมืองกาญจนบุรี เมืองสมุทรสาคร เมืองสุพรรณบุรี และบ้านโป่ง เป็นกลุ่มอำเภอที่มีประชากรขนาดใหญ่ มีประชากรรวมทั้งมคคิดเป็นร้อยละ 28.8 ของประชากรทั้งหมด

3. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรระหว่าง 70,000 - 100,000 คน เป็นกลุ่มที่มีประชากรขนาดกลางค่อนข้างใหญ่ มี 12 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านแพ้ว กำแพงแสน บางปลาม้า ท่าช้าง สามพราน บางเลน นครชัยศรี สามชุก เมืองสมุทรสงคราม ท่าม่วง คำนินสะควก และปราณบุรี มีประชากรรวมทั้งมคคิดเป็นร้อยละ 28.2 ของประชากรทั้งหมด

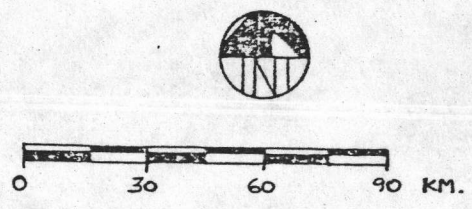
4. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรระหว่าง 50,000 - 70,000 คน เป็นกลุ่มที่มีขนาดประชากรปานกลาง มีจำนวน 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านแหลม บางสะพาน ศรีประจันต์ กระจุกแบน เมืองประจวบฯ พนมทวน อัมพวา เค็มบางนางบัว มีจำนวนประชากร

ขนาดประชากรภาคตะวันตก พ.ศ. 2522

ขนาดประชากร (คน)

- น้อยกว่า 20,000
- 20,000 - 50,000
- 50,000 - 70,000
- 70,000 - 100,000
- 100,000 - 140,000
- มากกว่า 140,000

ที่มา ตารางที่ 6

รวมทั้งมหคคคเป็นร้อยละ 13.4 ของประชากรทั้งหมด

5. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรระหว่าง 20,000 - 50,000 คน เป็นกลุ่มอำเภอที่มีประชากรขนาดค่อนข้างเล็ก มี 18 อำเภอ ได้แก่ อำเภอไทรโยค กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย กิ่งอำเภอสวนผึ้ง เลาชวีญ กิ่งอำเภอกำแพงแสน นครปฐม เขาย้อย นครเจ็ดยี่ บางแพ จอมบึง บางคนที่ กุญบุรี สะอ่ำ บ้านลาด บ่อพลอย ปากท่อ หัวหิน และทับสะแก มีจำนวนประชากรรวมทั้งมหคคคเป็นร้อยละ 18.5 ของประชากรทั้งหมด

6. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรน้อยกว่า 20,000 คน เป็นกลุ่มที่มีประชากรขนาดเล็ก มี 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอทองผาภูมิ วัดเพลง ศรีสวัสดิ์ กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง และสังขละบุรี มีจำนวนประชากรรวมทั้งมหคคคเป็นร้อยละ 1.4 ของประชากรทั้งหมด

จากการพิจารณาขนาดประชากรในระดับอำเภอ จะพบว่าอำเภอส่วนมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ทางตอนบนของภาค ซึ่งเป็นบริเวณที่ราบเชิงเขา ที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบชายฝั่งทะเล เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งกิจกรรมที่สำคัญ เป็นบริเวณที่มีการคมนาคมเชื่อมโยงติดต่อในระหว่างอำเภอได้อย่างสะดวก โดยเฉพาะอำเภอที่มีประชากรขนาดใหญ่จะเป็นอำเภอที่กิ่งของโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ รวมทั้งเป็นบริเวณที่มีการบริการด้านสาธารณสุขโลก สาธารณูปการต่าง ๆ พร้อม จึงเป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้ประชากรอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก ส่วนอำเภอที่มีประชากรขนาดกลางจะพบว่า อำเภอเกือบทั้งหมดเป็นอำเภอที่ไม่ได้เป็นที่ตั้งของเทศบาล ส่วนมากจะเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก เส้นทางคมนาคมไม่สะดวกเท่ากับอำเภอที่มีประชากรขนาดใหญ่จึงกระจายอยู่รอบ ๆ อำเภอเหล่านั้น เพื่ออาศัยเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและบริการในด้านต่าง ๆ ทั้งทางการค้าบริการ สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ สำหรับอำเภอที่มีประชากรขนาดเล็ก เนื่องจากอำเภอส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในบริเวณที่ไม่เหมาะในการตั้งถิ่นฐาน เพราะสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาและที่สูง เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก พื้นที่ส่วนมากเป็นป่าไม้ไม่เหมาะในการทำเกษตรกรรม จึงทำให้ประชากรเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนน้อยกว่าด้านตะวันออกของภาค

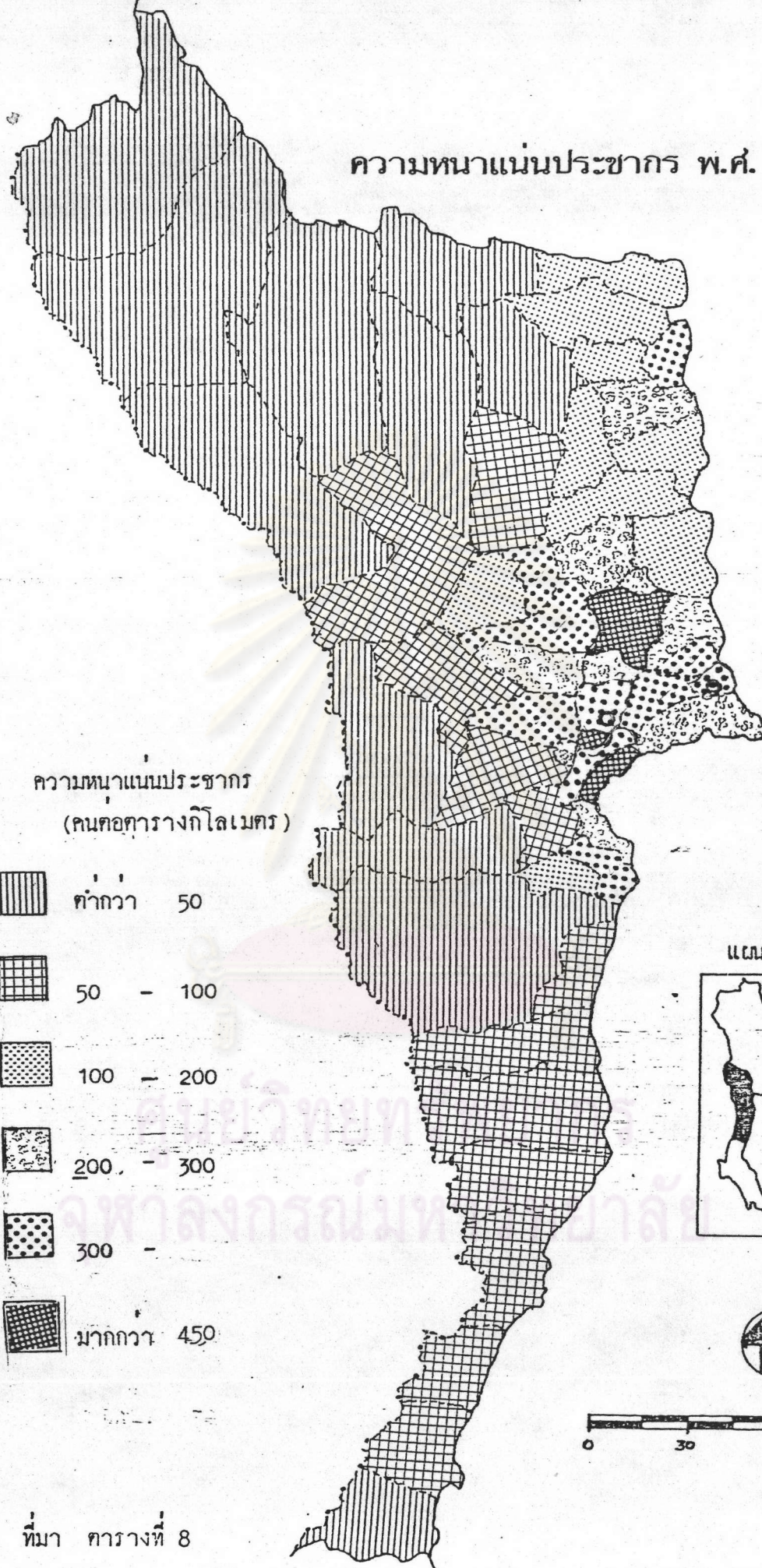
ข. ความหนาแน่นของประชากร ในการพิจารณาหาความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับพื้นที่ โดยศึกษาจากความหนาแน่นของประชากร พบว่าใน พ.ศ. 2522 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 77 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดที่มีความหนาแน่นของประชากรสูงสุดคือ จังหวัดสมุทรสงครามมีประชากรหนาแน่น 437 คนต่อตารางกิโลเมตร

รองลงมาคือ จังหวัดสมุทรสาคร 304 คนต่อตารางกิโลเมตร นครปฐม 254 คนต่อตารางกิโลเมตร สุพรรณบุรี 131 คนต่อตารางกิโลเมตร ราชบุรี 123 คนต่อตารางกิโลเมตร เพชรบุรี 58 คนต่อตารางกิโลเมตร ประจวบคีรีขันธ์ 57 คนต่อตารางกิโลเมตร และกาญจนบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความหนาแน่นต่ำสุด 26 คนต่อตารางกิโลเมตร จะเห็นได้ว่า จังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นมากจะเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม และเส้นทางคมนาคมสะดวก ส่วนจังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นต่ำจะเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่สูงและภูเขา เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก

ส่วนในระดับอำเภอ จากการพิจารณาความหนาแน่นของประชากร พบว่าอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรสูงสุดคือ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม 535 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนอำเภอที่มีความหนาแน่นต่ำสุด ได้แก่ อำเภอสังขละบุรี 2 คนต่อตารางกิโลเมตรจากจำนวนอำเภอทั้งหมด สามารถจัดแบ่งออกเป็นกลุ่มตามความหนาแน่นของประชากรได้เป็น 6 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่มีความหนาแน่นมากกว่า 450 คนต่อตารางกิโลเมตร เป็นกลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นสูงมาก มีจำนวน 3 อำเภอ คิดเป็นร้อยละ 5.3 ของจำนวนอำเภอทั้งภาค ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม บางคนที และเมืองสมุทรสงคราม
2. กลุ่มที่มีความหนาแน่นระหว่าง 300 - 450 คนต่อตารางกิโลเมตร เป็นกลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นสูง มีจำนวน 10 อำเภอ คิดเป็นร้อยละ 18.5 ของจำนวนอำเภอทั้งภาค ได้แก่ อำเภอศรีประจันต์ บ้านแพ้ว ท่ามะกา เมืองราชบุรี บ้านโป่ง สามพราน เมืองเพชรบุรี อัมพวา คำเนินสะดวก และกระทุ่มแบน
3. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นระหว่าง 200 - 300 คนต่อตารางกิโลเมตร เป็นกลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นปานกลางค่อนข้างสูง มีจำนวน 9 อำเภอ คิดเป็นร้อยละ 16.7 ของอำเภอทั้งภาค ได้แก่ อำเภอกอนนูน บางแพ เมืองสุพรรณบุรี โพธาราม วัคเพ่ง นครชัยศรี บ้านแหลม เมืองสมุทรสาคร และกำแพงแสน
4. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นระหว่าง 100 - 200 คนต่อตารางกิโลเมตร เป็นกลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นปานกลาง มีจำนวน 9 อำเภอ คิดเป็นร้อยละ 16.7 ของอำเภอทั้งภาค ได้แก่ อำเภอบางเลน สามชุก เดิมบางนางบวช บ้านลาด สองพี่น้อง คอนเจ็ยย์ ท่าม่วง บางปลาม้า และอู่ทอง

ความหนาแน่นประชากร พ.ศ. 2522

ความหนาแน่นประชากร
(คนต่อตารางกิโลเมตร)

- ต่ำกว่า 50
- 50 - 100
- 100 - 200
- 200 - 300
- 300 -
- มากกว่า 450

แผนที่ 9

0 30 60 90 KM.

ที่มา ตารางที่ 8

5. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นระหว่าง 50 - 100 คนต่อตารางกิโลเมตร เป็นกลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นค่อนข้างต่ำ มีจำนวน 12 อำเภอ คิดเป็นร้อยละ 22.2 ของอำเภอทั้งภาค ได้แก่ อำเภอจอมบึง หัวหิน ภูเขาหิน ฤๅษี พนมทวน เมืองกาญจนบุรี เมืองประจวบคีรีขันธ์ ปรากฏบุรี ชะอำ บางสะพาน เขาย้อย ปากท่อ และทับสะแก

6. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นต่ำกว่า 50 คนต่อตารางกิโลเมตร เป็นกลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นต่ำ มีจำนวน 11 อำเภอ คิดเป็นร้อยละ 20.4 ของอำเภอทั้งภาค ได้แก่ อำเภอเสาวชัย กิ่งอำเภอสะพานน้อย บ่อพลอย กิ่งอำเภอกำแพงชัย ท่าช้าง กิ่งอำเภอสวนผึ้ง กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง ไทรโยค ศรีสวัสดิ์ ทองผาภูมิ และสังขละบุรี

จากการแบ่งกลุ่มความหนาแน่นของประชากรในระดับอำเภอ พบว่าอำเภอที่มีความหนาแน่นสูงและอำเภอที่มีความหนาแน่นปานกลาง ส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอที่อยู่ทางคานตะวันตกและทางตอนบนบางส่วนของภาค ทั้งนี้เพราะเป็นบริเวณที่มีอาณาเขตติดต่อกับเขตภาคกลางของประเทศ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นบริเวณที่มีความเจริญมากกว่าบริเวณอื่น ๆ ประกอบกับเป็นบริเวณที่ราบที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีปัจจัยดึงดูดหลายประการ ทำให้มีประชากรอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐาน และประกอบอาชีพเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ลักษณะการแบ่งเขตการปกครองของอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก แต่มีขนาดประชากรขนาดใหญ่และปานกลางจึงทำให้มีความหนาแน่นของประชากรค่อนข้างสูง ส่วนอำเภอที่มีความหนาแน่นต่ำ ส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ทางคานตะวันตกของภาค ซึ่งเป็นบริเวณที่มีลักษณะคานกายภาพไม่ดึงดูดให้ประชากรเข้าไปตั้งถิ่นฐาน การคมนาคมติดต่อกับภาคอื่น ๆ รวมทั้งอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่และประชากรขนาดเล็ก ประชากรจึงอยู่กันอย่างกระจัดกระจายในพื้นที่ ทำให้อำเภอเหล่านั้นมีประชากรอาศัยอยู่อย่างเบาบาง

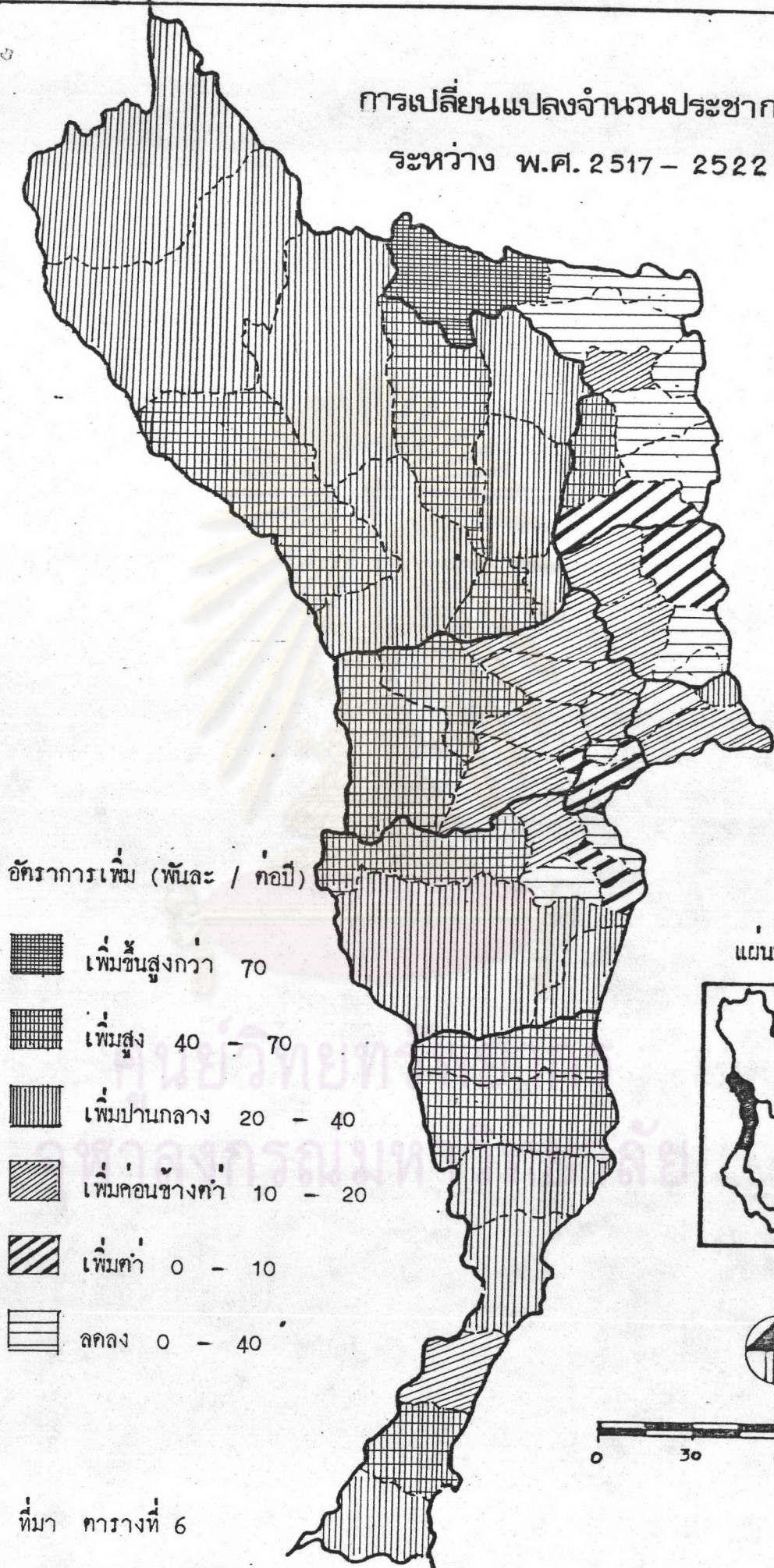
ค. การเปลี่ยนแปลงประชากรในระหว่าง พ.ศ. 2517 - 2522 ภาคตะวันตก มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น 315,663 คน หรือคิดเป็นอัตราการเพิ่มของประชากรโดยเฉลี่ยทั้งภาคร้อยละ 1.9 ต่อปี จังหวัดที่มีประชากรเพิ่มมากที่สุดคือ จังหวัดกาญจนบุรีปีละ 38 ต่อปี รองลงมา คือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปีละ 30 ต่อปี ราชบุรีและนครปฐมปีละ 19 ต่อปี เพชรบุรีปีละ 13 ต่อปี สมุทรสงครามและสุพรรณบุรีปีละ 3 ต่อปี โดยลักษณะการเปลี่ยนแปลงประชากรของภาคตะวันตกเกิดจากการเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งมีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยต่อปี 24 คนต่อพัน จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มสูงสุดได้แก่ จังหวัด

กาญจนบุรี และราชบุรี 26 คนต่อพัน รองลงมา ได้แก่ ประจวบคีรีขันธ์ 23 คนต่อพัน สุพรรณบุรี 22 คนต่อพัน นครปฐม และเพชรบุรี 20 คนต่อพัน สมุทรสาคร 19 คนต่อพัน และสมุทรสงคราม 14 คนต่อพัน ส่วนการเพิ่มขึ้นจากการย้ายถิ่นปรากฏว่า ภาคตะวันตกมีคู่สัญการย้ายถิ่นออกมากกว่าการย้ายถิ่นเข้า ในระหว่างปี พ.ศ. 2517 - 2522 มีการขาดคู่สัญการย้ายถิ่นทั้งหมด 79,675 คน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากภาคตะวันตกสามารถยึดอยู่กับกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นแหล่งงานขนาดใหญ่ได้สะดวก ในขณะที่บางบริเวณของภาคประสมัญหาในด้านการประกอบอาชีพ จึงทำให้ประชากรส่วนหนึ่งอพยพเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ในระดับพบว่า จังหวัดที่ได้คู่สัญการย้ายถิ่น ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี 29,392 คน และประจวบคีรีขันธ์ 10,975 คน นอกนั้นเป็นจังหวัดที่ขาดคู่สัญการย้ายถิ่นทั้งหมด คือ จังหวัดนครปฐม 2,186 คน สมุทรสาคร 5,738 คน สมุทรสงคราม 11,144 คน เพชรบุรี 13,459 คน ราชบุรี 21,330 คน และสุพรรณบุรี 66,185 คน จากคู่สัญการย้ายถิ่นที่ปรากฏจะพบว่า จังหวัดที่ได้คู่สัญการย้ายถิ่นเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ทำประโยชน์และพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่มาก และมีประชากรภายในจังหวัดยังเบาบางอยู่ ส่วนจังหวัดที่ขาดคู่สัญการย้ายถิ่นเป็นจังหวัดที่มีความหนาแน่นสูง พื้นที่ใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่มีการจับจองเกือบทั้งหมด และบางบริเวณมีปัญหาคานการประกอบอาชีพ ประชากรไม่สามารถหาพื้นที่ทำประโยชน์ในจังหวัดเดิมได้จึงอพยพไปสู่กรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่น ๆ

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของประชากรในระดับอำเภอ ซึ่งแม้ว่าการเพิ่มขึ้นของประชากรจะเป็นการเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติก็ตาม แต่การอพยพเข้าและออกในรายอำเภอก็สามารถแสดงให้เห็นถึงขอบเขตที่มีปัจจัยดึงดูดและผลักดัน ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรได้ จากการเปรียบเทียบสามารถแบ่ง กลุ่มการเพิ่มจำนวนประชากรในระดับอำเภอออกเป็น 6 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเพิ่มสูงมาก มีประชากรเพิ่มขึ้นมากกว่า พันละ 70 ต่อปี มี 1 กิ่งอำเภอ คือ กิ่งอำเภอกันช้ำ จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติต่อปี 22 คนต่อพัน และเพิ่มขึ้นจากการอพยพเข้า 101 คนต่อพัน
2. กลุ่มอำเภอที่ประชากรเพิ่มสูง มีประชากรเพิ่มขึ้นพันละ 40 - 70 ต่อปี มี 10 อำเภอ คือ กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง อำเภอบ่อพลอย ไทรโยค กิ่งอำเภอสวนผึ้ง ท่าม่วง บางสะพาน จอมบึง หัวหิน ปราณบุรี และอู่ทอง เป็นอำเภอที่มีการ

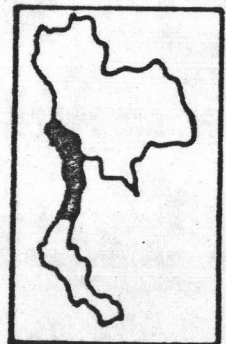
การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร
ระหว่าง พ.ศ. 2517 - 2522

อัตราการเพิ่ม (พันละ / ท่อปี)

- เพิ่มขึ้นสูงกว่า 70
- เพิ่มขึ้น 40 - 70
- เพิ่มขึ้นกลาง 20 - 40
- เพิ่มขึ้นข้างต่ำ 10 - 20
- เพิ่มขึ้น 0 - 10
- ลดลง 0 - 40

แผนที่ 10

ที่มา ตารางที่ 6

เพิ่มขึ้นตามธรรมชาติสูงระหว่าง 19 - 33 คนต่อพัน และเพิ่มขึ้นจากการอพยพเข้าสู่
ระหว่าง 12 - 42 คนต่อพัน จึงทำให้มีการเพิ่มขึ้นของประชากรโดยส่วนรวมอยู่ในระดับสูง

3. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเพิ่มปานกลาง มีประชากรเพิ่มขึ้น พันละ 20 - 40
ต่อปี มี 13 อำเภอ คือ อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอรัตนวาปี อำเภอรัตนวาปี อำเภอรัตนวาปี อำเภอรัตนวาปี
ศรีสวัสดิ์ เมืองกาญจนบุรี กระจุกแบน ท่ายาง ท่ามะกา ตะขากุ้ง อำเภอ กุญบุรี ถึงอำเภอ
บางสะพานน้อย เมืองประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอำเภอที่มีการเพิ่มตามธรรมชาติสูง
ระหว่าง 11 - 48 คนต่อพัน และมีศูนย์กลางย้ายถิ่นเข้าปานกลาง ระหว่าง 3 - 20
คนต่อพัน นอกจากอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ และสังขละบุรี ที่มีศูนย์กลางย้ายถิ่นออกมากกว่า
การย้ายเข้า จึงทำให้การเพิ่มขึ้นของประชากรโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง

4. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเพิ่มค่อนข้างต่ำ มีประชากรเพิ่มขึ้น 10 - 20
ต่อปี มี 14 อำเภอ คือ อำเภอเมืองนครปฐม เมืองราชบุรี บ้านโป่ง สามพราน
คอนเจดีย์ โพธาราม เมืองสมุทรสาคร กำแพงแสน นครชัยศรี บางแพ เขาย้อย
คอนทูน ทัพสะแก และดำเนินสะดวก อำเภอเหล่านี้ยังมีอัตราการเพิ่มประชากรตามธรรมชาติ
โดยรวมในระหว่าง 9 - 50 คนต่อพัน และมีศูนย์กลางย้ายถิ่นออกมากกว่าการย้ายถิ่นเข้า
คืออัตราการย้ายถิ่นเข้า 2 - 5 คนต่อพัน ในขณะที่มีอัตราการย้ายออก 9 - 29 คนต่อพัน
จึงมีผลให้การเพิ่มขึ้นของประชากรโดยส่วนรวมอยู่ในระดับต่ำ

5. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเพิ่มต่ำ มีประชากรเพิ่มขึ้นน้อยกว่า พันละ 10 ต่อปี
มี 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม บางเลน สองพี่น้อง วัดเพลง บ้านแพ้ว
เมืองเพชรบุรี และอัมพวา ส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอที่มีประชากรอพยพออกสูงใกล้เคียงกับ
การเพิ่มตามธรรมชาติ คือ มีอัตราการเพิ่มตามธรรมชาติ 9 - 26 คนต่อพัน และมีอัตรา
การอพยพออก 8 - 21 คนต่อพัน จึงทำให้การเพิ่มของประชากรโดยส่วนรวมมีอัตราต่ำมาก

6. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรลดลง โดยมีประชากรลดลงระหว่าง พันละ 0 - 40
ต่อปี มี 9 อำเภอ อำเภอที่มีประชากรมากที่สุด คือ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี มีประชากร
ลดลง พันละ 40 ต่อปี รองลงมาคือ อำเภอศรีประจันต์ บางปลาม้า บางคนที
สามชุก ปากท่อ บ้านลาด เดิมบางนางบวช และบ้านแหลม อำเภอเหล่านี้จะมีอัตรา
การย้ายถิ่นออกสูงมากกว่าการย้ายถิ่นเข้า และการเพิ่มตามธรรมชาติ คือมีอัตราการเพิ่ม
ตามธรรมชาติ 9 - 23 คนต่อพัน ในขณะที่มีการย้ายถิ่นออก 18 - 63 คนต่อพัน

จึงทำให้เกิดภาวะการลดลงของประชากรในบริเวณอำเภอเหล่านี้

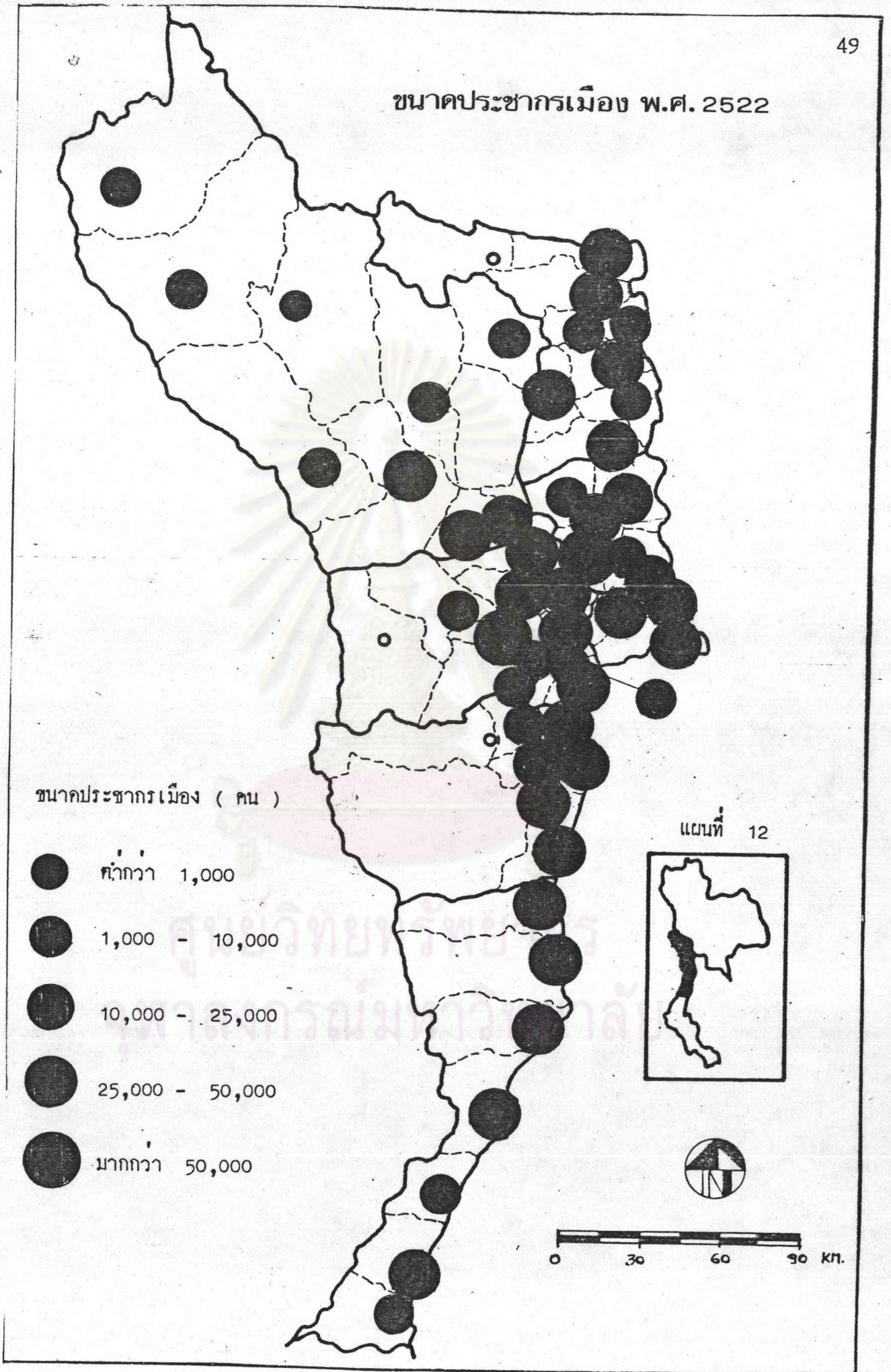
จากการแบ่งกลุ่มการเปลี่ยนแปลงประชากรในรายอำเภอของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบสรุปได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงประชากร 3 ลักษณะคือ กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเพิ่มขึ้นสูงซึ่งเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ทำประโยชน์มาก และมีการบุกเบิกพื้นที่ป่าไม้เข้าไปทำการเพาะปลูก จึงทำให้มีปัจจัยดึงดูดให้ประชากรอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานมากขึ้น ประกอบกับมีอัตราการเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติสูงจึงทำให้กลุ่มอำเภอเหล่านี้มีประชากรเพิ่มสูงกว่าบริเวณอำเภออื่น ๆ กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเพิ่มขึ้นปานกลาง ส่วนมากจะเป็นกลุ่มอำเภอที่ยังมีพื้นที่ทำประโยชน์บ้างหรือเป็นอำเภอที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ จึงมีผลต่อการอพยพเข้าและอพยพออกของประชากร ขณะเดียวกันมีอัตราการเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติสูง จึงทำให้ส่วนรวมการเพิ่มของประชากรอยู่ในระดับปานกลาง และกลุ่มอำเภอที่มีประชากรลดลง ซึ่งส่วนมากมีสาเหตุจากปัจจัยผลักดันในท้องถิ่น คือ ส่วนใหญ่เป็นอำเภอที่มีคหามาหนาแน่นของประชากรอยู่ในระดับกลางและสูง แต่มีพื้นที่ขนาดเล็กและขนาดกลาง ดังนั้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจไม่มีแหล่งรองรับแรงงานประชากรส่วนใหญ่จึงย้ายออกเพื่อแสวงหาพื้นที่ที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า

2.2 ลักษณะประชากรเมือง

ก. ขนาดและประชากรเมือง ใน พ.ศ. 2522 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประชากรอาศัยอยู่ในเขตเมืองทั้งหมด 976,824 คน คิดเป็นร้อยละ 27.3 ของประชากรทั้งภาค และในเขตชนบท 2,599,879 คน คิดเป็นร้อยละ 72.7 ของประชากรทั้งภาค จังหวัดที่มีประชากรอยู่มากที่สุดคือ จังหวัดราชบุรี คิดเป็นร้อยละ 20.7 ของประชากรเมืองทั้งหมด รองลงมาได้แก่ จังหวัดเพชรบุรีร้อยละ 14.7 สุพรรณบุรี ร้อยละ 14 ประจวบคีรีขันธ์ ร้อยละ 12.3 นครปฐม ร้อยละ 11.7 กาญจนบุรี ร้อยละ 11.5 สมุทรสาคร ร้อยละ 10.6 และสมุทรสงคราม ซึ่งมีประชากรเมืองต่ำสุด คิดเป็นร้อยละ 4.4 ของประชากรเมืองทั้งหมด

ในระดับอำเภอปรากฏว่า อำเภอที่มีประชากรเมืองสูงสุด ได้แก่ อำเภอเมืองราชบุรี มีประชากรเมือง คิดเป็นร้อยละ 7.4 ของประชากรเมืองทั้งภาค ส่วนอำเภอที่มีประชากรเมืองต่ำสุด ได้แก่ อำเภอศรีสวัสดิ์ ร้อยละ 0.06 ของประชากรเมืองทั้งหมด จากจำนวนประชากรทั้งภาค สามารถจัดแบ่งกลุ่มอำเภอตามขนาดประชากรได้เป็น

ขนาดประชากรเมือง พ.ศ. 2522

5 กลุ่ม ไค้แก

1. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเมืองมากกว่า 50,000 คน เป็นกลุ่มที่มีประชากรเมืองขนาดใหญ่มากมี 2 อำเภอ ไค้แก อำเภอเมืองราชบุรี และอำเภอเมืองนครปฐม มีประชากรเมืองทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 12.6 ของประชากรเมืองทั้งภาค

2. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเมืองระหว่าง 25,000 - 50,000 คน เป็นกลุ่มที่มีประชากรเมืองขนาดใหญ่มี 11 อำเภอ ไค้แก อำเภอบ้านโป่ง เมืองสมุทรสาคร เมืองสุพรรณบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองกาญจนบุรี บ้านแพ้ว เป็นต้น มีประชากรเมืองรวมทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 30.0 ของประชากรเมืองทั้งภาค

3. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเมืองระหว่าง 10,000 - 25,000 คน เป็นกลุ่มที่มีขนาดประชากรปานกลาง มีทั้งสิ้น 19 อำเภอ ไค้แก อำเภอโพธาราม ท่ามะกา บางแพ คำเนินสะควก สามชุก กระจุกแบน เป็นต้น มีประชากรเมืองรวมทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 35.5 ของประชากรเมืองทั้งภาค

4. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรระหว่าง 1,000 - 10,000 คน เป็นอำเภอที่มีขนาดประชากรค่อนข้างเล็ก มีจำนวนทั้งสิ้น 17 อำเภอ ไค้แก อำเภอบางปลาม้า อัมพวา ศรีประจันต์ บ่อพลอย นครชัยศรี เป็นต้น มีประชากรเมืองรวมทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 23.8 ของประชากรเมืองทั้งภาค

5. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรน้อยกว่า 1,000 คน มีเพียง 1 อำเภอ คือ อำเภอศรีสวัสดิ์ ซึ่งเป็นอำเภอที่มีขนาดประชากรเล็กสุด มีจำนวนประชากรเมืองคิดเป็นร้อยละ 0.06 ของประชากรเมืองทั้งภาค

จากการแบ่งกลุ่มอำเภอตามขนาดของประชากร ทำให้สามารถพิจารณาหาความแตกต่างระหว่างระดับของความเป็นเมืองในภาคตะวันตกได้ โดยอาศัยหลักการของ Rank Size Rule ซึ่งเป็น การเปรียบเทียบจำนวนประชากรเมืองตามลำดับขนาด โดยเอาจำนวนประชากรเมืองทุกแห่งมาเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรเมืองของอำเภอที่มีประชากรเมืองมากที่สุด คือ อำเภอเมืองราชบุรี ซึ่งจะแบ่งระดับของความเป็นเมืองของแต่ละอำเภอตามการแบ่งกลุ่มของขนาดประชากรเมืองไค้แกนี้ คือ

กลุ่มที่ 1. เป็นกลุ่มที่มีระดับของความเป็นเมืองสูงสุดของภาค คือ อำเภอเมืองราชบุรี และอำเภอเมืองนครปฐม ซึ่งทั้ง 2 อำเภอนี้จัดได้ว่าเป็นอำเภอที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและการให้บริการอื่น ๆ ทางสังคมดีกว่าอำเภออื่น ๆ และได้รับอิทธิพลจากกรุงเทพฯ จึงทำให้ประชากรรวมตัวกันอยู่ในเมืองอย่างหนาแน่นกว่ากลุ่มอื่น ๆ

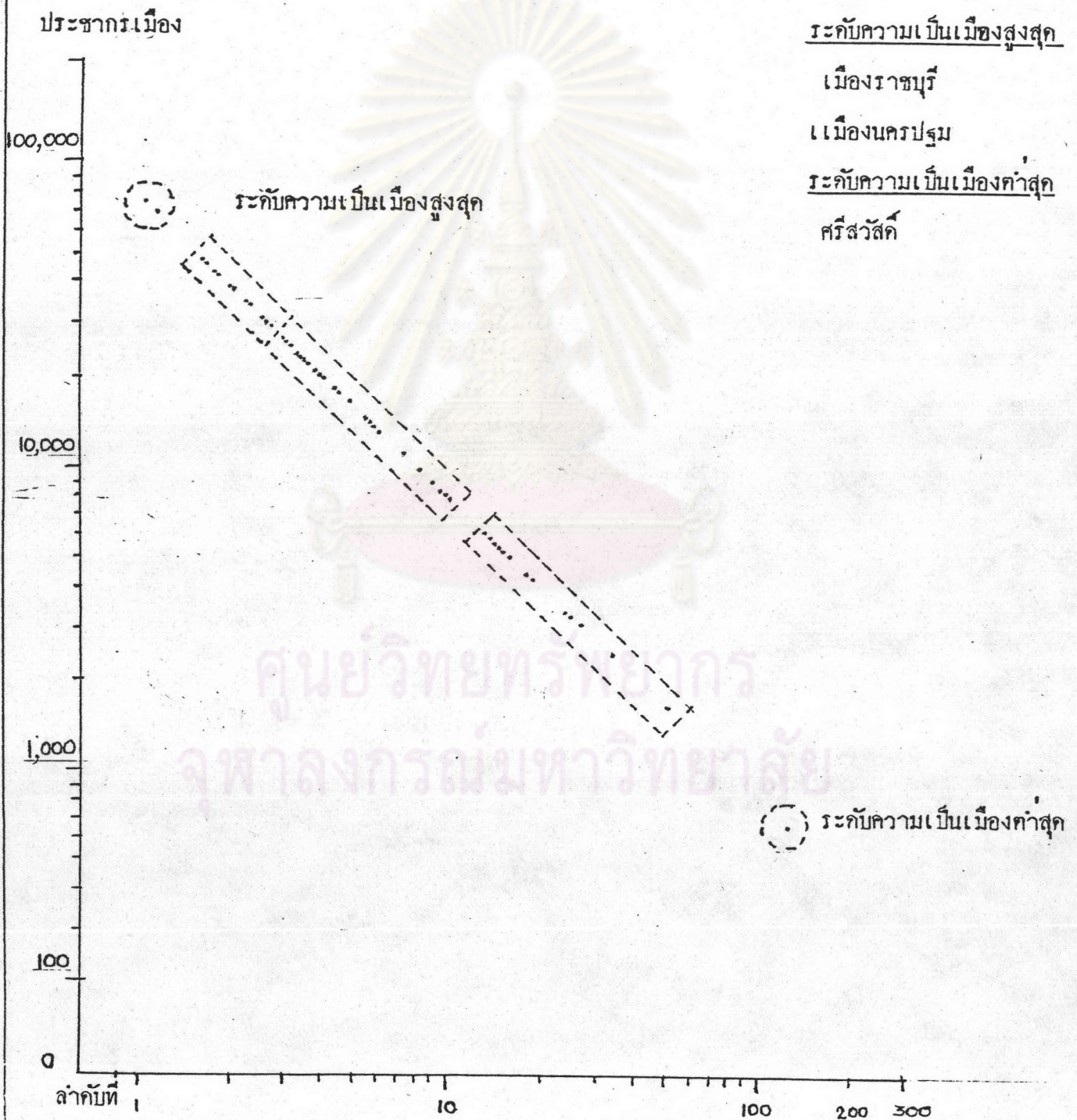
กลุ่มที่ 2. เป็นกลุ่มที่มีระดับของความเป็นเมืองค่อนข้างสูง ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงเป็นอำเภอเมืองของจังหวัดต่าง ๆ ในภาค ซึ่งเป็นที่ตั้งของแหล่งงาน การค้า เศรษฐกิจ และบริการทางสังคม จึงมีผลต่อการรวมตัวของประชากร นอกจากนั้นบางอำเภอยังเป็นแหล่งงานอุตสาหกรรมและบางอำเภอเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ จึงเป็นปัจจัยดึงดูดให้ประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองค่อนข้างสูงเช่นกัน

กลุ่มที่ 3. เป็นกลุ่มที่มีระดับความเป็นเมืองปานกลาง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอที่อยู่โดยรอบอำเภอเมืองออกไป และยังได้รับอิทธิพลในด้านต่าง ๆ จากอำเภอเมือง ส่วนใหญ่ยังเป็นอำเภอที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี บางอำเภอเป็นอำเภอที่กำลังขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและบางอำเภอซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี แต่การขยายตัวของเมืองลดลง จึงทำให้โดยรวมแล้วระดับของความเป็นเมืองอยู่ในฐานะระดับกลาง

กลุ่มที่ 4. เป็นกลุ่มอำเภอที่มีระดับความเป็นเมืองค่อนข้างต่ำ ส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอรอบนอกกลุ่มที่ 3 ออกมาซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ชนบท การคมนาคมติดต่อค่อนข้างลำบาก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม หรือพื้นที่ป่าที่ยังไม่มีการบุกเบิกประชากรจึงอยู่อย่างกระจัดกระจายในพื้นที่ การรวมตัวเป็นชุมชนเมืองจึงยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ นอกจากนั้นบางอำเภอซึ่งมีพื้นที่ขนาดเล็กไม่สามารถจะขยายเมืองรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นได้ จึงมีการอพยพออกไปสู่บริเวณอื่น และมีผลทำให้ระดับความเป็นเมืองค่อนข้างต่ำมาก

กลุ่มที่ 5. ซึ่งได้แก่ อำเภอศรีสวัสดิ์ เพียงอำเภอเดียว จัดว่ามีระดับความเป็นเมืองต่ำสุดของภาคตะวันตก สภาพส่วนใหญ่ยังเป็นพื้นที่ชนบทโดยสิ้นเชิง การรวมตัวเป็นชุมชนเมืองมีอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่ประชากรยังคงกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่

ลำดับศูนย์กลางความป็นเมืองบริเวณภาคตะวันตก
 แบ่งกลุ่มตามขนาดประชากรเมือง แบบ Rank Size Rule พ.ศ. 2522

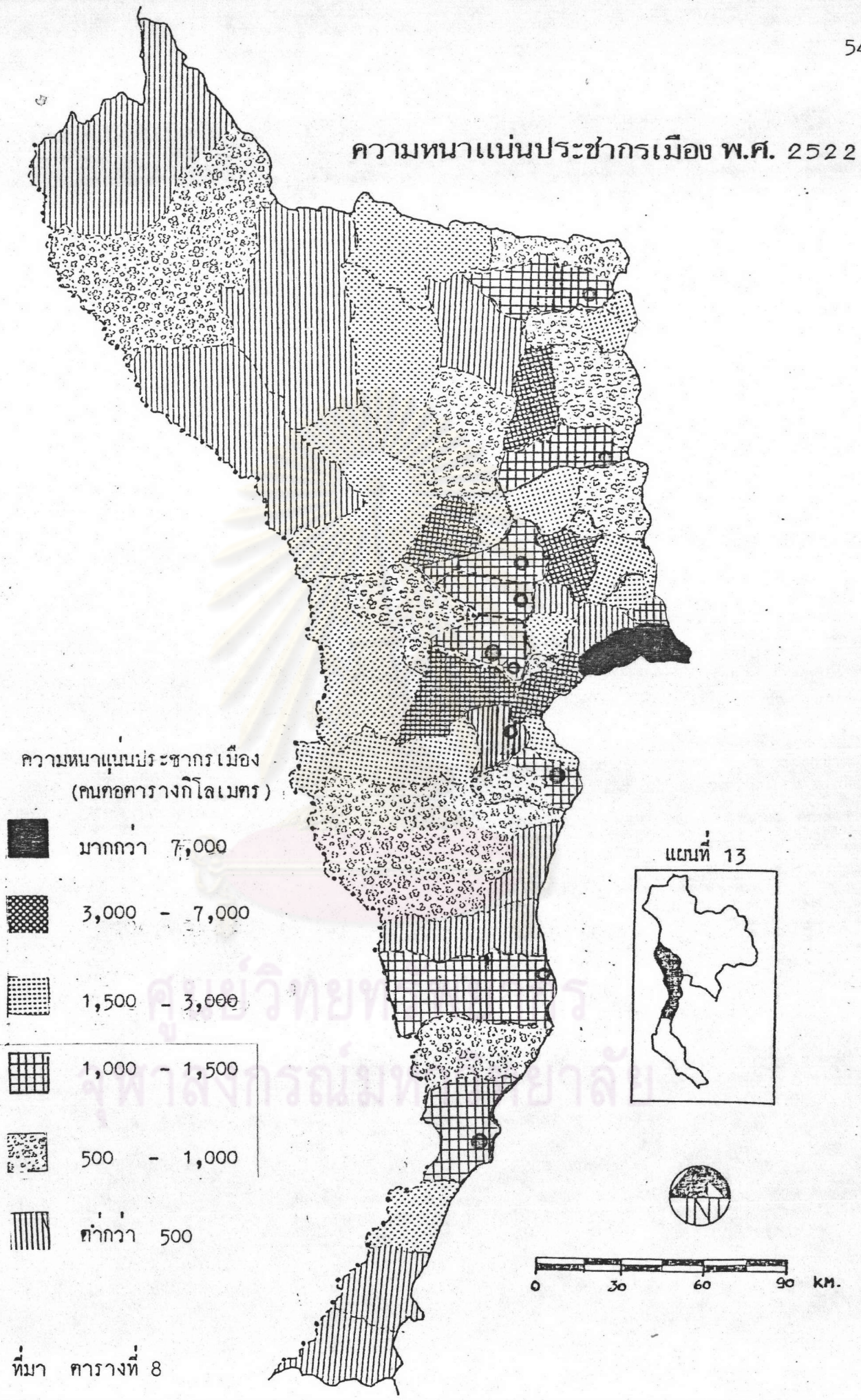
จากการพิจารณาถึงระดับของความเป็นเมืองของแต่ละอำเภอแล้ว จะเห็นได้ชัดเจนว่า อำเภอเมืองของทุกจังหวัดในภาคตะวันตก จะมีระดับของความเป็นเมืองสูง เมื่อเปรียบเทียบกับอำเภออื่น ๆ ของจังหวัด ทั้งนี้เพราะอำเภอเมืองเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการสำคัญ คือ ศาลากลางจังหวัด โรงพยาบาล โรงเรียนประจำจังหวัด เป็นต้น รวมทั้งยังเป็นที่ตั้งของการค้า ธุรกิจ บริการต่าง ๆ และเป็นแหล่งอุตสาหกรรมของจังหวัด ส่วนอำเภอที่อยู่รอบนอกออกมาจะมีระดับความเป็นเมืองลดหลั่นลงไปตามลำดับ ความแตกต่างของระดับความเป็นเมืองสูงสุดและต่ำสุดมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก คือ อำเภอเมืองราชบุรี ซึ่งเป็นอำเภอที่มีประชากรสูงสุด จะมีระดับความเป็นเมืองมากกว่าอำเภอศรีสวัสดิ์ซึ่งมีจำนวนประชากรเมืองต่ำสุดถึง 123.6 เท่า

ข. ความหนาแน่นประชากร เมืองในภาคตะวันตก... ถูกรวมตัวของประชากรในรูปของความหนาแน่นประชากรทั่วไปเฉลี่ย 77 คนต่อตารางกิโลเมตร แต่เมื่อพิจารณาในด้านการหนาแน่นของประชากรเมืองและประชากรชนบท ปรากฏว่ามีความหนาแน่นประชากรเมืองเฉลี่ย 15,996 คนต่อตารางกิโลเมตร และมีความหนาแน่นประชากรชนบทโดยเฉลี่ย 58 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดที่มีความหนาแน่นของประชากรเมืองสูงสุด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี 13,417 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมา ได้แก่ จังหวัดราชบุรี 12,479 คนต่อตารางกิโลเมตร นครปฐม 11,664 คนต่อตารางกิโลเมตร สุพรรณบุรี 10,361 คนต่อตารางกิโลเมตร สมุทรสาคร 9,592 คนต่อตารางกิโลเมตร สมุทรสงคราม 7,838 คนต่อตารางกิโลเมตร ประจวบคีรีขันธ์ 5,428 คนต่อตารางกิโลเมตร และเพชรบุรี 5217 คนต่อตารางกิโลเมตร

ในระดับอำเภอ ปรากฏว่าอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรเมืองสูงสุด ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรสาคร 7,848 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนอำเภอที่มีความหนาแน่นประชากรเมืองต่ำสุดคือ อำเภอเลวขวัญ 235 คนต่อตารางกิโลเมตร จากอำเภอต่าง ๆ ในภาคตะวันตก สามารถจัดแบ่งอำเภอตามความหนาแน่นประชากรเมืองได้เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นสูงมาก มากกว่า 7,000 คนต่อตารางกิโลเมตร มีจำนวน 1 อำเภอ คือ อำเภอเมืองสมุทรสาคร เนื่องจากมีจำนวนประชากรเมืองสูง แต่มีพื้นที่เขตเมืองขนาดเล็กเพียง 5.9 ตารางกิโลเมตรเท่านั้น

ความหนาแน่นประชากรเมือง พ.ศ. 2522

2. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นสูง 3,000 - 7,000 คนต่อตารางกิโลเมตร มีจำนวน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอปากท่อ ท่าม่วง เมืองสมุทรสงคราม อู่ทอง อัมพวา และเมืองนครปฐม อำเภอส่วนหนึ่งจะเป็นอำเภอที่มีจำนวนประชากรเมืองปานกลาง แต่มีพื้นที่ขนาดเล็ก และอำเภออีกส่วนหนึ่งเป็นอำเภอที่มีขนาดใหญ่ทั้งในด้านประชากรและพื้นที่

3. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นค่อนข้างสูง 2,500 - 3,000 คนต่อตารางกิโลเมตร มีจำนวน 11 อำเภอ ได้แก่ อำเภอกอนคูน นครชัยศรี ท่ามะกา ศรีประจันต์ บ่อพลอย บ้านแหลม กำแพงแสน เมืองกาญจนบุรี คำเนินสะดวก ทัพสะแก และสามพราน

4. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นปานกลาง 1,000 - 1,500 คนต่อตารางกิโลเมตร มีจำนวน 10 อำเภอ ได้แก่ อำเภอวัดเพลง เมืองราชบุรี กระจุกแบน ปราดบุรี บ้านโป่ง โขหาราม สามชุก เมืองประจวบฯ เมืองเพชรบุรี และสองพี่น้อง อำเภอในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ แต่มีประชากรเมืองปานกลาง ถึงค่อนข้างต่ำ

5. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นค่อนข้างต่ำ 500 - 1000 คนต่อตารางกิโลเมตร มีจำนวน 12 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบางคนที ท่าทาง บ้านลาด คอนเจ็กัย เมืองสุพรรณบุรี ทองผาภูมิ เกินบางนางบัวช บางเลน จอมบึง พนมทวน บางปลาม้า และกุยบุรี อำเภอในกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งจะเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดเล็กและมีประชากรเมืองปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ และอีกส่วนหนึ่งจะเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่แต่มีประชากรเมืองค่อนข้างต่ำ

6. กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นต่ำกว่า 500 คนต่อตารางกิโลเมตร มีจำนวน 11 อำเภอ ได้แก่ อำเภอไทรโยค ศรีสวัสดิ์ เขาย้อย หัวหิน บ้านแพ้ว สังขละบุรี กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย บางแพ บางสะพาน ชะอำ และเขาชัยวัน อำเภอในกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งจะเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดเล็กและมีประชากรเมืองต่ำ และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ แต่มีประชากรเมืองต่ำ

อย่างไรก็ตามความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ที่กล่าวมาข้างต้นยังไม่ใช้ความหนาแน่นประชากรเมืองที่แท้จริง เนื่องจากในบางอำเภอการกำหนดขอบเขตพื้นที่ไม่ได้กำหนดจากสภาพที่เหมาะสมและเป็นจริง ดังนั้นจึงไม่สามารถจะสรุปผลความได้เปรียบของอำเภอแต่ละแห่งจากความหนาแน่นประชากรเมืองได้อย่างชัดเจน การก่อก่อของเมืองซึ่งพิจารณาความ

หนาแน่นของประชากรเมืองท้องถิ่นที่ 1 ตารางกิโลเมตร จึงเป็นก้าวแรกอีกก้าวหนึ่งซึ่งจะนำมาใช้พิจารณาพร้อมกับจำนวนประชากรเมืองและความหนาแน่นประชากรเมือง ในการพิจารณาถึงความแตกต่างในระดัับความเป็นเมืองของแต่ละอำเภอ การก่อตัวของเมืองได้มาจากการนำค่าของความหนาแน่นประชากรชนบทลบออกจากค่าของความหนาแน่นประชากรรวมทั้งอำเภอก็จะได้ค่าความหนาแน่นของประชากรเมืองที่แท้จริงซึ่งรวมตัวอยู่ในพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร สำหรับภาคตะวันตก มีค่าการก่อตัวของเมืองคิดเป็นประชากรเมืองท้องถิ่นที่ 19 คนต่อตารางกิโลเมตร ในระดับจังหวัดมีค่าการก่อตัวของเมืองตามลำดับ ได้แก่จังหวัดสมุทรสาคร 93 คนต่อตารางกิโลเมตร สมุทรสงคราม 90 คนต่อตารางกิโลเมตร นครปฐม 47 คนต่อตารางกิโลเมตร ราชบุรี 34 คนต่อตารางกิโลเมตร สุพรรณบุรี 23 คนต่อตารางกิโลเมตร เพชรบุรี 21 คนต่อตารางกิโลเมตร ประจวบคีรีขันธ์ 18 คนต่อตารางกิโลเมตร และกาญจนบุรี 5 คนต่อตารางกิโลเมตร

อำเภอที่มีค่าการก่อตัวของเมืองสูง ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม 147 คนต่อตารางกิโลเมตร เมืองราชบุรี 137 คนต่อตารางกิโลเมตร กระจุกแบน 125 คนต่อตารางกิโลเมตร เมืองเพชรบุรี 115 คนต่อตารางกิโลเมตร บ้านแหลม 100 คนต่อตารางกิโลเมตร บ้านโป่ง 97 คนต่อตารางกิโลเมตร เมืองสมุทรสาคร 95 คนต่อตารางกิโลเมตร อัมพวา 88 คนต่อตารางกิโลเมตร บางคนที 87 คนต่อตารางกิโลเมตร คำเนินสะควก 78 คนต่อตารางกิโลเมตร เมืองสมุทรสงคราม 68 คนต่อตารางกิโลเมตร ท่ามะกาและเมืองสุพรรณบุรี 62 คนต่อตารางกิโลเมตร เป็นต้น อำเภอเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอเมืองและเป็นอำเภอศูนย์กลางอุตสาหกรรมหลักของภาค ซึ่งมีระดับของความเป็นเมืองสูงเป็นแหล่งงานที่สำคัญและเป็นแหล่งที่ให้บริการในค่านาชาารณูปโภค สาธารณูปการ การค้าและบริการในระดับสูง จึงทำให้มีการรวมตัวของประชากรในพื้นที่สูงกว่าบริเวณอื่น ๆ ส่วนอำเภอที่มีค่าการก่อตัวของเมืองต่ำ ได้แก่ อำเภอศรีสวัสดิ์ สังขละบุรี ทองนาภูมิ ไทรโยค เลาชวีญ บ่อพลอย จอมบึง ท่ายาง ชะอำ ทับสะแก เป็นต้น อำเภอเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอที่ประชากรประกอบอาชีพในค่านาการเกษตรกรรม อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทเป็นจำนวนมาก การรวมตัวเป็นชุมชนเมืองเป็นเพียงชุมชนขนาดเล็ก การให้บริการในค่านาต่าง ๆ ญาติในชุมชนอยู่ในระดับต่ำ และส่วนใหญ่เป็นการบริการที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการรวมตัวของประชากรเมืองในพื้นที่จึงอยู่ในระดับต่ำกว่าบริเวณอื่น ๆ ของภาค

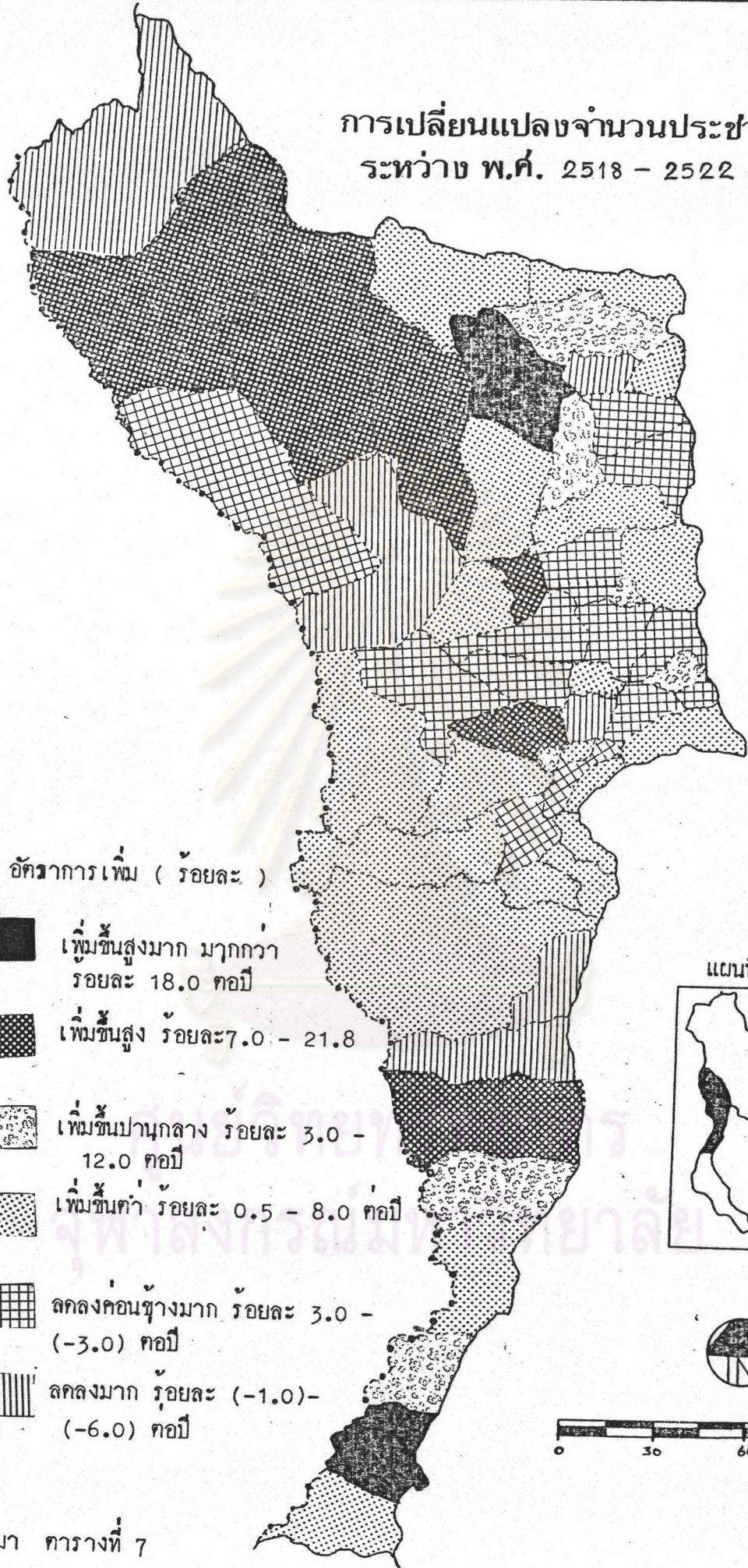
ค. การเปลี่ยนแปลงประชากรเมือง ใน พ.ศ. 2522 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนประชากรเมืองเพิ่มขึ้นจาก ปี 2518 จำนวน 39,677 คน ถ้าพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของประชากรเมืองโดยเปรียบเทียบสัดส่วนของประชากรเมืองต่อประชากรทั้งภาค ในพ.ศ. 2522 สัดส่วนของประชากรเมืองเพิ่มขึ้นจากปี 2518 ร้อยละ 0.8 โดยมีอัตราการเพิ่มของประชากรเมืองโดยเฉลี่ยทั้งภาคร้อยละ 2.5 ต่อปี จังหวัดที่มีสัดส่วนของประชากรเมืองต่อประชากรทั้งจังหวัดเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ จังหวัดนครปฐมเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.8 รองลงมาคือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.9 กาญจนบุรี เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.6 สมุทรสงคราม เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.1 เพชรบุรีเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.2 และราชบุรีเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.15 ส่วนจังหวัดที่มีสัดส่วนของประชากรเมืองต่อประชากรทั้งจังหวัดลดลงจากปี 2518 คือ จังหวัดสุพรรณบุรี ลดลงร้อยละ 0.7 และสมุทรสาครลดลงร้อยละ 0.8 ส่วนอัตราการเพิ่มของประชากรเมืองโดยเฉลี่ยต่อปีแต่ละจังหวัด ปรากฏว่า จังหวัดกาญจนบุรีเป็นจังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มของประชากรเมืองโดยเฉลี่ยสูงสุดร้อยละ 7.2 ต่อปี รองลงมา คือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ร้อยละ 7.1 ต่อปี นครปฐมร้อยละ 2.8 ต่อปี ราชบุรีร้อยละ 2.3 ต่อปี เพชรบุรีร้อยละ 1.5 ต่อปี สมุทรสงครามร้อยละ 1.4 ต่อปี สมุทรสาครร้อยละ 1.1 ต่อปี และสุพรรณบุรี มีอัตราการเพิ่มของประชากรเมืองลดลงร้อยละ 0.9 ต่อปี

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของประชากรเมืองในระดับอำเภอ โดยพิจารณาจากการเปรียบเทียบสัดส่วนของประชากรเมืองต่อประชากรทั้งอำเภอ ในพ.ศ. 2518 กับพ.ศ. 2522 ซึ่งจะทำให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของเมืองในระดับอำเภอ และพิจารณาประกอบกับอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยต่อปีของประชากรเมือง สามารถแบ่งกลุ่มการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรออกได้เป็น 6 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเมืองเพิ่มขึ้นสูงมาก มีทั้งหมด 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเลาขวัญและบางสะพาน ซึ่งอำเภอทั้งสองเป็นอำเภอที่มีการเจริญเติบโตของเมืองสูงมาก โดยมีสัดส่วนของประชากรเมืองต่อประชากรทั้งอำเภอในพ.ศ. 2522 เพิ่มจากพ.ศ. 2518 มากกว่าร้อยละ 10.0 และมีอัตราการเพิ่มของประชากรเมืองโดยเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 18.0 ต่อปี

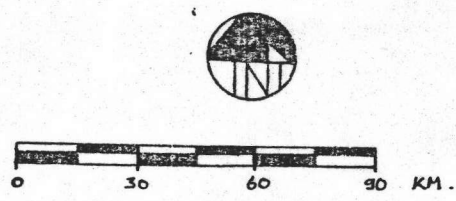
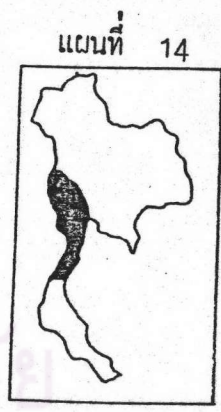
2. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเพิ่มขึ้นสูง มีทั้งหมด 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอทองผาภูมิ ปรานบุรี ศรีสวัสดิ์ เมืองราชบุรี บ่อพลอย และท่ามะกา โดยมีสัดส่วนของ

การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรเมือง ระหว่าง พ.ศ. 2518 - 2522

อัตราการเพิ่ม (ร้อยละ)

- เพิ่มขึ้นสูงมาก มากกว่าร้อยละ 18.0 ต่อปี
- เพิ่มขึ้นสูง ร้อยละ 7.0 - 21.8
- เพิ่มขึ้นปานกลาง ร้อยละ 3.0 - 12.0 ต่อปี
- เพิ่มขึ้นต่ำ ร้อยละ 0.5 - 8.0 ต่อปี
- ลดลงค่อนข้างมาก ร้อยละ 3.0 - (-3.0) ต่อปี
- ลดลงมาก ร้อยละ (-1.0) - (-6.0) ต่อปี

ที่มา ตารางที่ 7

ประชากรเมืองต่อประชากรทั้งอำเภอเพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2518 ระหว่าง 4.0 - 10.0 และมีอัตราการเพิ่มของประชากรเมืองโดยเฉลี่ยระหว่างร้อยละ 7.0 - 21.8 ต่อปี ซึ่งโดยส่วนรวมจะมีอัตราการเพิ่มขึ้นสูงมาก จึงมีผลทำให้เมืองมีการเจริญเติบโตและขยายตัวสูงและมีประชากรเมืองเพิ่มขึ้นสูงเช่นกัน

3. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเมืองเพิ่มขึ้นปานกลาง มีทั้งหมด 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอวัดเพลง อู่ทอง ทัพสะแก สามชุก คอนนุกุม สามพราน และกุยบุรี โดยส่วนรวมเป็นกลุ่มอำเภอที่มีการเจริญเติบโตของเมืองปานกลาง โดยมีสัดส่วนของประชากรเมืองต่อประชากรทั้งอำเภอเพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2518 ระหว่าง 1.90 - 4.0 ต่อปี และมีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรเมืองโดยเฉลี่ยร้อยละ 3.0 - 12.0 ต่อปี

4. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเมืองเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ มีทั้งหมด 14 อำเภอ ได้แก่ อำเภอท่าม่วง เมืองเพชรบุรี ท่ายาง เมืองสมุทรสาคร ศรีประจันต์ บางแพ เมืองประจวบ ปากท่อ บางคนที เมืองสมุทรสงคราม บางเลน สองพี่น้อง พนมทวน และบ้านลาด อำเภอในกลุ่มนี้โดยส่วนมากจะมีสัดส่วนของประชากรเมืองต่อประชากรทั้งอำเภอเพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2518 ในระหว่าง 0.20 - 1.50 และมีอัตราการเพิ่มของประชากรเมืองต่ำเช่นกันโดยเฉลี่ยร้อยละ 0.5 - 8.0 ต่อปี ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของเมืองเป็นไปอย่างช้า ๆ

5. กลุ่มอำเภอที่มีประชากรเมืองลดลงค่อนข้างมาก มีทั้งหมด 14 อำเภอ ได้แก่ โพนาราม อัมพวา บ้านแพ้ว กระจุกแบน เขาย้อย เมืองนครปฐม จอมบึง บางปลาม้า กำแพงแสน ไทรโยค เมืองสุพรรณบุรี นครชัยศรี และบ้านโป่ง ซึ่งอำเภอเหล่านี้จะมีสัดส่วนของประชากรเมืองต่อประชากรทั้งอำเภอลดลงจากปี 2518 คืออยู่ในระหว่างร้อยละ 0 - 2.0 และมีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรเมืองต่ำและลดลงอยู่ในระหว่างร้อยละ 3.0 - (-3.0) ต่อปี จึงทำให้โดยส่วนรวมแล้วการเปลี่ยนแปลงของประชากรเมืองลดลง

6. กลุ่มที่มีประชากรเมืองลดลงมาก มีทั้งหมด 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองกาญจนบุรี กำเนินสะควก หัวหิน บ้านแพ้ว ชะอำ สังขละบุรี และคอนเเจชัย ซึ่งอำเภอเหล่านี้จะมีสัดส่วนของประชากรเมืองต่อประชากรทั้งอำเภอลดลงจากเดิมในปี 2518 มากกว่าร้อยละ 2.0 และมีอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรเมืองลดลงระหว่าง

1.0 - 6.0 คอปี จึงทำให้เกิดภาวะการลดลงของประชากรเมื่อในอำเภอเหล่านี้

จากการแบ่งกลุ่มการเปลี่ยนแปลงประชากรเมืองในรายอำเภอของภาคตะวันตก พอจะสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของประชากรเมืองมีได้หลายกรณี โดยเหตุที่ประชากรของภาคตะวันตกส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ การเกษตรกรรมจึงต้องการพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้น ดังนั้นในอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรต่ำ การใช้ที่ดินยังไม่ขยายตัวเต็มที่จึงมีปัจจัยดึงดูดให้ประชากรอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้น และก็จะส่งผลทำให้ชุมชนเมืองมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ในบางอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรสูง การใช้ที่ดินไม่มีการขยายตัวแล้ว แต่เนื่องจากอำเภอเหล่านั้นเป็นเขตชุมชนเมืองใหญ่มีการกระจุกตัวของกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ธุรกิจการค้า การบริการ อุตสาหกรรม จึงเป็นแหล่งงานขนาดใหญ่ที่ดึงดูดให้ประชากรซึ่งส่วนหนึ่งได้รับปัจจัยผลักดันจากการไม่มีพื้นที่ทำกิน อพยพเข้ามาหางานทำในชุมชนเมืองของอำเภอดังกล่าวมากขึ้น

ส่วนในบริเวณอำเภอที่มีประชากรเมืองลดลงนั้น ก็มีสาเหตุจากปัจจัยผลักดันในท้องถิ่น และปัจจัยดึงดูดจากพื้นที่ในบริเวณอำเภออื่น ๆ โดยส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนเมืองในอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรอยู่ในระดับกลางและสูง และมีพื้นที่ขนาดเล็ก และขนาดกลางจึงทำการใช้ที่ดินไม่มีการขยายตัวประกอบกับบางอำเภอไม่มีแหล่งงานขนาดใหญ่ที่จะดึงดูดประชากรไว้ ในขณะที่บริเวณอื่น ๆ มีปัจจัยดึงดูดให้ประชากรเข้าไปตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพ ประชากรจึงย้ายออกเพื่อแสวงหาพื้นที่ที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจดีกว่า จึงมีผลกระทบมาถึงจำนวนประชากรเมืองซึ่งลดลงตามด้วย

จากการศึกษาข้อมูลประชากรในค้ำนต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อนำมาใช้พิจารณาเปรียบเทียบถึงความสำคัญของอำเภอต่าง ๆ พอจะสรุปปัจจัยสำคัญในค้ำนประชากรที่จะบ่งชี้ถึงความได้เปรียบเสียเปรียบในแต่ละอำเภอได้ชัดเจน ได้แก่

1. ขนาดประชากรอำเภอและขนาดประชากรเมืองในภาคตะวันตก สามารถแบ่งกลุ่มขนาดประชากรอำเภอออกไปได้เป็น 6 กลุ่ม โดยอำเภอส่วนใหญ่จะมีประชากรอยู่ในระหว่าง 50,000 - 100,000 คน ส่วนอำเภอที่มีประชากรขนาดใหญ่มากและขนาดเล็กจะมีอยู่ไม่กี่อำเภอเท่านั้น อำเภอที่มีจำนวนประชากรสูง ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม เมืองราชบุรี เมืองเพชรบุรี โพธาราม อู่ทอง สองพี่น้อง ทำมะกา เมืองกาญจนบุรี

เมืองสมุทรสาคร เมืองสุพรรณบุรี และบ้านโป่ง เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มีจำนวนประชากรน้อย ได้แก่ อำเภอสังขละบุรี กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง ศรีสวัสดิ์คือ วัดเพลง ทองผาภูมิ ทับสะแก หัวหิน ปากท่อ บ่อพลอย บ้านสาคร ชะอำ กุยบุรี บางคนที จอมบึง เป็นต้น ในค่านขนาดประชากร เมืองจะแบ่งออกได้เป็น 5 กลุ่ม อำเภอส่วนใหญ่จะมีขนาดประชากรเมือง อยู่ในระหว่าง 60,000 - 100,000 คน อำเภอที่มีประชากรเมืองขนาดใหญ่และขนาดเล็ก มีอยู่ไม่กี่อำเภอเช่นกัน อำเภอที่มีจำนวนประชากรเมืองสูงสุด ได้แก่ อำเภอเมืองราชบุรี เมืองนครปฐม บ้านโป่ง เมืองสมุทรสาคร เมืองสุพรรณบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองกาญจนบุรี บ้านแพ้ว โทษาราม ท่ามะกา เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มีจำนวนประชากรเมืองน้อย ได้แก่ อำเภอศรีสวัสดิ์ นครชัยศรี บ่อพลอย ศรีประจันต์ อัมพวา บางปลาม้า เป็นต้น ความแตกต่างของระดับความเป็นเมืองสูงสุดและต่ำสุดของอำเภอ มีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก โดยอำเภอเมืองราชบุรี ซึ่งเป็นอำเภอที่มีประชากรเมืองสูงสุดมีระดับความเป็นเมืองแตกต่างจากอำเภอศรีสวัสดิ์ซึ่งเป็นอำเภอที่มีประชากรเมืองน้อยสุดอยู่ 123.6 เท่า

2. ความหนาแน่นประชากรอำเภอ ความหนาแน่นของประชากรเมืองและการก่อตัวของเมือง จะชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับพื้นที่ ความหนาแน่นประชากรโดยเฉลี่ยของภาคตะวันตก 77 คนต่อตารางกิโลเมตร เป็นความหนาแน่นประชากรเมืองโดยเฉลี่ย 15,996 คนต่อตารางกิโลเมตร และความหนาแน่นประชากร 58 คนต่อตารางกิโลเมตร ในระดับอำเภอสามารถแบ่งกลุ่มความหนาแน่นประชากรอำเภอได้เป็น 6 กลุ่ม โดยอำเภอส่วนใหญ่จะมีความหนาแน่นประชากรโดยเฉลี่ย 50 - 450 คนต่อตารางกิโลเมตร กลุ่มอำเภอที่มีความหนาแน่นสูงมากกว่า 300 - 450 คนต่อตารางกิโลเมตร ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม บางคนที เมืองสมุทรสงคราม ศรีประจันต์ บ้านแพ้ว ท่ามะกา เมืองราชบุรี บ้านโป่ง สามพราน เมืองเพชรบุรี อัมพวา คำเนินสะทวัก และกระทุ่มแบน จะเป็นอำเภอที่มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่มากและบางอำเภอมีพื้นที่ขนาดเล็ก ไม่สามารถขยายตัวต่อไปได้อีก ส่วนอำเภอที่มีความหนาแน่นต่ำ ส่วนมากจะเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ แต่มีประชากรเบาบางสามารถจะรองรับการเพิ่มขึ้นของประชากรได้อีกมาก ได้แก่ อำเภอสังขละบุรี ทองผาภูมิ ศรีสวัสดิ์ ไทรโยค กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง กิ่งอำเภอสวนผึ้ง ห้ายาง กิ่งอำเภอคานช้าง บ่อพลอย กิ่งอำเภอสหกรณ์ และเลาขวัญ เป็นต้น ในค่านความหนาแน่นประชากรเมือง และค่าการก่อตัวของเมืองปรากฏว่า อำเภอที่มีความหนาแน่นประชากรเมืองสูง ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรสาคร ปากท่อ ท่าม่วง เมืองสมุทรสงคราม

อุทอง อัมพวา เมืองนครปฐม คอนทูน นครชัยศรี ท่ามะกา เป็นต้น อำเภอเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก จำนวนประชากรเมืองสูงและปานกลาง ส่วนอำเภอที่มีความหนาแน่นประชากรเมืองต่ำส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอที่มีพื้นที่เมืองขนาดใหญ่หรือปานกลาง แต่มีจำนวนประชากรเมืองต่ำ ได้แก่ อำเภอเลาขวัญ ชะอำ บางสะพาน บางแพ กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย สังขละบุรี บ้านแพ้ว หัวหิน เขาย้อย ศรีสวัสดิ์ ไทรโยค เป็นต้น ส่วนการก่อกำของเมืองซึ่งจะแสดงค่าความสัมพันธ์ของประชากรเมืองและประชากรชนบทต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร ปรากฏว่าอำเภอที่มีค่าการก่อกำของเมืองสูง ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม เมืองราชบุรี กระจุกแบน เพชรบุรี บ้านแหลม บ้านโป่ง เมืองสมุทรสาคร อัมพวา บางคนที คำเนินสะควก เมืองสมุทรสงคราม ท่ามะกา และสุพรรณบุรี เป็นต้น อำเภอเหล่านี้จะเป็นอำเภอที่มีการรวมตัวของประชากรในพื้นที่สูง ทำให้ระดับความเป็นเมืองสูงคล้ายกัน ส่วนอำเภอที่มีค่าการก่อกำของเมืองต่ำ ได้แก่ อำเภอศรีสวัสดิ์ สังขละบุรี ทองผาภูมิ ไทรโยค เลาขวัญ บ่อพลอย จอมบึง ท่ายาง ชะอำ ทัพสะแก เป็นต้น อำเภอเหล่านี้ประชากรเมืองมีการรวมตัวในพื้นที่น้อย ประชากรส่วนใหญ่เป็นประชากรชนบท ชุมชนเมืองเป็นชุมชนขนาดเล็ก ระดับความเป็นเมืองจึงต่ำกว่าบริเวณอื่น ๆ

3. การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรอำเภอและจำนวนประชากรเมือง เป็นตัวแปรที่แสดงถึงแนวโน้มในด้านการกระจายตัวประชากรในเขตอำเภอ และชุมชนเมือง และจะแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของเมืองอีกด้วย ภาคตะวันตกมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 1.9 ต่อปี สาเหตุของการเติบโตเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติเป็นส่วนมาก ส่วนการย้ายถิ่นออกมากกว่าการย้ายเข้า อำเภอที่มีอัตราการเพิ่มของประชากรสูง จะเป็นอำเภอที่มีการบุกเบิกพื้นที่ป่า เลื่อมไทรโยค เพื่อทำเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งมีปัจจัยดึงดูดให้ประชากรเข้าไปตั้งถิ่นฐานมากขึ้น ประกอบกับมีอัตราการเพิ่มตามธรรมชาติสูง เช่น กิ่งอำเภอด่านช้าง กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง บ่อพลอย ไทรโยค กิ่งอำเภอสวนผึ้ง ปรามบุรี จอมบึง บางสะพาน เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรเล็กน้อยหรือลดลง เนื่องมาจากเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ขนาดเล็กไม่สามารถขยายพื้นที่ใช้ประโยชน์ได้อีก ประกอบกับไม่มีแหล่งงานขนาดใหญ่ พื้นที่ที่มีการอึดตัวไม่สามารถรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นได้ จึงทำให้ประชากรอพยพไปยังพื้นที่ที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจดีกว่า เช่น อำเภอเมืองสุพรรณบุรี บางปลาม้า ศรีสวัสดิ์ ศรีประจันต์ สามชุก บางคนที ปากท่อ เติมนางบัว บ้านลาด บ้านแหลม เป็นต้น

ส่วนการเปลี่ยนแปลงของประชากรเมืองปรากฏว่า อำเภอที่มีประชากรเมืองเพิ่มขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอที่มีการขยายตัวและบุกเบิกที่ดินเพื่อการเกษตร ทำให้มีประชากรอพยพเข้าไปจับจองที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น ชุมชนเมืองซึ่งเคยมีขนาดเล็ก ก็จะขยายตัวเพิ่มมากขึ้นทำให้สัดส่วนและอัตราการเพิ่มของประชากรเมืองอยู่ในระดับสูง เช่น อำเภอเลาขวัญ ทองผาภูมิ ปรามบุรี ศรีสวัสดิ์ บ่อพลอย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอำเภออีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีประชากรเมืองเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นอำเภอที่มีแหล่งงานขนาดใหญ่ เช่น โรงงานอุตสาหกรรม ร้านค้า บริการ รวมตัวอยู่มากจึงเป็นปัจจัยดึงดูดให้ประชากรที่ไม่มีพื้นที่ทำกินอพยพเข้าไปหางานทำในเมืองมากขึ้น เช่น อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอท่ามะกา สามพราน เป็นต้น สำหรับอำเภอที่มีประชากรเมืองเพิ่มต่ำและมีประชากรเมืองลดลง เนื่องจากบางอำเภอที่มีชุมชนเมืองขนาดใหญ่ประชากรเมืองหนาแน่นจึงไม่สามารถรองรับขยายตัวของประชากรที่เพิ่มขึ้น จึงเป็นปัจจัยผลักดันให้ประชากรเมืองมีการย้ายออกไปยังพื้นที่ที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า เช่น อำเภอเมืองนครปฐม อัมพวา โพธาราม บ้านโป่ง นครชัยศรี เมืองสุพรรณบุรี กระทุ่มแบน บ้านแพ้ว เป็นต้น

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. เศรษฐกิจ

3.1 มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดและรายได้อัตโนมัติ (ตารางที่ 10 11 , แผนที่ 15)

ก. โครงสร้างการผลิต ใน พ.ศ. 2522 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาค 30,165.7 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 5.4 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ทั้งประเทศ เมื่อพิจารณาโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากมูลค่าผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท ปรากฏว่า มูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคด้านการเกษตรกรรมมีมูลค่าสูงสุด คือ 11,395.1 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 37.8 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ การอุตสาหกรรม ร้อยละ 18.0 การค้าส่งและค้าปลีก ร้อยละ 17.7 การขนส่งและการคมนาคม ร้อยละ 7.7 การบริการ ร้อยละ 5.3 การก่อสร้าง ร้อยละ 3.8 เหมืองแร่และขุดหิน ร้อยละ 2.9 การธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์ ร้อยละ 2.6 การบริหารราชการและการป้องกันประเทศ ร้อยละ 2.5 การไฟฟ้าและประปา ร้อยละ 1.1 และที่อยู่อาศัย ร้อยละ 0.7 จังหวัดกาญจนบุรีเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 1.7 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ราชบุรี ร้อยละ 17.0 นครปฐม ร้อยละ 15.7 สมุทรสาคร ร้อยละ 12.8 ประจวบคีรีขันธ์ ร้อยละ 12.6 สุพรรณบุรี ร้อยละ 11.8 เพชรบุรี ร้อยละ 10.2 และสมุทรสงคราม ร้อยละ 2.7 และเมื่อพิจารณารายละเอียดของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดในแต่ละประเภท เพื่อเปรียบเทียบฐานะหรือค้อยทางเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัด ในโครงสร้างการผลิตประเภทเดียวกันพบว่า สามารถจัดลำดับความสำคัญตามจำนวนมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ได้ดังนี้

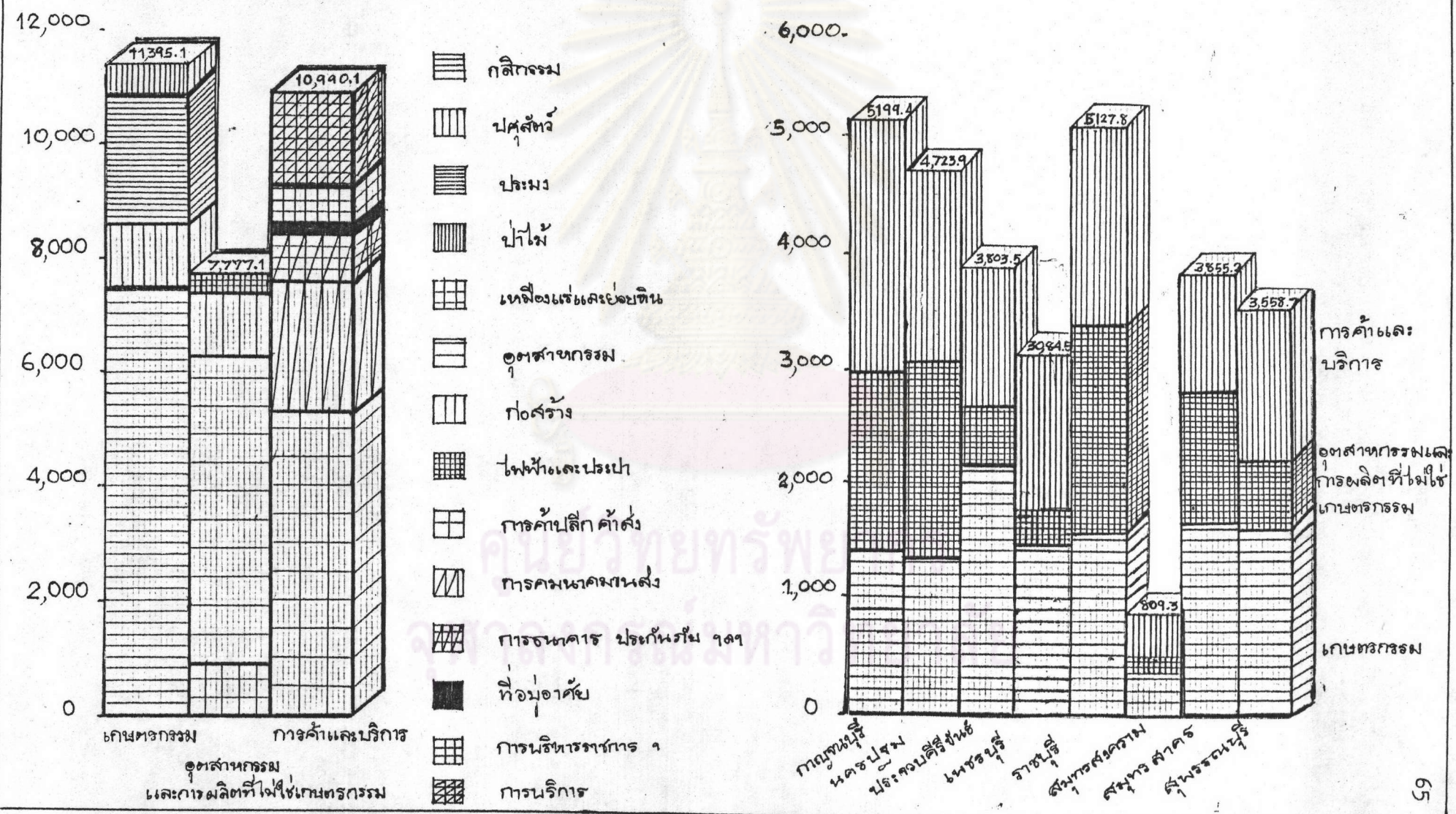
- การเกษตรกรรม จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด ได้แก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รองลงมา ได้แก่ สมุทรสาคร สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี นครปฐม กาญจนบุรี และสมุทรสงคราม

- เหมืองแร่และขุดหิน จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี รองลงมา ได้แก่ ราชบุรี สมุทรสาคร ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสงคราม

- การอุตสาหกรรม จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด ได้แก่ จังหวัดนครปฐม รองลงมา ได้แก่ ราชบุรี กาญจนบุรี สมุทรสาคร สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี และสมุทรสงคราม

มูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรกรรมประเภท พ.ศ. 2522

มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดแยกตามสาขาการผลิตที่สำคัญ พ.ศ. 2522

- การก่อสร้าง จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี รongลงมา ได้แก่ นครปฐม กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี สมุทรสาคร เพชรบุรี และสมุทรสงคราม
- การไฟฟ้าและประปา จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด ได้แก่ จังหวัดนครปฐม รongลงมา ได้แก่ ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสาคร กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สุพรรณบุรี และสมุทรสงคราม
- การค้าส่งและการค้าปลีก จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี รongลงมา ได้แก่ กาญจนบุรี นครปฐม สมุทรสาคร ประจวบคีรีขันธ์ สุพรรณบุรี เพชรบุรี และสมุทรสงคราม
- การคมนาคมขนส่ง จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี รongลงมา ได้แก่ เพชรบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม
- การธนาคาร การประกันภัยและอสังหาริมทรัพย์ จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี รongลงมา ได้แก่ กาญจนบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี สมุทรสาคร ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี และสมุทรสงคราม
- ที่อยู่อาศัย จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี รongลงมา ได้แก่ ราชบุรี นครปฐม กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม
- การบริหาร จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี รongลงมา ได้แก่ ราชบุรี นครปฐม เพชรบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม
- การบริการ จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด ได้แก่ จังหวัด ราชบุรี รongลงมา ได้แก่ นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม

จากรายละเอียดดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า กลุ่มจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดสูง ในเกือบทุกประเภท ได้แก่ จังหวัดราชบุรี นครปฐม และกาญจนบุรี กลุ่มจังหวัดที่มีมูลค่า

ผลิตภัณฑ์จังหวัดปานกลางในเกือบทุกประเภท ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และเพชรบุรี ส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม ปรากฏว่าเป็นจังหวัดเดียวที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดต่ำสุดในทุกประเภท จึงเป็นจังหวัดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำสุดในภาคตะวันตก

ในค่านายได้เฉลี่ยต่อบุคคลของภาค โดยเฉลี่ยประมาณ 8,434 บาท ซึ่งต่ำกว่ารายได้อเฉลี่ยต่อบุคคลทั้งประเทศในปีเดียวกัน ประมาณ 3,633 บาท จังหวัดที่มีรายได้อเฉลี่ยต่อบุคคลสูงสุด ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร 14,884 บาท ซึ่งสูงกว่ารายได้อเฉลี่ยต่อบุคคลของประเทศไทย 2,817 บาท และของภาค 6,439 บาท รองลงมา ได้แก่ กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี และสุพรรณบุรี สำหรับจังหวัดที่มีรายได้อเฉลี่ยต่อบุคคลต่ำสุด คือ จังหวัดสมุทรสงครามมีรายได้อเฉลี่ย 4,138 บาท ซึ่งต่ำกว่ารายได้อเฉลี่ยบุคคลทั้งประเทศ 7,929 บาท และของภาค 4,296 บาท

ข. การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์จังหวัด (ตารางที่ 12)

ในระหว่าง พ.ศ. 2518 - 2522 อัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาค มีอัตราเพิ่ม ร้อยละ 7.6 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มสูงสุด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี ร้อยละ 10.8 ต่อปี รองลงมา ได้แก่ ประจวบคีรีขันธ์ ร้อยละ 10.6 สมุทรสาคร ร้อยละ 10.3 เพชรบุรี ร้อยละ 9.4 นครปฐม ร้อยละ 8.6 และราชบุรี ร้อยละ 8.6 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มของมูลค่าผลิตภัณฑ์ต่ำกว่าอัตราการเพิ่มของมูลค่าผลิตภัณฑ์ มี 2 จังหวัด คือ จังหวัดสุพรรณบุรี มีอัตราการเพิ่ม ร้อยละ 6.3 ต่อปี และสมุทรสงคราม ร้อยละ 6.4

เมื่อพิจารณาถึงอัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดในแต่ละประเภทพบว่า มีอัตราการขยายตัวเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้

- การธนาคาร ประกันภัยและอสังหาริมทรัพย์ มีอัตราการเพิ่มสูงสุดร้อยละ 17.9 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มสูง ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี กาญจนบุรี นครปฐม ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม ราชบุรี และสมุทรสาคร

- การก่อสร้าง อัตราการเพิ่มร้อยละ 16.2 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มสูงขึ้น ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี กาญจนบุรี สมุทรสาคร ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ นครปฐม และสมุทรสงคราม ส่วนจังหวัดเพชรบุรี ปรากฏว่ามีอัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ลดลง

- การทำเหมืองแร่ และย่อยหิน มีอัตราการเพิ่มร้อยละ 14.1 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการขยายตัวของมูลค่าประเภนี้เพิ่มขึ้น ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร สุพรรณบุรี ราชบุรี ส่วนจังหวัดที่มีอัตราการขยายตัวลดลง ได้แก่ จังหวัด นครปฐม เพชรบุรี และสมุทรสงคราม
- การบริการ มีอัตราการเพิ่ม ร้อยละ 11.0 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประเภนี้ ได้แก่ จังหวัดสมุทรสงคราม ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ กาญจนบุรี เพชรบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร
- การไฟฟ้าและประปา มีอัตราการเพิ่มร้อยละ 9.8 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นสูง ได้แก่ สมุทรสงคราม สุพรรณบุรี สมุทรสาคร ประจวบคีรีขันธ์ นครปฐม กาญจนบุรี ราชบุรี และเพชรบุรี
- การอุตสาหกรรม มีอัตราการเพิ่ม ร้อยละ 8.9 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นสูงตามลำดับ ได้แก่ ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี สมุทรสาคร เพชรบุรี กาญจนบุรี นครปฐม สมุทรสงคราม และสุพรรณบุรี
- การขนส่ง อัตรการเพิ่ม ร้อยละ 7.6 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นสูงสุดตามลำดับ ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี สมุทรสาคร ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี นครปฐม ราชบุรี และสมุทรสงคราม ส่วนจังหวัดกาญจนบุรี จะมีอัตราการขยายตัวในค่านี้นี้ลดลง
- การบริหารและการป้องกันประเทศ มีอัตราการเพิ่ม ร้อยละ 7.5 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นเรียงตามลำดับ ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร เพชรบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี สมุทรสงคราม และนครปฐม
- การเกษตรกรรม มีอัตรเพิ่มขึ้น ร้อยละ 6.0 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มเรียงตามลำดับ ได้แก่ จังหวัดราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ นครปฐม ราชบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ส่วนจังหวัดที่มีอัตราการขยายตัวลดลง ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี และสุพรรณบุรี
- การค้าส่งและค้าปลีก มีอัตราการเพิ่ม ร้อยละ 4.1 จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มสูงสุด ได้แก่ จังหวัดสมุทรสงคราม เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร ราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และนครปฐม
- ที่อยู่อาศัย มีอัตราการเพิ่ม ร้อยละ 3.9 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มสูงสุด

ไค้แก่ จังหวัดเพชรบุรี รองลงมา ไค้แก่ ประจวบคีรีขันธ์ กาญจนบุรี สุพรรณบุรี
สมุทรสาคร นครปฐม ราชบุรี และสมุทรสงคราม

ค. ผลิตภัณฑ์จังหวัดในสาขาการผลิตที่สำคัญ (ตารางที่ 13 , แผนที่ 13)

มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด เมื่อพิจารณา ในลักษณะของกิจกรรมทางการผลิต ทางเศรษฐกิจ
แล้วสามารถจะแบ่งกลุ่มตามลักษณะผลิตในสาขาที่สำคัญ ๆ ได้ 3 สาขาใหญ่ ๆ ดังนี้

กิจกรรมทางการผลิตขั้นที่ 1 (Primary Production) ไค้แก่ การผลิต
ในสาขาการเกษตรกรรม ซึ่งประกอบด้วย การกสิกรรม ปศุสัตว์ ประมง และป่าไม้
โดยมีการกสิกรรมเป็นมูลค่าหลักของผลิตภัณฑ์ในสาขานี้ คิดเป็นร้อยละ 65.8 ของมูลค่า
ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรกรรม พืชสำคัญที่ปลูก ไค้แก่ ข้าว อ้อย ข้าวโพค มันสำปะหลัง
สับปะรด ผักและผลไม้ การผลิตที่ทำรายไค้รองลงมา คือ การประมง ร้อยละ 19.3
จังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับชายฝั่งทะเล เช่น สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี
และประจวบคีรีขันธ์ จะมีการประกอบอาชีพทางด้านการประมงอย่างกว้างขวาง นอกจากนั้น
ยังมีการทำประมงน้ำจืดในบริเวณต่าง ๆ โดยจังหวัดสุพรรณบุรีมีการเลี้ยงปลาน้ำจืดมากเป็น
อันดับหนึ่งของภาค การผลิตที่ทำรายไค้เป็นอันดับสามของมูลค่าผลิตภัณฑ์สาขาการเกษตรกรรม
คือ การปศุสัตว์ ร้อยละ 9.9 สัตว์เลี้ยงที่สำคัญ ไค้แก่ โคและกระบือ การเลี้ยงโค
จะมีการเลี้ยงกันมากทางคันตะวันตกของภาค ซึ่งมีสภาพภูมิประเทศแห้งแล้ง เป็นที่สูงและ
ภูเขาไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก เช่น จังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี
นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสุกร เป็ด ไก่ และห่าน กันอย่างกว้างขวางในทุกจังหวัด เนื่องจาก
อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นตลาดเนื้อสัตว์ที่สำคัญ โดยเฉพาะในจังหวัดนครปฐม มีการ
เลี้ยงสุกรมากที่สุด ส่วนจังหวัดสมุทรสาครมีการเลี้ยงเป็ดมากที่สุด เพราะมีอาหารจำพวกปลา
เบ็ดอกุมสมบูรณ์ ส่วนอันดับสุดท้าย ไค้แก่ การทำป่าไม้ ทำรายไค้ให้กับภาคตะวันตก คิดเป็น
ร้อยละ 5.0 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ในสาขากษกรรม ลักษณะของป่าไม้จะเป็นป่าไม้เบญจพรรณ
และป่าดงดิบ ซึ่งป่าดงดิบนั้นมีเหลืออยู่น้อยมาก และในจังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายทะเลก็จะมีป่า
ชายเลนอยู่บ้าง ไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจของภาค ไค้แก่ ไม้เต็งรัง ประดู่ มะค่าโมง
ตะแบก ชิงชัน ไม้สัก หวาย และไม้ไผ่ เป็นต้น

จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์ในสาขาการเกษตรกรรมสูง ได้แก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ร้อยละ 18.8 สมุทรสาคร ร้อยละ 14.5 และสุพรรณบุรี ร้อยละ 14.3 ส่วนจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์ต่ำ ได้แก่ จังหวัดสมุทรสงคราม คิดเป็นร้อยละ 3.2 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ในสาขานี้ และจากการ พิจารณาโครงสร้างการผลิตในสาขาการเกษตรกรรมจากมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดของภาค ตะวันตก พ.ศ. 2518 - พ.ศ. 2522 จะพบว่าการผลิตด้านการประมงมีอัตราการเพิ่มสูงสุด คือ ร้อยละ 6.6 ต่อปี รองลงมา ได้แก่ การปศุสัตว์ ร้อยละ 6.1 ต่อปี การกลั่นรรมร้อยละ 5.2 ต่อปี และป่าไม้ร้อยละ 5.0 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มในสาขาการเกษตรกรรมสูง ได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี ร้อยละ 12.4 ต่อปี ประจวบคีรีขันธ์ ร้อยละ 9.5 นครปฐม ร้อยละ 9.1 เป็นต้น ส่วนจังหวัดที่อัตราการขยายตัวในสาขาการเกษตรกรรมลดลง ได้แก่ จังหวัด การจนบุรี ลดลงร้อยละ 4.4 ต่อปี และสุพรรณบุรี ร้อยละ 0.6 ต่อปี

กิจกรรมการผลิตขั้นที่ 2 (Secondary Production) ได้แก่ การผลิต ทางด้านอุตสาหกรรมการทำเหมือง การก่อสร้าง และการไฟฟ้าและประปา ในพ.ศ. 2522 มีมูลค่ารวมกันทั้งหมด 7,777.1 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 25.8 ของผลิตภัณฑ์ภาคทั้งหมด ผลิตภัณฑ์ภาคในสาขานี้มีอุตสาหกรรมเป็นส่วนที่มีมูลค่ามากที่สุดร้อยละ 70.0 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ ทั้งหมดในการผลิตขั้นนี้ ส่วนผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่ารองลงมา คือ การก่อสร้าง ร้อยละ 14.6 เหมืองแร่ ร้อยละ 11.2 และการไฟฟ้าและประปา ร้อยละ 4.2 ของกิจกรรมการผลิตขั้นที่ 2 เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมแล้ว ปรากฏว่า จังหวัดซึ่งมีการผลิตในกิจกรรมการผลิตขั้นที่ 2 อยู่ในระดับสูง ได้แก่ จังหวัด ราชบุรี ร้อยละ 23.2 นครปฐม ร้อยละ 21.4 กาญจนบุรี ร้อยละ 20.02 และสมุทรสาคร ร้อยละ 14.7 ส่วนจังหวัดที่มีมูลค่าการผลิตต่ำ ได้แก่ จังหวัดสมุทรสงคราม ร้อยละ 1.5 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในสาขานี้

ในระหว่าง พ.ศ. 2518 - 2522 สาขาการผลิตในกิจกรรมการผลิตขั้นที่ 2 มี อัตราเพิ่ม ร้อยละ 13.9 ต่อปี โดยมีการก่อสร้างเป็นที่มีอัตราการเพิ่มมากที่สุด คือร้อยละ 16.2 ต่อปี รองลงมา ได้แก่ เหมืองแร่และยอหิน ร้อยละ 14.1 การไฟฟ้าและประปา ร้อยละ 9.8 และอุตสาหกรรม ร้อยละ 8.9 ต่อปี จังหวัดที่มีอัตราเพิ่มในกิจกรรมการผลิต ขั้นนี้สูง ได้แก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี เป็นต้น ส่วนจังหวัดที่มี อัตราการเพิ่มต่ำ ได้แก่ สมุทรสงคราม และเพชรบุรี

กิจกรรมการผลิตขั้นที่ 3 (Tertiary Production) ได้แก่ ด้านการค้าและ
 การบริการ ซึ่งประกอบด้วยการค้าปลีกและค้าส่ง การคมนาคม การธนาคารประกันภัยและ
 ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ที่อยู่อาศัย การบริหารราชการและป้องกันประเทศ และการบริการ
 ในพ.ศ. 2522 มีมูลค่าผลิตภัณฑ์ในกิจกรรมการผลิตขั้นที่ 3 จำนวน 10,990.1 บาท
 คิดเป็นร้อยละ 36.4 ของผลิตภัณฑ์ทั้งภาค ในสาขานี้การค้าปลีกและการค้าส่งมีมูลค่ามาก
 ที่สุด ร้อยละ 48.6 ของผลิตภัณฑ์ทั้งหมด รองลงมา คือ การขนส่ง ร้อยละ 21.2
 การบริการ ร้อยละ 14.5 การธนาคาร ร้อยละ 7.04 การบริหาร ร้อยละ 6.8 และ
 ที่อยู่อาศัย ร้อยละ 1.9 จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์ในสาขานี้สูง ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี
 คิดเป็นร้อยละ 21.5 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ทั้งหมดในสาขานี้ รองลงมา ได้แก่ จังหวัดราชบุรี
 ร้อยละ 16.3 และนครปฐม ร้อยละ 15.5 ส่วนจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์ในสาขานี้ต่ำสุด
 ได้แก่ จังหวัดสมุทรสงคราม คิดเป็นร้อยละ 3.0 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ทั้งหมดในสาขานี้

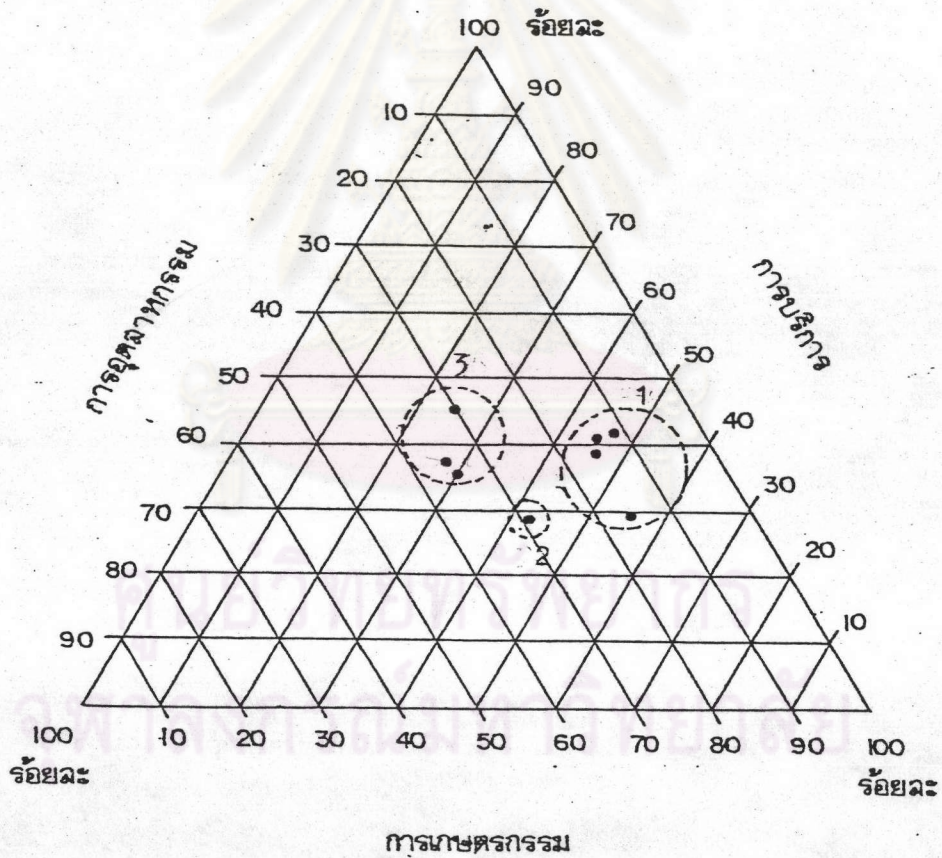
อัตราการเพิ่มในสาขาการค้าและบริการ ในระหว่าง พ.ศ. 2518 - 2522
 คิดเป็นร้อยละ 8.5 ต่อปี โดยมีการธนาคารเป็นส่วนที่มีอัตราการเพิ่มมากที่สุด คือ ร้อยละ
 17.9 ต่อปี รองลงมา ได้แก่ การบริการ ร้อยละ 11.0 การคมนาคมขนส่ง ร้อยละ 7.6
 การบริหารราชการและการป้องกันประเทศ ร้อยละ 7.2 ส่วนการค้าปลีกและค้าส่ง และที่อยู่
 อาศัย มีอัตราการเพิ่มต่ำ คือ ร้อยละ 4.1 และ 3.9 ตามลำดับ จังหวัดที่อัตราการเพิ่มสูงใน
 สาขานี้ คือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และนครปฐม ส่วนจังหวัด
 ที่มีอัตราการเพิ่มต่ำ คือ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

เมื่อพิจารณาโครงสร้างทางเศรษฐกิจทั้ง 3 ประเภท ของภาคตะวันตกแล้วปรากฏว่า
 การผลิตในขั้นที่ 2 และที่ 3 คือ สาขาอุตสาหกรรมและการผลิตที่มีใช้การเกษตร และการ
 ค่าและการบริการ เป็นสาขาที่มีความผูกพันกับภาคเมืองมากกว่าภาคชนบท และมีแนวโน้ม
 ที่จะเติบโตสูงกว่าสาขาเกษตรกรรมในอนาคต โดยสาขาอุตสาหกรรม มีอัตราเพิ่ม ร้อยละ
 13.9 ต่อปี การค้าและบริการเพิ่มร้อยละ 8.5 ต่อปี ในขณะที่สาขาเกษตรกรรม
 มีอัตราการเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 6.0 ต่อปี ในระดับจังหวัดหากแบ่งออกตามลักษณะ
 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สามารถแบ่งไปได้เป็น 3 กลุ่ม

1. จังหวัดที่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก
 และมีการค้าบริการและอุตสาหกรรม มีความสำคัญรองลงมาตามลำดับ มูลค่าผลิตภัณฑ์

แผนภูมิ 16 โครงสร้างผลิตภัณฑ์จังหวัด พ.ศ. 2522

- กลุ่มที่ 1   ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม สุพรรณบุรี
- กลุ่มที่ 2   สมุทรสาคร
- กลุ่มที่ 3   กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี

ของกลุ่มนี้ ในสาขาการเกษตรกรรมเฉลี่ยประมาณร้อยละ 48 ของผลิตภัณฑ์รวม การค้า
บริการ ร้อยละ 37 และอุตสาหกรรม ร้อยละ 15 ได้แก่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี
สมุทรสงคราม และสุพรรณบุรี

2. จังหวัดที่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคการเกษตรกรรมเป็นหลัก
และมีอุตสาหกรรมมา และการค้าบริการ มีความสำคัญเป็นอันดับรองลงมา มีเพียง 1
จังหวัด คือ จังหวัดสมุทรสาคร โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ในสาขาการเกษตรกรรม เฉลี่ยประมาณ
ร้อยละ 43 ของผลิตภัณฑ์รวม อุตสาหกรรม ร้อยละ 30 และการค้าบริการ ร้อยละ 27

3. จังหวัดที่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับการค้า บริการ เป็นหลัก
มีอุตสาหกรรม และการเกษตรกรรมมีความสำคัญรองลงมาตามลำดับ ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี
นครปฐม และราชบุรี โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ในสาขาการค้าบริการ เฉลี่ยประมาณร้อยละ 40
ของผลิตภัณฑ์รวม อุตสาหกรรมร้อยละ 33 และการเกษตรกรรม ร้อยละ 27

จากการแบ่งกลุ่มจังหวัดตามลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจของภาคตะวันตก
พอสรุปได้ว่า จังหวัดที่อยู่ในกลุ่มที่ 3 ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี นครปฐม และราชบุรี
เป็นจังหวัดที่มีแนวโน้มทางเศรษฐกิจผูกพันกับเมืองมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในภาค และเป็นจังหวัด
ที่สภาวะทางเศรษฐกิจดีในัจจุบัน โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงในทุกสาขา นอกจากนั้นยังมีแนวโน้ม
ที่จะเติบโตมากขึ้นในอนาคต เนื่องมาจากมีอัตราการเพิ่มของผลิตภัณฑ์จังหวัดอยู่ในเกณฑ์สูง
จึงนับได้ว่าจังหวัดกาญจนบุรี นครปฐม และราชบุรี เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ
ของภาคอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามในการพิจารณารายละเอียดของลักษณะเศรษฐกิจของภาค
ตะวันตกในระบอบอำเภอ นั้นยังไม่อาจไขภาพรวมของลักษณะเศรษฐกิจในระดับจังหวัดเป็นเกณฑ์ตัดสิน
จึงได้กำหนดหัวข้อแปรทางเศรษฐกิจอื่น ๆ มาใช้พิจารณาในรายละเอียดของลักษณะเศรษฐกิจใน
ระบอบอำเภอ ซึ่งเป็นลักษณะของเศรษฐกิจที่มีความผูกพันกับภาคเมือง ได้แก่ อุตสาหกรรมและ
แรงงานในระบอบอำเภอ การค้าและบริการ ภาษีอากร รายได้และรายจ่ายที่เกี่ยวกับการ
บริหารงานในภาคเมือง ซึ่งคิดมาจากจำนวนรายได้หรือรายจ่ายของเทศบาลและสุขาภิบาล
ทุกแห่งที่มีอยู่ในพื้นที่อำเภอ จำนวนเงินในธนาคารพาณิชย์ที่มีการเปิดเผยตัวเลข มาใช้ใน
ในการพิจารณาประกอบการจัดลำดับความสำคัญของอำเภอต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจต่อไป

3.2 เศรษฐกิจในภาคเมือง (ตารางที่ 14 15 16 17 , แผนที่ 17 18 19 20 21 22)

ก. อุตสาหกรรมและแรงงานอุตสาหกรรม

ใน พ.ศ. 2522 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโรงงานอยู่ทั้งหมด 3509 โรง คิดเป็นร้อยละ 5.4 ของประเทศ จังหวัดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุดคือ จังหวัดราชบุรี จำนวน 980 โรง คิดเป็นร้อยละ 27.9 ของโรงงานทั้งหมด รองลงมาคือ จังหวัดนครปฐม 543 โรง คิดเป็นร้อยละ 15.5 จังหวัดกาญจนบุรี 516 โรงคิดเป็นร้อยละ 14.7 จังหวัดสุพรรณบุรี 514 โรง คิดเป็นร้อยละ 14.6 จังหวัดสมุทรสาคร 345 โรงคิดเป็นร้อยละ 9.8 จังหวัดเพชรบุรี 339 โรงคิดเป็นร้อยละ 9.7 จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 140 โรง คิดเป็นร้อยละ 4.0 และจังหวัดสมุทรสงครามซึ่งมีโรงงานอุตสาหกรรมน้อยสุดจำนวน 132 โรงคิดเป็นร้อยละ 3.8 ของโรงงานอุตสาหกรรมทั้งภาค

ส่วนในระดับอำเภอ ปรากฏว่ามีโรงงานอุตสาหกรรมกระจายอยู่ทั่วทุกอำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะตามแนวเส้นทางคมนาคมทางรถยนต์สายเพชรเกษม สายชนบุรี-ปากท่อ และตามแนวลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญของภาค จะมีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ รวมตัวกันอยู่หนาแน่นกว่าบริเวณอื่น ๆ สามารถแบ่งกลุ่มอำเภอตามจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมออกได้เป็น 5 กลุ่มคือ

1. กลุ่มอำเภอที่มีจำนวนโรงงานมากกว่า 300 โรงขึ้นไป มี 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองราชบุรี และ บ้านโป่ง
2. กลุ่มอำเภอที่มีจำนวนโรงงานระหว่าง 150 - 300 โรง มี 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม กระจุกแบน และสามพราน
3. กลุ่มอำเภอที่มีจำนวนโรงงานระหว่าง 80 - 150 โรง มี 9 อำเภอ ได้แก่ อำเภอท่าม่วง ท่ามะกา โพธาราม เมืองกาญจนบุรี เมืองสุพรรณบุรี เมืองสมุทรสาคร และดำเนินสะดวก
4. กลุ่มอำเภอที่มีจำนวนโรงงานระหว่าง 30 - 80 โรง มี 19 อำเภอ ได้แก่ อำเภอศรีประจันต์ เติมบางนางบัวช บ้านลาด นครชัยศรี สองพี่น้อง บางเลน บ้านแพ้ว บางปลาม้า พนมทวน ปากท่อ สามชุก อุทอง คอนเจ็กัย เขาย้อย ท่ายาง

จำนวนโรงงานและแรงงานอุตสาหกรรม พ.ศ. 2522

จำนวนโรงงานอุตสาหกรรม (โรง)

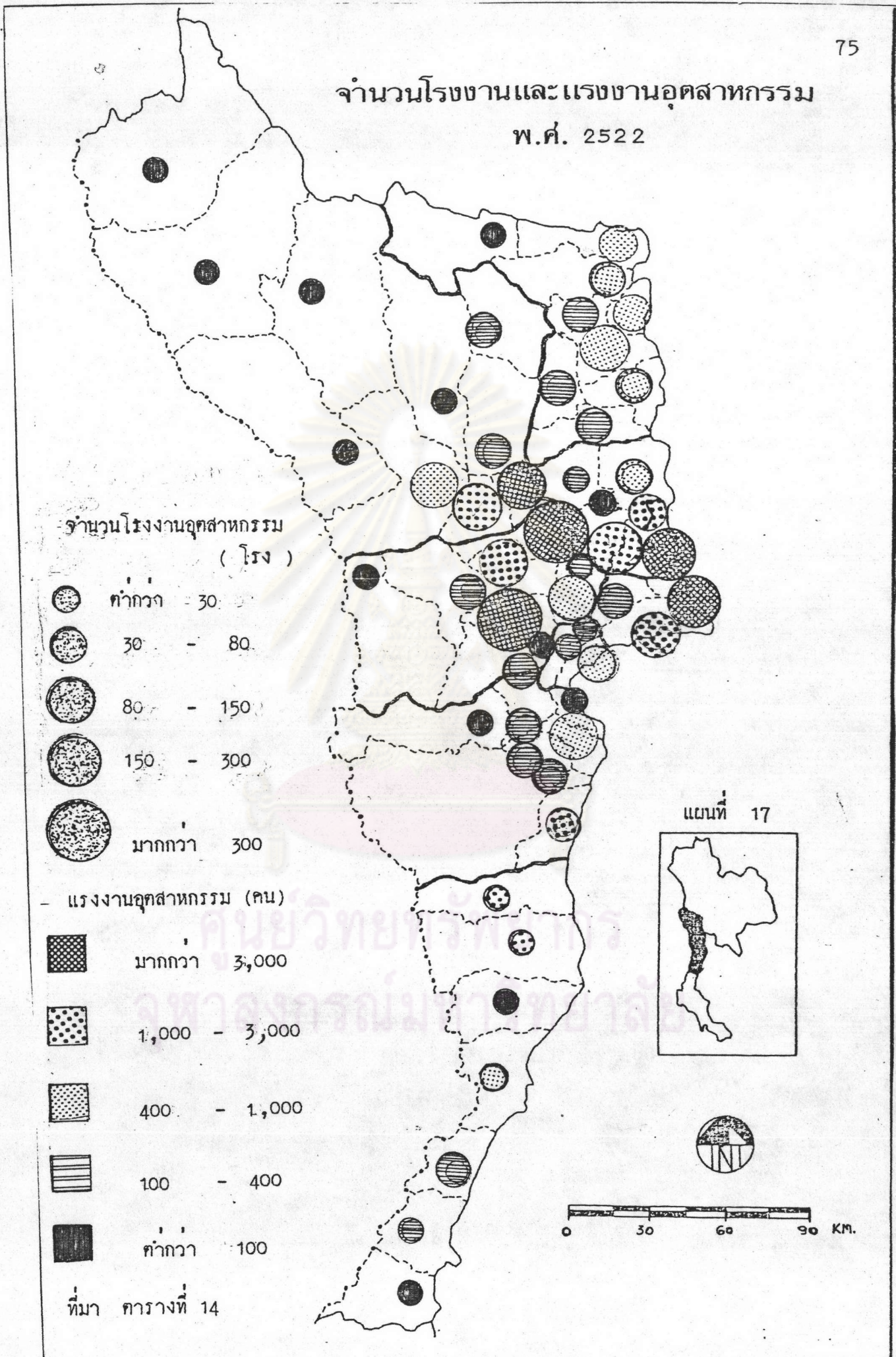
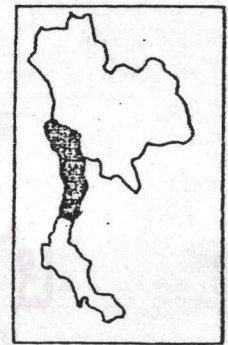
- ต่ำกว่า 30
- 30 - 80
- 80 - 150
- 150 - 300
- มากกว่า 300

แรงงานอุตสาหกรรม (คน)

- มากกว่า 3,000
- 1,000 - 3,000
- 400 - 1,000
- 100 - 400
- ต่ำกว่า 100

ที่มา ตารางที่ 14

แผนที่ 17

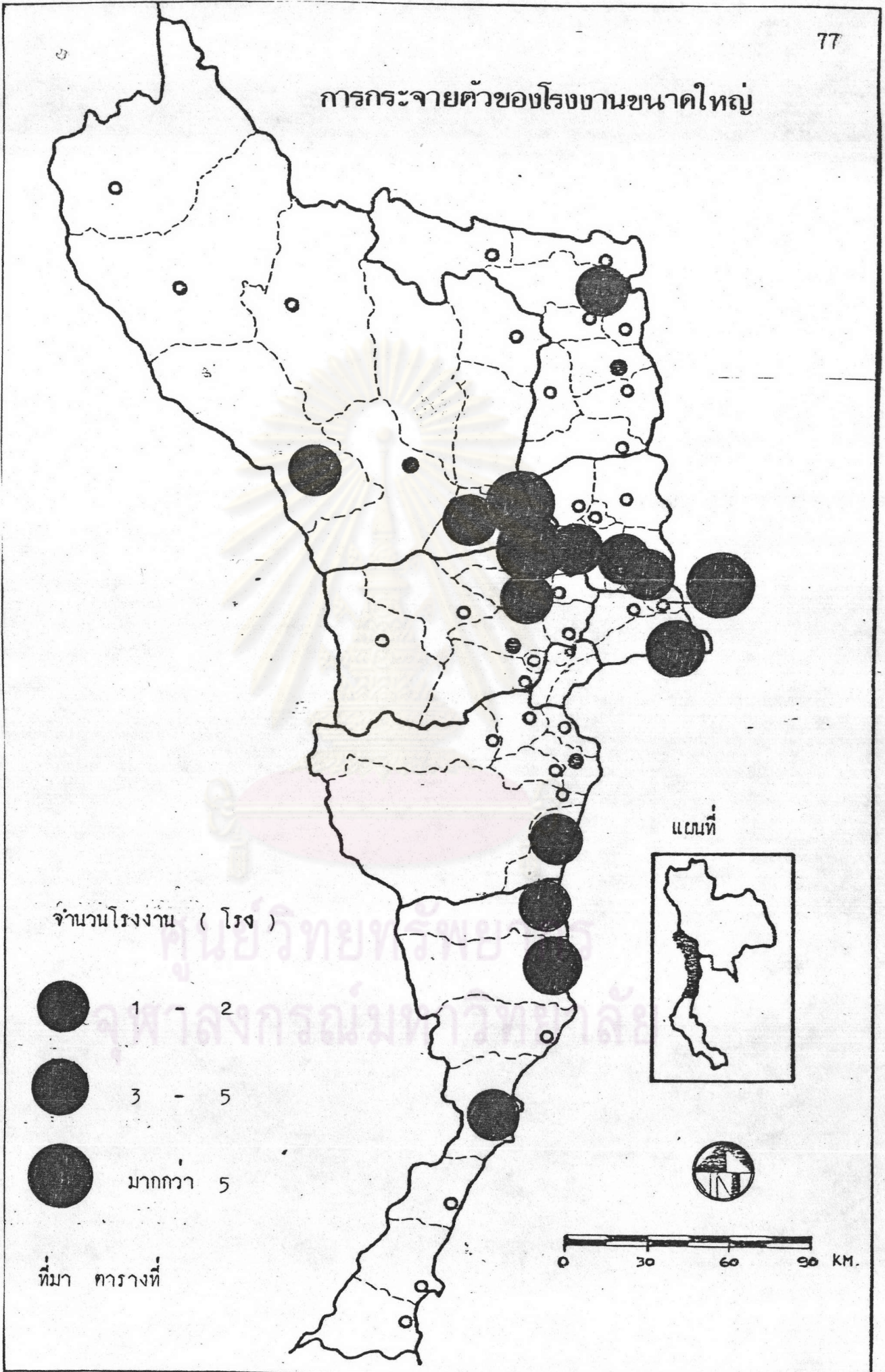
ห้วยสะแก จอมบึง เลาขวัญ และระอ่า

5. กลุ่มอำเภอที่มีจำนวนโรงงานน้อยกว่า 30 โรง มี 21 อำเภอ ได้แก่ อำเภอปราณบุรี เมืองประจวบคีรีขันธ์ อัมพวา กำแพงแสน บางแพ บ้านแหลม หัวหิน กุยบุรี บางสะพาน บ่อพลอย บางคนที กิ่งอำเภอสวนผึ้ง คอนคาบุม วัดเพลง สังขละบุรี ทองนาภูมิ กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย ไทรโยค ศรีสวัสดิ์ กิ่งอำเภอกำแพง และกิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง

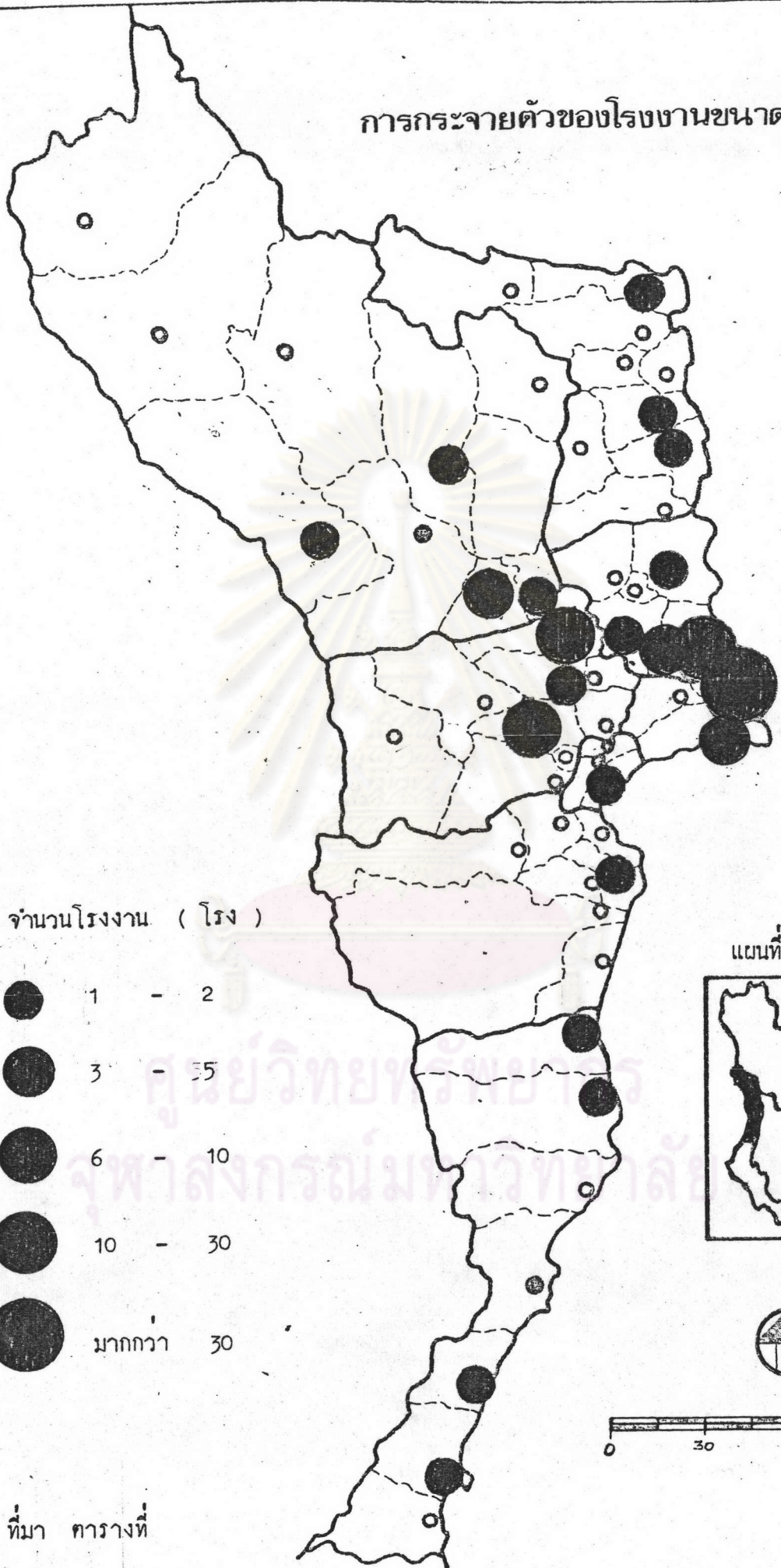
ในค่านขนาดของโรงงานอุตสาหกรรมของภาคตะวันตก ซึ่งจำแนกขนาดของโรงงานตามมาตรฐานของกรมแรงงาน โดยพิจารณาจากจำนวนคนงานคือ โรงงานขนาดใหญ่มีคนงานตั้งแต่ 200 คนขึ้นไป โรงงานขนาดกลางมีคนงานระหว่าง 50 - 200 คน และโรงงานขนาดเล็กมีคนงานต่ำกว่า 50 คน ในพ.ศ. 2522 ภาคตะวันตกมีโรงงานขนาดใหญ่จำนวน 46 โรงคิดเป็นร้อยละ 1.3 ของโรงงานทั้งหมด โรงงานขนาดกลางจำนวน 129 โรงคิดเป็นร้อยละ 3.7 และโรงงานขนาดเล็ก จำนวน 3,334 โรงคิดเป็นร้อยละ 95.0 จังหวัดที่มีโรงงานขนาดใหญ่มากที่สุด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี คิดเป็นร้อยละ 28.2 ของโรงงานขนาดใหญ่ทั้งหมด จังหวัดที่มีโรงงานขนาดกลางมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาครคิดเป็นร้อยละ 41.1 ของโรงงานขนาดกลางทั้งหมด และจังหวัดที่มีโรงงานขนาดเล็กมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดราชบุรีคิดเป็นร้อยละ 28.5 ของโรงงานขนาดเล็กทั้งหมด

การกระจายตัวของโรงงานตามขนาดของโรงงานในอำเภอต่าง ๆ ของภาคตะวันตกจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ โรงงานขนาดใหญ่ จำนวน 46 โรงจะกระจายอยู่ในบริเวณ 15 อำเภอ อำเภอที่มีโรงงานขนาดใหญ่ตั้งอยู่มาก ได้แก่ อำเภอท่ามะกา กระทุ่มแบน บ้านโป่ง และปราณบุรี เป็นต้น โรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่สำคัญที่สุด ได้แก่ อุตสาหกรรมน้ำตาล ทั้งนี้เพราะภาคตะวันตกเป็นแหล่งที่มีการปลูกอ้อยสำหรับใช้ในอุตสาหกรรมน้ำตาลแหล่งสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ นอกจากนั้น ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ไม้กระป๋อง และโรงงานทอผ้า เป็นต้น โรงงานขนาดกลางจำนวน 129 โรงมีกระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ 21 อำเภอ อำเภอที่มีโรงงานขนาดกลางตั้งอยู่มากที่สุด ได้แก่ อำเภอกระทุ่มแบน สามพราน บ้านโป่ง และเมืองราชบุรี เป็นต้น โรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางที่สำคัญ ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมผลิตอาหารและเครื่องดื่ม โรงงานอุตสาหกรรม

การกระจายตัวของโรงงานขนาดใหญ่

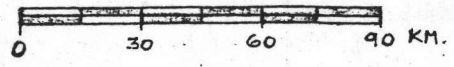
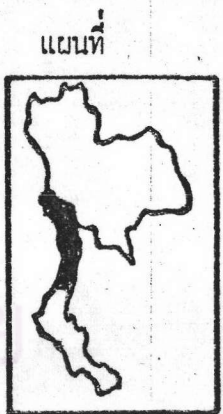

การกระจายตัวของโรงงานขนาดกลาง

จำนวนโรงงาน (โรง)

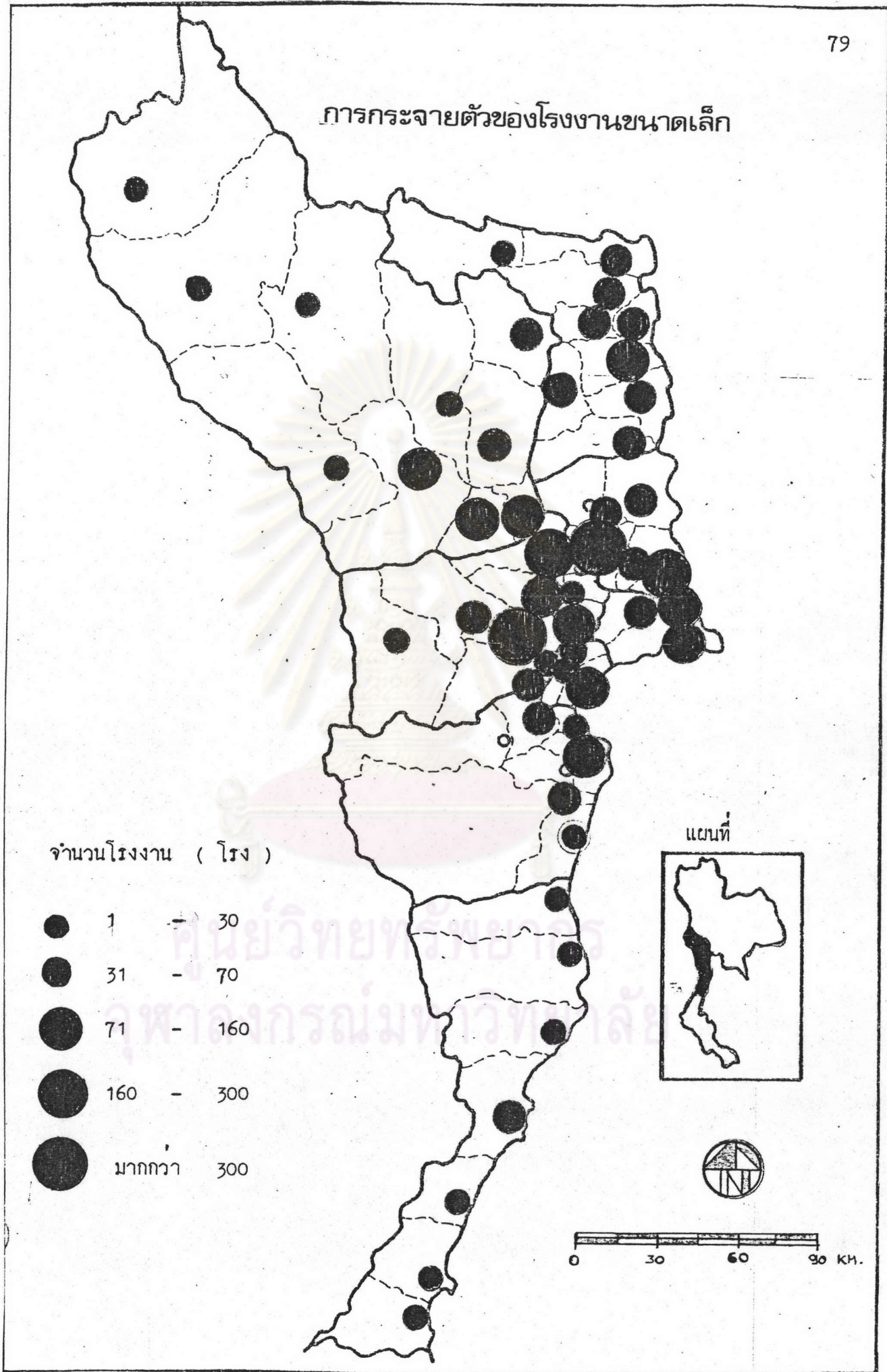
- 1 - 2
- 3 - 5
- 6 - 10
- 10 - 30
- มากกว่า 30

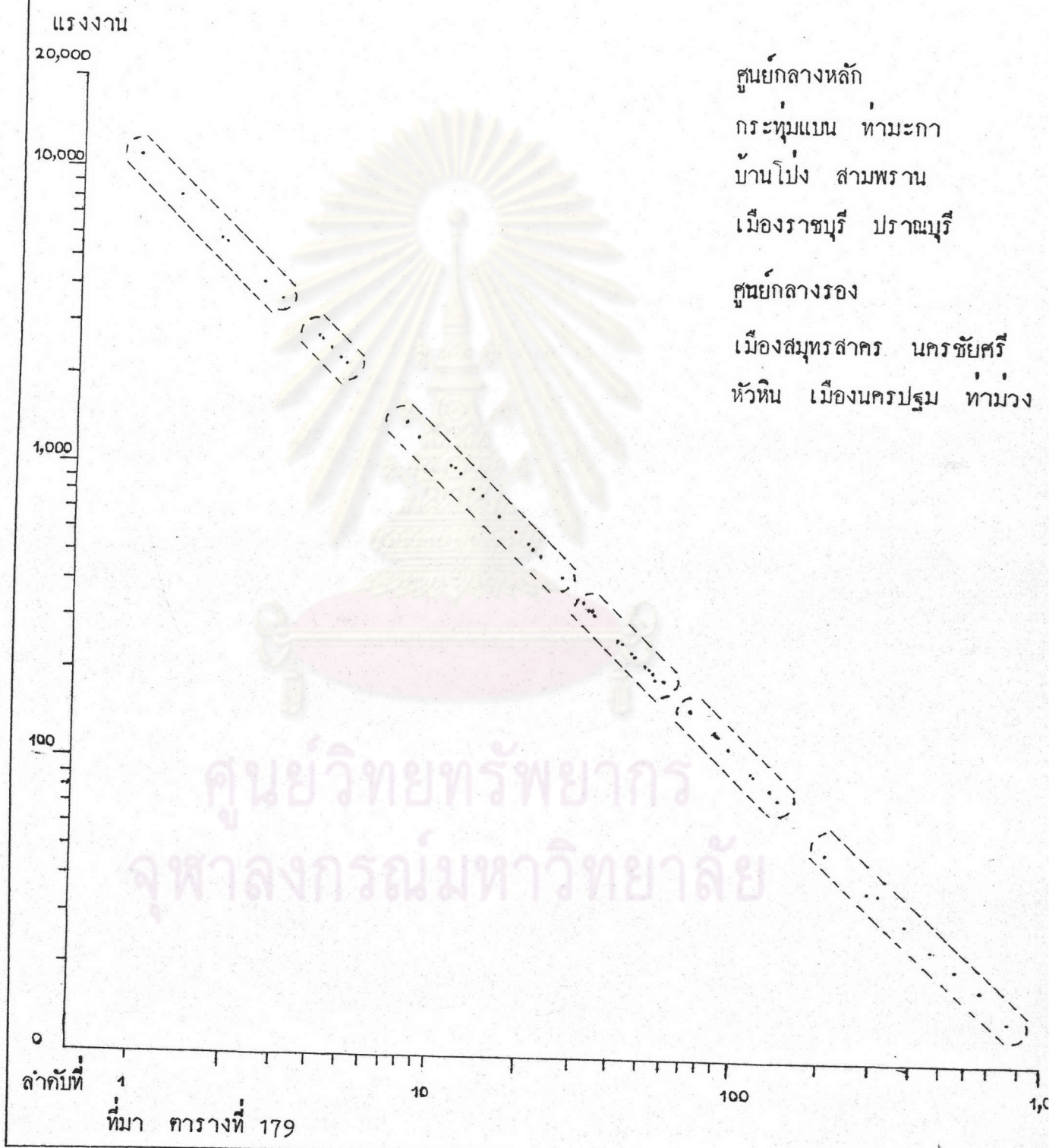
ที่มา ตารางที่

การกระจายตัวของโรงงานขนาดเล็ก

ลำดับศูนย์กลางอุตสาหกรรมของภาคตะวันตก พ.ศ. 2522

- ศูนย์กลางหลัก
- กระทู้แบน ท่ามะกา
- บ้านโป่ง สามพราน
- เมืองราชบุรี ปราณบุรี
- ศูนย์กลางรอง
- เมืองสมุทรสาคร นครชัยศรี
- หัวหิน เมืองนครปฐม ท่าม่วง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สิ่งทอ โรงงานอุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์ และโรงงานอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะและอโลหะ เป็นต้น และโรงงานขนาดเล็กจำนวน 3,334 โรง จะมีอยู่กระจายทั่วทุกอำเภอ อำเภอที่มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กมากที่สุดได้แก่ อำเภอเมืองราชบุรี รองลงมาได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม สามพราน เป็นต้น โรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่สำคัญของภาค ได้แก่ โรงสีข้าว โรงงานอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะ และโรงงานอุตสาหกรรมผลิตอาหารและเครื่องคั้น เป็นต้น

ลักษณะการผลิตโดยทั่วไปของโรงงานอุตสาหกรรมในภาคตะวันตกเป็นการผลิตโดยอาศัยแรงงานคนมากกว่าใช้เครื่องจักร ใน พ.ศ. 2522 มีจำนวนคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมรวมทั้งหมด 65,644 คน เป็นคนงานในโรงงานขนาดใหญ่ 26,734 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 40.7 ของจำนวนคนงานทั้งหมด เป็นคนงานในโรงงานขนาดกลาง 11,792 คนหรือร้อยละ 17.9 และเป็นคนงานในโรงงานขนาดเล็ก 27,173 คนหรือร้อยละ 41.4 จังหวัดที่มีแรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร ร้อยละ 21.6 ของคนงานรวมทุกจังหวัด รองลงมาได้แก่ จังหวัดราชบุรีร้อยละ 19.0 กาญจนบุรีร้อยละ 18.1 นครปฐมร้อยละ 17.4 ประจวบคีรีขันธ์ร้อยละ 10.8 สุพรรณบุรีร้อยละ 7.0 เพชรบุรีร้อยละ 4.7 และสมุทรสงครามร้อยละ 1.5

ในระดับอำเภอ เมื่อนำหลักการของ Rank Size Rule มาใช้ในการเปรียบเทียบจำนวนแรงงานของอำเภอต่าง ๆ ตามลำดับขนาด โดยนำเอาจำนวนแรงงานอุตสาหกรรมของทุกอำเภอมาเปรียบเทียบกับจำนวนแรงงานของอำเภอที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ซึ่งจะเป็นศูนย์กลางหลักของอุตสาหกรรมที่สำคัญของภาค สามารถแบ่งความแตกต่างระหว่างความเป็นศูนย์กลางในค่านอุตสาหกรรมของอำเภอต่าง ๆ ได้เป็น 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มอำเภอที่มีแรงงานตั้งแต่ 3,000 คนขึ้นไป จัดเป็นศูนย์กลางหลักของอุตสาหกรรม ได้แก่ อำเภอกระทุ่มแบน ท่ามะกา บ้านโป่ง สามพราน เมืองราชบุรี และปราณบุรี
2. กลุ่มอำเภอที่มีแรงงานตั้งแต่ 2,000 - 1,000 คน เป็นศูนย์กลางรองของอุตสาหกรรม ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรสาคร นครชัยศรี เมืองนครปฐม ท่าม่วง ชะอำ และโพธาราม .

3. กลุ่มอำเภอที่มีแรงงานตั้งแต่ 1,000 - 400 คน มีทั้งหมด 11 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเพชรบุรี เมืองสุพรรณบุรี เมืองประจวบ สามชุก เมืองสมุทรสงคราม เมืองกาญจนบุรี บึงปลามา เกิมบางนางบัว ศรีประจันต์ บางเลน และดำเนินสะดวก

4. กลุ่มอำเภอที่มีแรงงานตั้งแต่ 400 - 100 คน มีทั้งหมด 18 อำเภอ ได้แก่ อำเภออุทอง สองพี่น้อง ไทรโยค ทัพสะแก คอนเจี๋ย ปากท่อ บ้านลาด บ้านแพ้ว เลาช้วย จอมบึง ท่ายาง พนมทวน กำแพงแสน บางสะพาน บางแพ อัมพวา เขาย้อย และบางคนที่

5. กลุ่มอำเภอที่มีแรงงานน้อยกว่า 100 คนลงไป มีทั้งหมด 42 อำเภอ ได้แก่ กิ่งอำเภอสวนผึ้ง บ่อพลอย บ้านแหลม กุยบุรี คอนทูน วัดเพลง กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง ทองผาภูมิ กิ่งอำเภอกำแพง กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย สังขละบุรี และศรีสวัสดิ์

จากจำนวนแรงงานทั้งหมดเมื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับประชากรทั้งภาค ปรากฏว่า คิดเป็นสัดส่วนคนต่อพัน จังหวัดที่มีสัดส่วนของแรงงานต่อประชากร 1,000 คน สูงที่สุดได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร มีสัดส่วน 55 คนต่อพัน รองลงมาได้แก่ กาญจนบุรี 24 คนต่อพัน นครปฐม 21 คนต่อพัน ราชบุรี 20 คนต่อพัน ประจวบคีรีขันธ์ 19 คนต่อพัน เพชรบุรี 8 คนต่อพัน สุพรรณบุรี 6 คนต่อพัน และสมุทรสงคราม 5 คนต่อพัน ในส่วนระดับอำเภอพบว่า อำเภอที่มีจำนวนแรงงานต่อประชากรในสัดส่วนที่สูงจะเป็นอำเภอที่เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมหลัก และศูนย์กลางอุตสาหกรรมรองของภาคตะวันตก โดยมีสัดส่วนของแรงงานต่อประชากร ดังนี้ อำเภอกระทุ่มแบน 190 คนต่อพัน ท่ามะกา 72 คนต่อพัน สามพราน 70 คนต่อพัน หัวหิน 51 คนต่อพัน บ้านโป่ง 45 คนต่อพัน ปราณบุรี 34 คนต่อพัน ชะอำ 33 คนต่อพัน นครชัยศรี 31 คนต่อพัน เมืองสมุทรสาคร 30 คนต่อพัน เมืองราชบุรี 28 คนต่อพัน และท่าม่วง 24 คนต่อพัน เป็นต้น ส่วนอำเภอที่จำนวนแรงงานต่อประชากรในสัดส่วนที่ต่ำส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอที่ตั้งของโรงงานขนาดเล็ก การใช้แรงงานอุตสาหกรรม และโรงงานยังมีอยู่อย่างจำกัด ประชากรส่วนมากประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม ได้แก่ กิ่งอ. กำแพง กิ่งอ.บางสะพานน้อย กุยบุรี และศรีสวัสดิ์ มีจำนวนแรงงานต่อประชาชน 1 คนต่อพัน อำเภออัมพวา บ้านแหลม คอนทูน และกำแพงแสน 2 คนต่อพันคน และอำเภออุทอง สองพี่น้อง บ้านแพ้ว บางคนที่ วัดเพลง เขาย้อย ท่ายาง บางสะพาน

สังขละบุรี ทองผาภูมิ และพนมทวน 3 คั่นค่อพัน เป็นต้น

ใน พ.ศ. 2522 โรงงานอุตสาหกรรมจะกระจายอยู่ทั่วทุกอำเภอในภาคตะวันตก โดยบริเวณที่มีการรวมตัวของแรงงานอุตสาหกรรมสูงจะเป็นศูนย์กลางหลักของอุตสาหกรรมของภาคตะวันตก คือ อำเภอกระทุ่มแบน ท่ามะกา บ้านโป่ง สามพราน เมืองราชบุรี และปรามบุรี มีแรงงานรวมตัวกันร้อยละ 49.4 ของแรงงานทั้งภาค ส่วนบริเวณศูนย์กลางอุตสาหกรรมรอง ได้แก่ บริเวณอำเภอเมืองสมุทรสาคร นครชัยบุรี หัวหิน เมืองนครปฐม ท่าม่วง ชะอำ และโพธาราม มีแรงงานรวมตัวร้อยละ 22.9 ของแรงงานทั้งภาค สำหรับบริเวณอื่น ๆ ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงงานขนาดเล็ก และมีแรงงานอุตสาหกรรมจำนวนน้อยจะมีข้อจำกัดทางด้านตลาดและจำนวนแรงงาน โดยโรงงานขนาดเล็กจะผลิตสินค้าส่วนใหญ่เพื่อป้อนให้กับตลาดภายในท้องถิ่นเท่านั้น จึงมีกระจายอยู่ทั่วไปตามบริเวณอำเภอ ซึ่งอยู่โดยรอบออกไปจากบริเวณศูนย์กลางหลักและศูนย์กลางรองของอุตสาหกรรมของภาค ความแตกต่างระหว่างลำดับความเป็นศูนย์กลางด้านอุตสาหกรรมภายในภาคตะวันตก โดยเปรียบเทียบจำนวนแรงงานพบว่ามีความแตกต่างกันสูงมาก โดยอำเภอกระทุ่มแบนซึ่งมีจำนวนแรงงานมากที่สุดกับอำเภอศรีสวัสดิ์ซึ่งมีจำนวนแรงงานน้อยที่สุดมีความแตกต่างกันเท่ากับ 729

ในคานโครงสร้างประเภทอุตสาหกรรมของภาคตะวันตก เมื่อพิจารณาจากผลิตภัณฑ์ของโรงงาน สามารถแบ่งประเภทโรงงานตามการจัดประเภทอุตสาหกรรมของกรมโรงงานอุตสาหกรรมออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 10 ประเภท คือ อาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ สิ่งทอ ไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ โรงสีข้าว กระดาษและการพิมพ์โฆษณา เคมีและเคมีภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์จากแร่โลหะ โลหะพื้นฐาน ผลิตภัณฑ์โลหะและเครื่องจักร และอื่น ๆ จากโครงสร้างประเภทอุตสาหกรรมซึ่งแบ่งออกไปได้เป็น 10 ประเภทนี้ ถ้าพิจารณาถึงวัตุถุขซึ่งใช้ในการผลิตแล้ว พบว่าสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ อุตสาหกรรมที่ใช้วัตุถุขจากผลผลิตการเกษตร ซึ่งในภาคตะวันตกมีอุตสาหกรรมประเภทนี้คิดเป็นร้อยละ 63.5 ของโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด และมีแรงงานคิดเป็นร้อยละ 69.8 ของแรงงานทั้งหมด และอุตสาหกรรมที่ไม่ใช้วัตุถุขจากผลผลิตจากการเกษตร ซึ่งมีโรงงานร้อยละ 36.5 และมีแรงงานร้อยละ 30.2 โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเภทดังนี้

1. อุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตการเกษตร เป็นอุตสาหกรรมพื้นฐานที่สำคัญของภาคตะวันตก ประกอบด้วย อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องคั้น สิ่งทอ ไม้และผลิตภัณฑ์ และโรงสีข้าว อุตสาหกรรมเหล่านี้ใช้วัตถุดิบซึ่งเป็นผลผลิตการเกษตรที่ผลิตได้ในภาค เช่น ข้าว ไม้ อ้อย สับปะรด พืชไร่อื่น ๆ ผลไม้และผัก อุตสาหกรรมที่สำคัญที่สุดในสาขานี้ ได้แก่ อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องคั้น มีจำนวนโรงงานทั้งสิ้น 513 โรง คิดเป็นร้อยละ 14.6 ของโรงงานอุตสาหกรรมทั้งภาค แบ่งเป็นโรงงานขนาดใหญ่ 28 โรงงานขนาดกลาง 22 โรง และโรงงานขนาดเล็ก 463 โรง และมีคนงานทั้งหมด 24,236 คน คิดเป็นร้อยละ 36.9 ของแรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องคั้นยังแบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ ได้แก่ อุตสาหกรรมน้ำตาล อาหารกระป๋อง มันอัดเม็ด มันเส้น อาหารสัตว์ เป็นต้น อุตสาหกรรมน้ำตาลเป็นอุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานสูงสุดร้อยละ 47.4 รองลงมาคือ อุตสาหกรรมอาหาร กระป๋องมีการจ้างงานร้อยละ 22.8 และอุตสาหกรรมมันอัดเม็ด มันเส้นมีการจ้างงานร้อยละ 6.2

อำเภอที่มีโรงงานผลิตอาหารและเครื่องคั้นอยู่มาก ได้แก่ อำเภอท่าม่วง เมืองสมุทรสาคร เมืองสมุทรสงคราม เมืองนครปฐม ท่ามะกา สามพราน เมืองสุพรรณบุรี บ้านโป่ง โทษาราม สามชุก เมืองราชบุรี เมืองเพชรบุรี เป็นต้น

อุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นอุตสาหกรรมที่มีจำนวนแรงงานรองลงมาจากอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องคั้น โดยมีจำนวนโรงงานประเภนี้ 158 โรงคิดเป็นร้อยละ 4.5 ของโรงงานอุตสาหกรรมทั้งภาค เป็นโรงงานขนาดใหญ่ 10 โรงงานขนาดกลาง 28 โรง และโรงงานขนาดเล็ก 120 โรง คนงานในอุตสาหกรรมประเภนี้มีจำนวนทั้งหมด 10,446 คน คิดเป็นร้อยละ 15.9 ของแรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด สามารถแบ่งอุตสาหกรรมสิ่งทอออกเป็นประเภทย่อย ๆ ได้ตามขนาดการจ้างงานคือ อุตสาหกรรมทอผ้า ร้อยละ 66.2 อุตสาหกรรมเครื่องแต่งกาย ร้อยละ 5.3 อุตสาหกรรม แห อวน เชือก ร้อยละ 3.1 และอุตสาหกรรมเส้นใยมะพร้าว ร้อยละ 2.6 อำเภอที่มีโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทออยู่มากได้แก่ อำเภอ สามพราน กระทุ่มแบน เมืองราชบุรี เมืองนครปฐม เป็นต้น

อุตสาหกรรมโรงสีข้าวในภาคตะวันตกมีจำนวนทั้งหมด 1,255 โรง คิดเป็นร้อยละ 35.8 ของโรงงานอุตสาหกรรมทั้งภาค โดยเป็นโรงงานขนาดเล็กทั้งหมดและอยู่ทุกอำเภอของภาค มีแรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด 6,774 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.3 อำเภอที่มี

โรงสีข้าวอยู่มาก ได้แก่ อำเภอมืองเพชรบุรี บ้านลาด บ้านโป่ง โพนาราม
เมืองราชบุรี เมืองนครปฐม บางเลน ศรีประจันต์ เมืองสุพรรณบุรี ท่ามะกา
ท่าม่วง สามพราน เป็นต้น

อุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตทางการเกษตรประเภทสุดท้าย ได้แก่
อุตสาหกรรมไม้และผลิตภัณฑ์ มีโรงงานทั้งหมด 302 โรง เป็นโรงงานขนาดกลางและขนาดเล็ก
มีแรงงานในอุตสาหกรรมประเภทนี้ทั้งหมด 2,995 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 4.6 ของแรงงาน
อุตสาหกรรมทั้งหมดของภาค แบ่งออกเป็นประเภทอุตสาหกรรมย่อย ๆ ได้แก่ อุตสาหกรรม
ไสไม้ อุตสาหกรรมเลื่อยไม้และแปรรูปไม้ อุตสาหกรรมผลิตประตูหน้าต่าง อุตสาหกรรม
ผลิตเฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น อุตสาหกรรมไสไม้เป็นอุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานสูงสุดคือ
ร้อยละ 64.7 รองลงมาได้แก่ อุตสาหกรรมทำประตูหน้าต่าง ร้อยละ 14.7 และอุตสาหกรรม
ผลิตเฟอร์นิเจอร์ร้อยละ 10.3 อำเภอที่มีอุตสาหกรรมไม้และผลิตภัณฑ์มากที่สุด ได้แก่
อำเภอบ้านโป่ง เมืองสมุทรสงคราม ท่ามะกา เมืองเพชรบุรี เมืองสมุทรสาคร
กระทุ่มแบน เมืองกาญจนบุรี เมืองนครปฐม บางปลาม้า และเมืองสุพรรณบุรี เป็นต้น

อุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตการเกษตรนี้ส่วนใหญ่ผลผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม
ขนาดเล็กจะมีตลาดอยู่ภายในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง ส่วนผลผลิตที่ได้จากอุตสาหกรรม
ขนาดใหญ่และขนาดกลาง เช่น อุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมผลิตผลไม้มะพร้าว
อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมมันอัดเม็ด มันเส้น และอุตสาหกรรมไม้และผลิตภัณฑ์ เป็นต้น
จะมีตลาดทั้งภายในท้องถิ่น ตลาดภายนอกท้องถิ่น และมีการผลิตเพื่อส่งออกต่างประเทศ
โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครจะเป็นตลาดสำคัญของอุตสาหกรรมประเภทนี้ เนื่องจากเป็น
แหล่งตลาดขนาดใหญ่ มีจำนวนประชากรมาก ประชากรมีอำนาจในการซื้อสูง นอกจากนั้น
กรุงเทพมหานครยังเป็นศูนย์กลางกระจายสินค้าออกไปสู่ภาคต่าง ๆ ของประเทศและต่าง
ประเทศด้วย ในด้านแรงงานของอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตการเกษตรนี้จะมีจำนวน
การจ้างงานรวมกันสูงสุดและกระจายอยู่ทั่วไปในทุกอำเภอของภาคตะวันตก โดยบริเวณที่เป็น
ที่ตั้งของอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมผลิตผลไม้มะพร้าว
อุตสาหกรรมสิ่งทอ เป็นต้น จะเป็นบริเวณที่มีการรวมตัวของแรงงานเฉพาะที่สูงมาก
จึงทำให้บริเวณที่เป็นที่ตั้งของอุตสาหกรรมเหล่านี้ เป็นบริเวณศูนย์กลางหลักและศูนย์กลางรอง
ของภาค เช่น อำเภอกระทุ่มแบน ท่ามะกา บ้านโป่ง สามพราน เมืองราชบุรี ปรานบุรี

เมืองสมุทรสาคร นครชัยศรี เมืองนครปฐม ท่าม่วง ะอ่า และโพธาราม เป็นต้น

2. อุตสาหกรรมที่ไม่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตการเกษตร ประกอบด้วยอุตสาหกรรมกระดาษและการพิมพ์โฆษณา เคมีและเคมีภัณฑ์ อโลหะและผลิตภัณฑ์ โลหะขั้นพื้นฐาน ผลิตภัณฑ์โลหะและเครื่องจักร วัสดุก่อสร้าง และอื่น ๆ ลักษณะของอุตสาหกรรมประเภทนี้มีทั้งที่เป็นอุตสาหกรรมการผลิตและอุตสาหกรรมบริการ ส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็ก อุตสาหกรรมประเภทอโลหะและผลิตภัณฑ์อโลหะมีจำนวนแรงงานอยู่มากที่สุดในสาขานี้ 5,741 คน คิดเป็นร้อยละ 8.9 ของแรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด และมีจำนวนโรงงานการผลิตทั้งหมดรวม 152 โรง คิดเป็นร้อยละ 4.9 ของโรงงานอุตสาหกรรมทั้งภาค แล่งเป็นประเภทย่อยได้ 5 ประเภทตามขนาดการจ้างงาน อุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานสูงสุดคือ อุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผาและเครื่องสุขภัณฑ์ มีการจ้างงานร้อยละ 66.8 รองลงมาคือ อุตสาหกรรมปูนซีเมนต์และปูนขาวการจ้างงานร้อยละ 14.6 อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์คอนกรีตการจ้างงานร้อยละ 13.4 อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อโลหะร้อยละ 13.4 และอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อโลหะร้อยละ 0.9 อำเภอที่มีอุตสาหกรรมประเภทอโลหะและผลิตภัณฑ์อโลหะมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองราชบุรี รองลงมาคือ อำเภอกระทุ่มแบน เมืองนครปฐม นครชัยศรี บ้านโป่ง ท่ามะกา เป็นต้น

อุตสาหกรรมผลิตโลหะ เครื่องมือเครื่องจักรและอุปกรณ์ เป็นอุตสาหกรรมที่มีจำนวนแรงงานรองลงมาอยู่ร้อยละ 8.5 และมีโรงงานสาขานี้จำนวน 622 โรง ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ได้แก่ เครื่องจักร เครื่องยนต์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์การขนส่งและการเกษตร อุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานสูงสุด คือ อุตสาหกรรมท่อตัวถังรถยนต์มีการจ้างงานร้อยละ 36.8 รองลงมาคือ อุตสาหกรรมซ่อมเครื่องยนต์การจ้างงานร้อยละ 26.1 อุตสาหกรรมผลิตอะไหล่รถยนต์และรถจักรยานยนต์ร้อยละ 10.7 อุตสาหกรรมซ่อมเครื่องจักรเครื่องมือการเกษตรการจ้างงานร้อยละ 5.9 อำเภอที่มีโรงงานผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องมือเครื่องจักรและอุปกรณ์อยู่มาก ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง เมืองราชบุรี เมืองนครปฐม เมืองกาญจนบุรี ท่าม่วง เมืองสมุทรสงคราม ท่ามะกวด กระทุ่มแบน คำเนินสะดวก

อุตสาหกรรมเคมีและเคมีภัณฑ์เป็นอุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานมากเป็นอันดับสามของอุตสาหกรรมในสาขานี้ มีจำนวนโรงงานทั้งหมด 120 โรง และมีจำนวนแรงงาน 3,801 คน คิดเป็นร้อยละ 5.8 การผลิตส่วนใหญ่เป็นการผลิตและซ่อมหล่อคอกยกยางรถยนต์

ผลิตภัณฑ์พลาสติก ผลิตภัณฑ์ยาง ผลิตภัณฑ์ภัณฑ์ทางการเกษตร เป็นต้น อุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานสูงสุด คือ อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์และซอหล่อคอกยาง มีการจ้างงานร้อยละ 27.6 รองลงมาคือ อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์พลาสติกจ้างงานร้อยละ 21.7 อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ยางจ้างงานร้อยละ 12.5 อุตสาหกรรมเชื้อเพลิงจ้างงานร้อยละ 10.1 อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์สารเคมีมีการจ้างงานร้อยละ 10.0 และอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์เคมีจ้างงานร้อยละ 5.8 อำเภอที่มีอุตสาหกรรมเคมีและเคมีภัณฑ์มาก ได้แก่ อำเภอกระทุ่มแบน สามพราน เมืองนครปฐม บ้านโป่ง และเมืองสมุทรสาคร

อุตสาหกรรมอื่น ๆ เป็นอุตสาหกรรมที่มีจำนวนโรงงานทั้งหมด 268 โรงมีการจ้างงาน 2,578 คน คิดเป็นการจ้างงานร้อยละ 3.9 ส่วนใหญ่เป็นการผลิตวัสดุก่อสร้าง โดยทำการแปรรูปวัสดุธรรมชาติให้เป็นวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง เช่น การไม้หิน กุศทราย เป็นต้น การปั้นปูน ฝ้าย และการทำห้องเย็น อุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานสูงสุดคือ อุตสาหกรรมไม้หินร้อยละ 35.2 รองลงมาคือ อุตสาหกรรมกุศทรายร้อยละ 33.4 อุตสาหกรรมปั้นปูนร้อยละ 18.6 อำเภอที่อุตสาหกรรมอื่น ๆ ตั้งอยู่มากได้แก่ อำเภอเมืองราชบุรี บ้านโป่ง โพธาราม คำเนินสะควก เมืองกาญจนบุรี ท่ามะกา ท่าม่วง เมืองนครปฐม

อุตสาหกรรมโลหะขั้นพื้นฐานมีแรงงาน 2,074 คน คิดเป็นร้อยละ 3.2 และมีโรงงานทั้งหมด 75 โรง เป็นการผลิตโลหะขั้นต้น เช่น ถลุงแร่ หลอมโลหะต่าง ๆ ทำประตูหน้าต่าง เหล็ก และผลิตเครื่องมือเครื่องใช้เหล็ก เป็นต้น อำเภอที่มีแรงงานอุตสาหกรรมประเภทนี้อยู่มากได้แก่ อำเภอกระทุ่มแบน บ้านโป่ง เมืองราชบุรี ทัพสะแก และเมืองนครปฐม โดยมีอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะมีการจ้างงานสูงสุดร้อยละ 64.5 รองลงมาคือ อุตสาหกรรมผลิตเหล็กกล้าร้อยละ 22.0 และอุตสาหกรรมผลิตประตูหน้าต่างเหล็กร้อยละ 8.8

อุตสาหกรรมที่ไม่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตทางการเกษตรประเภทสุดท้าย ได้แก่ อุตสาหกรรมกระดาษ การพิมพ์และโฆษณา มีโรงงานทั้งหมด 44 โรงงาน และมีจำนวนแรงงานน้อยที่สุดจำนวน 1,431 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 2.2 ของจำนวนแรงงานอุตสาหกรรมทั้งภาค แบ่งเป็นประเภทย่อยจากขนาดการจ้างงานได้ 3 ประเภท คือ โรงงานผลิตกระดาษแข็งมีการจ้างงานร้อยละ 83.3 อุตสาหกรรมการพิมพ์และสิ่งพิมพ์จำนวนร้อยละ 13.0 และโรงงานผลิตภาชนะบรรจุถ้วยกระดาษร้อยละ 13.7 อำเภอที่มีแรงงานอุตสาหกรรม

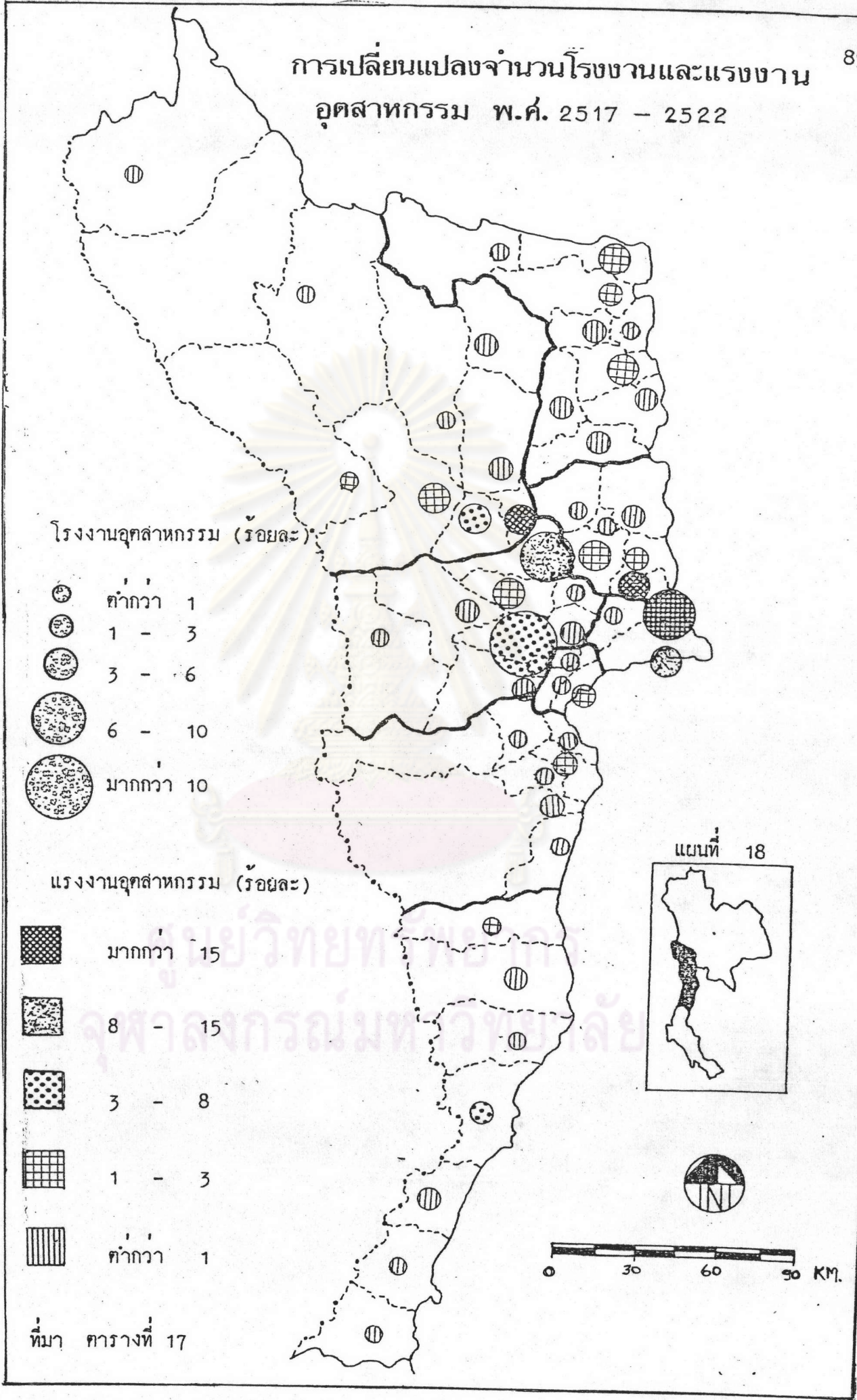
ประเภทนี้อยู่มาก ได้แก่ อำเภอกะหุ่มแบน บ้านโป่ง เมืองนครปฐม นครชัยศรี และดำเนินสะดวก

อุตสาหกรรมที่ไม่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตการ เกษตร ส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์จากโรงงาน อุตสาหกรรมขนาดเล็กจะมี ตลาด ผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในท้องถิ่นเช่นเดียวกับอุตสาหกรรมที่ใช้ วัตถุดิบจากผลผลิตการ เกษตร ส่วนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่หรือขนาดกลาง เช่น อุตสาหกรรม เคมี ผลิตภัณฑ์พลาสติก อุตสาหกรรมผลิตเครื่องสุขภัณฑ์ อุตสาหกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่จะผลิต เพื่อทดแทนการนำเข้าและเพื่อการส่งออก ดังนั้นจึงมีการ ตลาดผลิตภัณฑ์ทั้งภายในท้องถิ่น ภายนอกท้องถิ่น และส่งเป็นสินค้าออกต่างประเทศด้วย เนื่องจากอุตสาหกรรมที่ไม่ใช้วัตถุดิบ จากผลผลิตจากการ เกษตรจะเป็นลักษณะของอุตสาหกรรมบริการ จึงทำให้โดยส่วนรวมแล้ว บริเวณที่เป็นที่ตั้งของอุตสาหกรรมประเภทนี้และมีแรงงานอยู่มากจะมีระดับความเป็นเมืองสูงกว่า บริเวณที่มีอุตสาหกรรมประเภทนี้อยู่น้อย ทั้งนี้เพราะการผลิต อุตสาหกรรมจวบจนกระทั่งโรงงาน ที่มีฝีมือ และตั้งอยู่ในแหล่งตลาดซึ่งจะให้บริการแก่บริเวณอื่น ๆ รอบนอกได้อย่างสะดวก เช่น บริเวณที่มีอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะอยู่มากก็จะเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง ถ้าแหล่งตลาดตั้งอยู่ในเขตการ เกษตรกรรมก็จะเป็นศูนย์กลางที่ให้บริการ ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการ เกษตร เช่น อุปกรณ์การ เกษตร เครื่องจักร เคมีภัณฑ์ทางการ เกษตร เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงโรงงานอุตสาหกรรมและแรงงานในภาคตะวันตก ในระหว่าง พ.ศ. 2518 มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น 1,531 โรง หรือมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 15.5 ต่อปี และแรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น 26,845 คน คิดเป็นอัตราการเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 13.8 ต่อปี จังหวัดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นมาก ได้แก่ จังหวัดราชบุรีร้อยละ 29.5 ของจำนวนโรงงานที่เพิ่มขึ้นทั้งภาค กาญจนบุรีเพิ่มขึ้นร้อยละ 18.3 สุพรรณบุรีเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.8 และนครปฐมเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.1 เป็นต้น ส่วนจังหวัดที่มีแรงงานเพิ่มมาก ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรีเพิ่มขึ้นร้อยละ 25.9 ของจำนวนแรงงานที่เพิ่มขึ้นทั้งหมด สมุทรสาครเพิ่มขึ้น ร้อยละ 24.3 ราชบุรีร้อยละ 17.4 และนครปฐมร้อยละ 14.9 เป็นต้น

ในระบอบอำเภอบอกว่า อำเภอมที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นมาก ได้แก่อำเภอ เมืองราชบุรีร้อยละ 11.8 ของจำนวนโรงงานที่เพิ่มขึ้นทั้งหมด บ้านโป่งร้อยละ 8.5 กระหุ่มแบนร้อยละ 6.3 ท่าวุ้งร้อยละ 5.3 สามพรานร้อยละ 5.2 เมืองกาญจนบุรี ร้อยละ 4.8 เป็นต้น ส่วนอำเภอที่โรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นน้อย ได้แก่ อำเภอศรีสวัสดิ์ ไทรโยค สังขละบุรี กิ่งอำเภอด่านช้าง เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงจำนวนโรงงานและแรงงาน อุตสาหกรรม พ.ศ. 2517 - 2522

ค่านแรงงานปรกฏว่าอำเภอที่มีจำนวนแรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นมาก ได้แก่ อำเภอท่ามะกาเพิ่มขึ้นร้อยละ 16.6 ของจำนวนแรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด กระทุ่มแบน เพิ่มขึ้นร้อยละ 15.6 สามพรานร้อยละ 9.8 เมืองสมุทรสาครร้อยละ 8.5 บ้านโป่ง ร้อยละ 7.9 เมืองราชบุรีร้อยละ 5.8 เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มีแรงงานเพิ่มต่ำมาก ได้แก่ อำเภอบ้านลาดร้อยละ 0.01 ของจำนวนแรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด อำเภอบ้านแหลม ระอ่า ศรีสวัสดิ์ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมแต่ละประเภท พบว่าอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตการเกษตรมีอัตราการเพิ่มของโรงงานและแรงงานอุตสาหกรรมสูงกว่า อุตสาหกรรมที่ไม่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตการเกษตร โดยอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิต การเกษตรมีอัตราการเพิ่มของโรงงานร้อยละ 55.4 ต่อปี และแรงงานร้อยละ 34.03 ต่อปี สำหรับอุตสาหกรรมประเภทที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตการเกษตรที่มีอัตราการเพิ่มของโรงงานสูงสุด ได้แก่ โรงสีข้าวเพิ่มขึ้นร้อยละ 24.7 รองลงมาได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบร้อยละ 17.5 ค่านแรงงานอุตสาหกรรมผลิตอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ มีอัตราการเพิ่มสูงสุดร้อยละ 38.1 รองลงมา ได้แก่ อุตสาหกรรมสิ่งทอร้อยละ 11.4 ส่วนอุตสาหกรรมที่ไม่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตการเกษตร ปรากฏว่าอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะมี จำนวนโรงงานและแรงงานเพิ่มสูงสุดร้อยละ 22.9 และ 12.3 รองลงมาได้แก่ การผลิตอื่น ๆ มีจำนวนเพิ่มร้อยละ 10.4 และอุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์มีจำนวนแรงงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.2 รองจากอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะ

จากการพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของโรงงานและแรงงานอุตสาหกรรมในภาค ตะวันตกเห็นได้ว่า อำเภอที่มีการเพิ่มของจำนวนโรงงานและแรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ อำเภอ กระทุ่มแบน ท่ามะกา บ้านโป่ง สามพราน เมืองราชบุรี เมืองสมุทรสาคร นครชัยศรี เมืองนครปฐม และท่าม่วง ซึ่งอาหารเหล่านี้จะมีการพัฒนาอุตสาหกรรมสูง และเป็นแหล่ง ตลาดภายในท้องถิ่นขนาดใหญ่ซึ่งจะให้บริการและการกระจายสินค้าออกสู่อื่นของภาค รวมทั้งจังหวัดใกล้เคียง ส่วนอำเภอที่มีขนาดเล็ก หรืออำเภอที่มีประชากรส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพคานเกษตรกรรมจึงทำให้ข้อจำกัด ทั้งในค่านจำนวนแรงงานและตลาด จึงทำให้การ ขยายตัวของอุตสาหกรรมอยู่ในระดับต่ำ

ข. การค้าและบริการ (ตารางที่ 18 19 20 21)

การค้าและบริการ เป็นกิจกรรมการผลิตที่สำคัญที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจของชุมชนเมือง และเป็นอาชีพหลักที่สำคัญอาชีพหนึ่งของภาคตะวันตก รองจากการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ทั้งนี้ เพราะจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันตกเป็นเส้นทางผ่านของสินค้าระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ ขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งผลิตสินค้าและสำคัญอีกด้วย จึงทำให้เกิดมีการแลกเปลี่ยนสินค้าและวัตถุประสงค์ของการให้บริการทั้งในและนอกภาค ในการศึกษาและวิเคราะห์เรื่องการค้าและบริการของภาคตะวันตก ได้พิจารณาจากข้อมูล 2 ประการ มาใช้ศึกษาประกอบกัน คือ ข้อมูลร้านค้าทั่วไป รายอำเภอ ระหว่าง พ.ศ. 2519-2523 และข้อมูลธุรกิจการค้าและบริการที่เป็นนิติบุคคล รายอำเภอ ระหว่าง พ.ศ. 2519 - 2523

ในพ.ศ. 2523 ภาคตะวันตกมีร้านค้าทั่วไปรวมทั้งหมด 31,947 แห่ง จังหวัดที่มีสถานประกอบการค้าและบริการมากที่สุดคือ จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 6,800 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.3 ของจำนวนร้านค้าทั่วไปทั้งหมดของภาค รองลงมา คือ นครปฐม ร้อยละ 15.0 ราชบุรี ร้อยละ 14.7 กาญจนบุรีร้อยละ 13.7 และเพชรบุรีร้อยละ 12.4 ในระดับอำเภอปรากฏว่าอำเภอที่มีร้านค้าทั่วไปในสัดส่วนที่สูง ได้แก่ อำเภอเมืองเพชรบุรี เมืองนครปฐม, เมืองสุพรรณบุรี, เมืองราชบุรี, เมืองกาญจนบุรี, เมืองสมุทรสงคราม เมืองสมุทรสาคร, สองพี่น้อง, บางปลาม้า, สามชุก, เมืองประจวบ, โพนาราม, บ้านโป่ง, กระจุกแบน, นครชัยศรี, ท่ามะกา, เป็นต้น อำเภอเหล่านี้จะเป็นอำเภอที่มีจำนวนประชากรสูงทั้งประชากรในเขตเมืองและเขตชนบท จำนวนลูกค้าที่จะใช้บริการจึงมีมาก นอกจากนั้นยังมีปัจจัยส่งเสริมอื่น ๆ อีก เช่น มีการรวมตัวของกิจกรรมต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น สถานที่ราชการ โรงงานอุตสาหกรรม โรงพยาบาล สถานศึกษา ธนาคาร สถานที่ท่องเที่ยว ฯลฯ ซึ่งมีผลทำให้ตลาดการค้าและบริการมีการขยายตัวให้เพียงพอที่จะให้บริการแก่ลูกค้าในพื้นที่เขตชุมชน และลูกค้าจากพื้นที่โดยรอบที่เข้ามาใช้บริการ

ส่วนอำเภอที่มีสัดส่วนของร้านค้าค้า ได้แก่ อำเภอเลาขวัญ กุยบุรี ศรีสวัสดิ์ สังขละบุรี ทองผาภูมิ เป็นต้น เนื่องจากอำเภอเหล่านี้มีประชากรอาศัยอยู่เบาบางและกระจัดกระจายในพื้นที่ การรวมตัวของกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านการให้บริการแก่ประชาชนยังอยู่ในระดับต่ำ ต้องอาศัยบริการจากอำเภอใหญ่ ๆ ที่มีระดับการให้บริการที่สูงกว่า

จึงมีผลทำให้ขอบเขตของตลาดการค้ามีอยู่อย่างจำกัด สินค้าที่จำหน่ายจะเป็นเพียงสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ส่วนสินค้าประเภทอื่น ๆ ที่มีระดับสูง จะต้องอาศัยบริการจากตลาดที่มีระดับในการให้บริการ สินค้าที่สูงกว่าจากอำเภออื่น ๆ

ใน พ.ศ. 2519 - 2523 ร้านค้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนเพิ่มขึ้น 3,275 แห่ง อัตราการเพิ่มร้อยละ 2.7 ต่อปี จังหวัดที่มีจำนวนร้านค้าทั่วไปเพิ่มมากขึ้นสูงสุด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี เพิ่มร้อยละ 19.2 ของจำนวนร้านค้าที่เพิ่มขึ้นทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ จังหวัดนครปฐมร้อยละ 17.4 สุพรรณบุรีร้อยละ 14.7 เพชรบุรีร้อยละ 11.3 ส่วนจังหวัดที่มีอัตราส่วนของร้านค้าทั่วไปเพิ่มขึ้นสูงสุด ได้แก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีอัตราเพิ่มร้อยละ 4.3 ต่อปี รองลงมา ได้แก่ ราชบุรีร้อยละ 3.7 ต่อปี สมุทรสาครร้อยละ 3.6 ต่อปี และนครปฐมร้อยละ 3.2 ต่อปี ในระดับอำเภอปรากฏว่าอำเภอที่มีจำนวนร้านค้าทั่วไปเพิ่มขึ้นมาก ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐมร้อยละ 16.0 ของจำนวนร้านค้าที่เพิ่มขึ้นทั้งหมด เมือง-ราชบุรีร้อยละ 12.7 เมืองสมุทรสาคร 9.1 เมืองกาญจนบุรี 8.0 เมืองสมุทรสงคราม 5.04 เมืองประจวบคีรีขันธ์ 4.6 ท่ายาง 4.5 เมืองสุพรรณบุรี 4.4 เมืองเพชรบุรี 4.3 ท่ามะกา 3.9 เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มีสัดส่วนของร้านค้าเพิ่มขึ้นค่า และบางอำเภอไม่มีจำนวนร้านค้าเพิ่มขึ้นเลย ได้แก่ อำเภอท่าม่วง พนมทวน ไทรโยค ทองผาภูมิ บางเลน กำแพงแสน บ้านแหลม บ้านโป่ง วัดเพลง อัมพวา บ้านแพ้ว เติมบางนางบัวช บางปลาม้า อุทอง คอนแจ็กย์ เลาชวีญ กุญบุรี คอนทุม ศรีสวัสดิ์ เป็นต้น

อัตราการเพิ่มของร้านค้าทั่วไปในแต่ละอำเภอจะมีลักษณะคล้ายกัน สัดส่วนการเพิ่มขึ้นของจำนวนร้านค้า โดยอำเภอที่มีสัดส่วนของร้านค้าเพิ่มขึ้นสูงจะมีอัตราการเพิ่มขึ้นในระดับสูงและปานกลาง เนื่องจากมีความใกล้เคียงทางการตลาด เช่น อำเภอเมืองนครปฐม มีอัตราเพิ่มร้อยละ 6.9 ต่อปี เมืองสมุทรสาครร้อยละ 6.3 เมืองราชบุรีร้อยละ 6.1 เมืองประจวบคีรีขันธ์ร้อยละ 4.6 เมืองกาญจนบุรีร้อยละ 3.5 เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มีอัตราการเพิ่มสูงมาก แม้จะมีสัดส่วนที่เพิ่มค่า ทั้งนี้เพราะในอดีตมีจำนวนร้านค้าต่ำ เมื่อมีจำนวนร้านค้าเพิ่มขึ้นทำให้มีอัตราการเพิ่มสูงกว่าปกติ เช่น อำเภอศรีประจันต์ร้อยละ 27.4 หัวหินร้อยละ 16.0 จอมบึงร้อยละ 10.1 เขาย้อยร้อยละ 7.8 คาเนินสะควกรร้อยละ 7.02 ท่ายางร้อยละ 6.8 เป็นต้น สำหรับอำเภอที่มีอัตราการเพิ่มของร้านค้าค่าหรือไม่มี การเพิ่มขึ้นของร้านค้าเลย โดยทั่วไปจะมีสัดส่วนที่เพิ่มค่าหรือไม่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเช่นกัน

เกิดจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ เนื่องจากเป็นอำเภอที่มีร้านค้าเป็นจำนวนมากอยู่แล้ว จึงทำให้มีการขยายตัวของตลาดเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยและบางอำเภอไม่มีการขยายตลาดเพิ่มขึ้น เช่น อำเภอสองพี่น้อง อัคราเพิ่มร้อยละ 0.37 ต่อปี สามพรานร้อยละ 0.44 บางคนที่ ร้อยละ 0.62 นครชัยศรีร้อยละ 0.91 เป็นต้น ส่วนอำเภอบางปลาร้า บ้านโป่ง ท่าม่วง อัมพวา บางเลน เติมบางนางบวช บ้านแหลม บ้านแพ้ว กำแพงแสน เป็นอำเภอที่ไม่มียอการการเพิ่มขึ้นของร้านค้าเลย สาเหตุอีกประการหนึ่งเนื่องจากเป็นอำเภอที่มีประชากรเบาบาง จำนวนลูกค้าที่จะใช้บริการมีเพียงเล็กน้อย จึงไม่สามารถขยายตลาดได้มากและบางอำเภอมีจำนวนร้านค้าเพียงพอที่จะให้บริการแก่ลูกค้าแล้ว เช่น อำเภอพนมทวน ทองผาภูมิ ดั้งขละบุรี ศรีสวัสดิ์ เลาชวัญ คอนกุ่ม กุญบุรี ปากท่อ เป็นต้น

ในคานธุรกิจการค้าและบริการที่เป็นนิติบุคคลซึ่งจดทะเบียนไว้กับกรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ ปรากฏว่า ในพ.ศ. 2523 ภาคตะวันตกมีจำนวนธุรกิจการค้าและบริการที่เป็นนิติบุคคลทั้งหมดรวม 1,885 แห่ง แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ คือ บริษัทจำกัด 492 แห่งคิดเป็นร้อยละ 26.1 ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด ห้างหุ้นส่วนจำกัด 1,298 แห่งคิดเป็นร้อยละ 68.9 และห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล 95 แห่งคิดเป็นร้อยละ 5.0 จังหวัดที่มีจำนวนสถานประกอบการธุรกิจการค้าและบริการที่เป็นนิติบุคคลสูงที่สุดคือจังหวัดราชบุรี คิดเป็นร้อยละ 25.4 ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด รองลงมาคือ กาญจนบุรีร้อยละ 16.6 สมุทรสาครร้อยละ 14.6 นครปฐมร้อยละ 13.9 เป็นต้น ธุรกิจการค้าและบริการที่เป็นนิติบุคคลของภาคตะวันตก ส่วนใหญ่ประกอบด้วยธุรกิจการค้าและบริการเกี่ยวกับการซื้อขายผลผลิตการ เกษตร และอุปกรณ์การ เกษตรคานเครื่องจักรและบริภัณฑ์ การคมนาคมขนส่ง การก่อสร้างและวัสดุอุปกรณ์ อาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น

ในระหว่าง พ.ศ. 2519 - 2523 จำนวนธุรกิจการค้าและบริการที่เป็นนิติบุคคลของภาคตะวันตกมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 16.7 ต่อปี โดยมีบริษัทจำกัดมีอัตราการเพิ่มสูงสุด ร้อยละ 14.9 ต่อปี รองลงมาเป็น ห้างหุ้นส่วนจำกัดร้อยละ 8.7 และห้างหุ้นส่วนสามัญ ร้อยละ 2.9 จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มของจำนวนสถานประกอบการสูง ได้แก่ จังหวัดสมุทรสงครามร้อยละ 46.9 นครปฐมร้อยละ 26.3 สมุทรสาครร้อยละ 19.2 และประจวบคีรีขันธ์ร้อยละ 11.3 ส่วนจังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มต่ำได้แก่ จังหวัดราชบุรี ร้อยละ 4.4

จากอัตราการเพิ่มของจำนวนสถานประกอบการในแต่ละจังหวัด เมื่อได้พิจารณาประกอบกับสัดส่วนของจำนวนสถานประกอบการที่เพิ่มขึ้นจะพบว่า จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีอัตราการเพิ่มสูงสุดจะมีสัดส่วนการเพิ่มต่ำสุดร้อยละ 3.9 ของจำนวนสถานประกอบการที่เพิ่มขึ้นทั้งหมด เนื่องจากจังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดเล็ก จำนวนสถานประกอบการที่เป็นนิติบุคคลก่อน พ.ศ. 2519 มีจำนวนเล็กน้อย เมื่อมีจำนวนร้านค้าเพิ่มขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2519 - 2523 จึงทำให้อัตราการเพิ่มสูงกว่าปกติ ส่วนจังหวัดราชบุรีซึ่งมีอัตราการเพิ่มต่ำสุด แต่มีสัดส่วนการเพิ่มปานกลางร้อยละ 14.54 ทั้งนี้เพราะเป็นจังหวัดที่มีสถานประกอบการจำนวนมากอยู่แล้ว การขยายตัวของตลาดจึงเพิ่มขึ้นอีกเพียงเล็กน้อย จังหวัดที่มีสัดส่วนการเพิ่มขึ้นของสถานประกอบการสูงสุด ได้แก่ จังหวัดนครปฐม ร้อยละ 24.8 รองลงมาคือ จังหวัดกาญจนบุรีร้อยละ 17.6 สมุทรสาครร้อยละ 15.0 เป็นต้น

ในระดับอำเภอ จะปรากฏว่าจะคล้ายกับระดับจังหวัดกล่าวคือ อำเภอที่มีสัดส่วนการเพิ่มสูงจะมีอัตราการเพิ่มในระดับปานกลางและต่ำ ส่วนอำเภอที่มีอัตราการเพิ่มสูงจะมีสัดส่วนการเพิ่มปานกลางและต่ำ อำเภอที่มีสัดส่วนของจำนวนสถานประกอบการเพิ่มขึ้นสูง ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม ร้อยละ 14.7 เมืองกาญจนบุรี ร้อยละ 9.7 เมืองสมุทรสาคร ร้อยละ 8.7 กระจุกแบน ร้อยละ 5.95 เมืองราชบุรีและสามพราน ร้อยละ 5.3 เมืองสุพรรณบุรี ร้อยละ 4.9 บ้านโป่ง ร้อยละ 4.6 เมืองเพชรบุรี ร้อยละ 4.4 เมืองสมุทรสงคราม ร้อยละ 3.5 และท่ามะกา ร้อยละ 3.2 เป็นต้น อำเภอเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอที่มีระดับความเป็นเมืองสูง เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการสำคัญ ๆ ในระดับจังหวัด อำเภอและเทศบาล มีการรวมตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจสูงทั้งทางด้านการค้าและอุตสาหกรรม จึงมีผลต่อการดึงดูดลงทุนทั้งสถานประกอบการค้าและการขยายตลาดเพื่อให้บริการแก่ประชากรในชุมชนและพื้นที่โดยรอบ ส่วนอำเภอที่มีสัดส่วนการเพิ่มต่ำ ได้แก่ อำเภอสังขละบุรี ทองผาภูมิ วัดเพลง บางคนที่ ทัพสะแก บ้านลาด บ้านแหลม บางแพ ปากท่อ อัมพวา บ้านแพ้ว เป็นต้น สาเหตุที่ทำให้อำเภอเหล่านี้มีสัดส่วนการเพิ่มต่ำ เนื่องจากการขยายตัวของตลาดการค้าและบริการมีเพียงเล็กน้อย เนื่องจากบางอำเภออยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร ประชากรอาศัยอยู่อย่างเบาบาง และบางอำเภอเป็นขนาดเล็ก ตลาดการค้าและบริการที่มีอยู่เพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชากรในพื้นที่ ดังนั้นจึงไม่ดึงดูดการลงทุนตั้งสถานประกอบการเพิ่มขึ้น

ภาคีการค้าเป็นตัวแทนอีกตัวหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นถึงสภาพการค้าและบริการในแต่ละอำเภอว่ามีความแตกต่างกันในระดับใด โดยจะพิจารณาจากจำนวนเงินภาษีที่จัดเก็บได้ ประกอบกับจำนวนร้านค้าย่อยและธุรกิจการค้าที่เป็นนิติบุคคลที่มีอยู่ในแต่ละอำเภอ จากจำนวนเงินภาษีการค้าที่จัดเก็บได้สามารถสรุปให้เห็นถึงขนาดของกิจการที่ดำเนินการอยู่ใน 2 ลักษณะ คือ อำเภอที่มีรายได้จากภาษีการค้าสูงจะเป็นอำเภอที่มีจำนวนสถานประกอบการมาก หรือเป็นอำเภอที่มีสถานประกอบการส่วนใหญ่เป็นกิจการขนาดใหญ่และขนาดกลาง และอำเภอที่มีรายได้จากภาษีการค้าต่ำจะเป็นอำเภอที่มีจำนวนสถานประกอบการน้อย หรือเป็นอำเภอที่มีสถานประกอบการส่วนใหญ่เป็นกิจการขนาดเล็ก อำเภอที่มีรายได้จากภาษีการค้าในสัดส่วนที่สูง ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง ท่ามะกา กระทุ่มแบน นครชัยศรี สามพราน เมืองสมุทรสาคร ปราณบุรี เมืองราชบุรี เมืองนครปฐม เป็นต้น อำเภอเหล่านี้ เป็นที่ตั้งของศูนย์กลางอุตสาหกรรมหลักของภาค มีประชากรอาศัยอยู่จำนวนมาก และเป็นแหล่งงานสำคัญ จึงทำให้มีการรวมตัวของสถานประกอบการค้าและบริการอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเป็นกิจการค้าและบริการขนาดใหญ่และขนาดกลางซึ่งเกิดจากการขยายตัวเพื่อรับรองอุตสาหกรรมที่มีอยู่ในอำเภอเหล่านั้น กิจการค้าและบริการขนาดใหญ่และขนาดกลางสามารถจะให้บริการที่สูงกว่าในคานต่าง ๆ แก่ประชากรในพื้นที่ส่วนอำเภอที่มีรายได้จากภาษีการค้าในสัดส่วนที่ต่ำ ได้แก่ อำเภอสังขละบุรี ทองผาภูมิ กิ่งอ. บางสะพานน้อย บ้านลาด กิ่งอ. หนองหญ้าปล้อง ศรีสวัสดิ์ บ่อพลอย คอนทูน บางแพ กิ่งอ. ค่ายช้าง เป็นต้น อำเภอเหล่านี้เป็นอำเภอที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ สถานประกอบการค้ามีอยู่เพียงเล็กน้อย แหล่งงานในคานอุตสาหกรรมมีจำกัด ประชากรอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายและเบาบาง จึงมีผลต่อการลงทุนทำธุรกิจการค้าและบริการ ขนาดของกิจการค้าและบริการที่มีอยู่จะเป็นกิจการขนาดเล็กและมีอยู่จำนวนน้อย จึงทำให้การจัดเก็บภาษีการค้าในอำเภอเหล่านี้มีสัดส่วนที่ต่ำกว่าบริเวณอื่น ๆ

จากการพิจารณาข้อมูลร้านค้าทั่วไปและธุรกิจการค้าและบริการที่เป็นนิติบุคคลแล้ว พอสรุปได้ว่า การค้าและบริการของภาคตะวันตกส่วนใหญ่จะรวมตัวกันอยู่ในอำเภอเมือง ซึ่งเป็นอำเภอศูนย์กลางของจังหวัด มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น และในอำเภอสำคัญ ๆ ซึ่งเป็นแหล่งงานของภาค เช่น อำเภอบ้านโป่ง ท่าม่วง ท่ามะกา เป็นต้น อำเภอเหล่านี้จะเป็นตลาดการค้าและบริการสำคัญในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับอำเภออื่น ๆ

และพื้นที่ใกล้เคียงที่มีขอบเขตศกการการค้าจำกัด และต้องพึ่งบริการที่สูงกว่า การเพิ่มของจำนวนร้านค้าทั้งสองประเภทจะเพิ่มมากขึ้น ในอำเภอสำคัญ ๆ ของจังหวัด คือ อำเภอเมืองของจังหวัดต่าง ๆ และอำเภอที่เป็นแหล่งงานของจังหวัด ทั้งนี้เพราะอำเภอเหล่านี้มีความได้เปรียบทางการตลาด จึงมีผลต่อการเข้ามาลงทุนตั้งสถานประกอบการค้า จึงทำให้จำนวนของร้านค้า ในอำเภอเหล่านั้นเพิ่มมากขึ้น ส่วนอำเภอที่มีสัดส่วนการเพิ่มต่ำ เนื่องจากเป็นอำเภอที่มีประชากรอาศัยอยู่เบาบาง จำนวนร้านค้าที่มีอยู่เป็นการค้าและบริการพื้นฐานเพื่อการยังชีพของประชากรในพื้นที่ ซึ่งมีเพียงพอ การขยายตัวของตลาดจึงเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยในกรณีที่อัตราการสินค้าที่มีระดับสูงกว่า จำเป็นจะต้องพึ่งบริการจากอำเภอที่มีระดับของสินค้าและการให้บริการที่สูงกว่า

ค. รายได้และรายจ่ายของภาคเมือง (ตารางที่ 22 23)

ในการพิจารณาถึงรายได้และรายจ่ายที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ในภาคเมืองรวมทั้งการปรับปรุงและพัฒนาเมืองนั้น ๆ ให้นำข้อมูลรายได้และรายจ่ายของเทศบาลและสุขาภิบาล ใช้เป็นหลักในการพิจารณา เพื่อให้สอดคล้องกับการกำหนดขอบเขตของเมืองซึ่งใช้พื้นที่ของเทศบาลและสุขาภิบาลในแต่ละอำเภอให้เป็นเขตเมืองของอำเภอนั้น ๆ

รายได้ของภาคเมือง ในพ.ศ. 2522 ภาคตะวันตกมีรายได้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาคเมือง คือ รายได้จากเทศบาลและสุขาภิบาลรวมกันทั้งหมดเป็นจำนวน 358,827,000 บาท โดยเงินรายได้ส่วนใหญ่ ได้มาจากเงินค่าภาษีอากร ค่าธรรมเนียมและใบอนุญาตต่าง ๆ เงินอุดหนุนและรายได้จาก หอพักสินค้าสาธารณะต่าง ๆ ลักษณะรายได้ของเมืองส่วนใหญ่จะแปรผันตามจำนวนประชากรและจำนวนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ในพื้นที่เมืองซึ่งได้แก่ อุตสาหกรรมและการค้าบริการ ทั้งนี้เนื่องจากรายได้ส่วนใหญ่ที่ได้มาจากภาษีอากรและค่าธรรมเนียมจะเป็นรายได้จากภาษีโรงเรือนและภาษีล้อเลื่อน ภาษีเหล่านี้จะเก็บได้มากในพื้นที่ชุมชนขนาดใหญ่และกิจกรรมทางเศรษฐกิจจำนวนมาก จังหวัดที่มีสัดส่วนรายได้ของเมืองสูง ได้แก่ จังหวัดนครปฐมคิดเป็นร้อยละ 20.6 ของรายได้เมืองทั้งหมด ราชบุรีร้อยละ 17.9 สุพรรณบุรีร้อยละ 13.3 และประจวบคีรีขันธ์ร้อยละ 11.3 เป็นต้น ในระดับอำเภอปรากฏว่า อำเภอเมืองนครปฐมมีสัดส่วนของรายได้เมืองสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 16.3 ของรายได้เมืองทั้งภาค รองลงมาคือ เมืองกาญจนบุรีร้อยละ

6.8 บ้านโป่งร้อยละ 6.2 เมืองราชบุรีร้อยละ 6.1 เมืองสุพรรณบุรีร้อยละ 6.0
หัวหินร้อยละ 5.8 เมืองเพชรบุรีร้อยละ 5.5 เมืองสมุทรสาครร้อยละ 5.2
เมืองสมุทรสงครามร้อยละ 8.9 และสองพี่น้องร้อยละ 4.1 เป็นต้น อำเภอที่มีสัดส่วน
ของรายได้ภาคเมืองสูงเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นอำเภอที่ตั้งของเทศบาลและสุขาภิบาล
หลายแห่ง จึงทำให้มีประชากรเมืองอาศัยอยู่มากและมีการรวมตัวของโรงงานอุตสาหกรรม
และร้านค้าบริการจำนวนมาก รายได้ภาคเมืองในอำเภอเหล่านี้จึงสูงคล้ายเช่นกัน ส่วนอำเภอ
ที่มีสัดส่วนรายได้ของภาคเมืองต่ำ ได้แก่ อำเภอศรีสวัสดิ์ร้อยละ 0.1 กิ่งอ. บางสะพานน้อย
ร้อยละ 0.1 สังขละบุรีร้อยละ 0.2 ทองผาภูมิร้อยละ 0.2 วัดเพลงร้อยละ 0.2
เลาขวัญร้อยละ 0.2 บ้านลาดร้อยละ 0.2 ปากท่อร้อยละ 0.2 และจอมบึง 0.2 เป็นต้น
อำเภอที่มีสัดส่วนของรายได้ต่ำเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอที่ตั้งของสุขาภิบาลเล็ก ๆ
ประชากรเพียงมีอาศัยอยู่เบาบาง การรวมตัวอยู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีน้อย จึงทำให้
สัดส่วนรายได้รายได้ของภาคเมืองต่ำกว่าอำเภออื่น ๆ

ในระหว่าง พ.ศ. 2518 - 2522 รายได้ของภาคเมืองมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น
185,880,600 บาท คิดเป็นอัตราการเพิ่มร้อยละ 21.5 ต่อปี อำเภอที่มีอัตราการเพิ่มสูง
ได้แก่ อำเภอเลาขวัญร้อยละ 148.4 ท่ามะการ้อยละ 143.6 หัวหินร้อยละ 44.2
เมืองสมุทรสงครามร้อยละ 35.6 บางคนทีร้อยละ 29.8 สองพี่น้องร้อยละ 27.6
และคอนทูน้อยร้อยละ 27.3 เป็นต้น ส่วนอำเภอที่อัตราเพิ่มต่ำและลดลงได้แก่ อำเภอ
นครชัยศรีลดลงร้อยละ 3.7 ต่อปี สามพรานเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.2 ท่าม่วงร้อยละ 5.7
สังขละบุรีร้อยละ 7.3 เมืองราชบุรีร้อยละ 9.7 เป็นต้น

รายจ่ายของภาคเมือง ใน พ.ศ. 2522 ภาคตะวันตกมีรายจ่ายในส่วนที่
เกี่ยวข้องกับภาคเมือง คือ รายจ่ายของเทศบาลและสุขาภิบาลรวมกันทั้งหมดเป็นจำนวนเงิน
322,640,900 บาท รายจ่ายส่วนใหญ่จะจ่ายในค่านของเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน
การชำระหนี้เงินกู้หรือจ่ายตามข้อผูกพัน และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ ที่ดิน และ
สิ่งก่อสร้าง เป็นต้น สัดส่วนของรายจ่ายในแต่ละอำเภอจะมีลักษณะ เช่นเดียวกับรายได้
ภาคเมืองในแต่ละอำเภอ กล่าวคือ อำเภอที่มีสัดส่วนรายจ่ายของภาคเมืองสูงจะเป็น
อำเภอขนาดใหญ่มีจำนวนประชากรมากและมีรายได้ในสัดส่วนที่สูงจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
ในภาคเมือง ชุมชนเมืองขนาดใหญ่มีความต้องการที่จะได้รับบริการจากรัฐในค่านต่าง ๆ

มากกว่าชุมชนขนาดเล็ก เช่น ในด้านการรักษาความสะอาด การศึกษา ตลาด การจัดหาผ้าสะอาด ไฟฟ้าแสงสว่าง การคมนาคมทางบกและทางน้ำ การป้องกันโรคติดต่อ เป็นต้น ชุมชนเมืองที่มีรายได้มากเท่านั้นจึงจะสามารถให้บริการแก่ประชากรได้อย่างครบทุกด้าน อำเภอที่มีรายจ่ายเกี่ยวกับเมืองสูงสุด ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 16.8 ของรายจ่ายในภาคเมืองทั้งหมดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือ อำเภอเมืองกาญจนบุรีร้อยละ 7.03 เมืองราชบุรีร้อยละ 6.7 หัวหินร้อยละ 6.1 บ้านโป่งร้อยละ 5.4 เมืองสมุทรสงครามร้อยละ 5.2 เมืองสมุทรสาครร้อยละ 5.1 โพธารามร้อยละ 3.4 สองพี่น้องร้อยละ 3.8 ชะอำร้อยละ 3.7 เมืองประจวบคีรีขันธ์ร้อยละ 3.2 เป็นต้น อำเภอเหล่านี้จะมีรายจ่ายของภาคเมืองในสัดส่วนที่สูงเนื่องจากเป็นอำเภอที่ตั้งของเทศบาลและศูนย์กลางขนาดใหญ่หลายแห่ง ส่วนอำเภอที่มีสัดส่วนรายจ่ายของภาคเมืองในระดัตกว่าซึ่งส่วนมากชุมชนเมืองจะเป็นเพียงศูนย์กลางขนาดเล็ก มีจำนวนประชากรน้อยและมีรายได้จากเศรษฐกิจต่ำงบประมาณที่จะนำมาใช้จ่ายในการให้บริการแก่ประชากรมีจำนวนจำกัด ดังนั้นการจัดบริการของรัฐภายในชุมชนจึงมีเฉพาะบางประเภทที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีพของประชากรในชุมชนเท่านั้น เช่น การรักษาความสะอาด การจัดหาผ้าสะอาด การบำรุงรักษาเส้นทางคมนาคม เป็นต้น อำเภอที่มีสัดส่วนของรายจ่ายต่ำ ได้แก่ กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย มีสัดส่วนรายจ่ายคิดเป็นร้อยละ 0.1 ของรายจ่ายของภาคเมืองทั้งหมดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอทองผาภูมิร้อยละ 0.2 เลาชวี้อยร้อยละ 0.2 สังขละบุรีร้อยละ 0.2 บ้านลาดร้อยละ 0.2 วัดเพลงร้อยละ 0.2 จอมบึงร้อยละ 0.2 ศรีประจันต์ร้อยละ 0.2 บ่อพลอยร้อยละ 0.2 ไทรโยคร้อยละ 0.2 เป็นต้น

ในระหว่าง พ.ศ. 2518 - 2522 รายจ่ายของภาคเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนเงินเพิ่มขึ้น 185,830,600 บาท คิดเป็นอัตราการเพิ่มขึ้นต่อปีร้อยละ 20.2 ได้แก่ อำเภอท่ามะกา อัตราการเพิ่มร้อยละ 271.0 เลาชวี้อยร้อยละ 196.4 กุยบุรีร้อยละ 135.3 ปากท่อร้อยละ 60.2 หัวหินร้อยละ 51.5 กำแพงแสนร้อยละ 41.4 บ้านแหลมร้อยละ 39.4 เมืองสมุทรสงครามร้อยละ 37.5 เมืองนครปฐมร้อยละ 37.5 เเคิมบางนางบัวร้อยละ 25.4 และคอนทูน้อยร้อยละ 33.2 เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มีอัตราการเพิ่มต่ำและลดลง ได้แก่ อำเภอนครชัยศรีลดลงร้อยละ 3.1 คอปี กระทุ่มแบนเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.0 คอปีศรีประจันต์ร้อยละ 4.1 เป็นต้น โดยทั่วไปจะพบว่าอัตราการเพิ่มของรายจ่ายของภาคเมืองจะสอดคล้องกับอัตราการเพิ่มของรายได้ อำเภอที่มีอัตราการรายได้ของภาคเมืองสูงหรือ

ปานกลางจะมีอัตราการเพิ่มของรายจ่ายอยู่ในเกณฑ์สูงหรือปานกลางเช่น ส่วนอำเภอที่มีอัตราการเพิ่มของรายได้อีกก็จะมีอัตราการเพิ่มของรายจ่ายต่ำด้วย

ง. ภาษีอากร (ตารางที่ 24)

ภาษีอากร เป็นตัวแปรอีกประเภทหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่ โดยพื้นที่ที่มีภาวะเศรษฐกิจดี มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การค้าบริการ การผลิตต่าง ๆ ตลอดจนการบันเทิงอยู่มาก จะมีจำนวนภาษีอากรสูงกว่าพื้นที่ที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจต่ำ ในพ.ศ. 2522 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้จากภาษีอากรรวมกันทั้งหมด 677,553,491 บาท แบ่งออกเป็นประเภทที่สำคัญ ๆ คือ ภาษีการค้า คิดเป็นร้อยละ 52.5 ของเงินภาษีทั้งหมด ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ร้อยละ 36.1 ภาษีเงินได้นิติบุคคล ร้อยละ 5.8 อากรแสตมป์ ร้อยละ 3.7 อากรมหรสพ ร้อยละ 1.8 และอื่น ๆ ร้อยละ 0.1 จังหวัดที่มีรายได้ของภาษีอากรสูงสุด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี คิดเป็นร้อยละ 21.7 ของเงินภาษีที่เก็บได้ทั้งภาค รองลงมา ได้แก่ กาญจนบุรี ร้อยละ 19.8 นครปฐม ร้อยละ 18.9 และสมุทรสาคร ร้อยละ 15.4 ส่วนจังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีรายได้ของภาษีต่ำสุดของภาค คิดเป็นร้อยละ 3.0 ของเงินภาษีทั้งหมด

รายได้ของภาษีอากรส่วนใหญ่จะมีลักษณะสัมพันธ์กับจำนวนประชากร และจำนวนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังนั้นในระบอบอำเภอจะพบว่า อำเภอที่มีจำนวนประชากรสูง และเป็นที่ตั้งของเทศบาลและสุขาภิบาลขนาดใหญ่ซึ่งเป็นที่รวมของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ จะมีสัดส่วนภาษีอากรแต่ละประเภทสูง เช่น อำเภอบ้านโป่งมีรายได้ภาษีอากร คิดเป็นร้อยละ 14.4 ของเงินภาษีทั้งหมด อำเภอท่ามะการ้อยละ 13.6 กระจุกแบบ ร้อยละ 10.7 นครชัยศรี ร้อยละ 6.8 เมืองนครปฐม ร้อยละ 6.7 เมืองราชบุรี ร้อยละ 4.4 และเมืองสมุทรสาคร ร้อยละ 4.2 เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มีจำนวนภาษีอากรต่ำ ได้แก่ อำเภอทองนาภูมิ คิดเป็นร้อยละ 0.01 ของจำนวนภาษีอากรของทั้งหมดของภาค อำเภอศรีสวัสดิ์ 0.02 เลาช่วญ 0.02 กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง 0.02 กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย 0.04 วัดเพลง 0.05 คอนกุ่ม 0.05 กิ่งอำเภอกันช้าง 0.08 เขาย้อย 0.08 เป็นต้น อำเภอที่มีจำนวนภาษีอากรต่ำเหล่านี้เนื่องมาจากมีกิจกรรมทางการพาณิชย์อยู่น้อยประกอบกับมีจำนวนประชากรต่ำ จึงทำให้ยอดรวมของภาษีแต่ละประเภทมีสัดส่วนต่ำด้วยเช่นกัน

จ. จำนวนเงินในธนาคารพาณิชย์ (ตารางที่ 25)

เป็นก้าวแปรอีกด้านหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจในแต่ละอำเภอ เนื่องจากที่ตั้งของธนาคารโดยทั่วไปจะอยู่ในเขตชุมชนเมืองที่หนาแน่นและสำคัญ ของจังหวัด ซึ่งเป็นที่รวมของกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อความสะดวก ในการติดต่อและให้บริการแก่ลูกค้าของธนาคาร ในการพิจารณาเปรียบเทียบจำนวนเงินใน ธนาคารพาณิชย์ พิจารณาจากจำนวนเงินฝาก จำนวนเงินให้กู้ และอัตราส่วนเงินฝากต่อ เงินให้กู้ แต่เนื่องจากธนาคารแห่งประเทศไทยจะไม่เปิดเผยตัวเลขเงินของธนาคารพาณิชย์ ในอำเภอที่มีสำนักงานต่ำกว่า 4 แห่ง จึงทำให้ข้อมูลที่ใช้พิจารณามีแค่เฉพาะข้อมูลในระดั บอำเภอที่สำคัญ ๆ ของจังหวัดเท่านั้น ในพ.ศ. 2522 มีจำนวนธนาคารพาณิชย์อยู่ในภาค ตะวันตกทั้งหมด 141 แห่ง มียอดเงินฝากรวมกันทั้งหมด 9,232,109 ล้านบาท และมียอดเงินให้กูรวมกัน 8,751,436 ล้านบาท อำเภอในภาคตะวันตกที่มีจำนวนธนาคาร พาณิชย์เกินกว่า 3 แห่ง มีทั้งหมด 11 อำเภอ มียอดเงินฝากรวมกันทั้งหมด 6,214,262 ล้านบาท และมียอดเงินให้กูรวมกัน 6,092,241 ล้านบาท อำเภอที่มียอดเงินฝากสูงสุด ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม คิดเป็นร้อยละ 21.3 ของจำนวนยอดเงินฝากทั้งหมดของอำเภอ ที่มีการเปิดเผยตัวเลข รองลงมา ได้แก่ อำเภอเมืองเพชรบุรี คิดเป็นร้อยละ 12.4 เมืองราชบุรีร้อยละ 12.0 บ้านโป่งร้อยละ 11.6 เมืองสุพรรณบุรีร้อยละ 9.0 ท่ามะกา ร้อยละ 7.7 เมืองสมุทรสาครร้อยละ 7.0 เมืองกาญจนบุรีร้อยละ 5.9 เมืองประจวบฯ ร้อยละ 4.9 กำเนินสะคราญร้อยละ 4.5 และปราณบุรีร้อยละ 4.2 อำเภอที่มียอดเงินฝาก สูงเหล่านี้เป็นศูนย์กลางที่สำคัญของภาคทั้งทางอุตสาหกรรม การค้าและบริการ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และมีประชากรอาศัยอยู่จำนวนมาก จึงทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจการเงินใน อำเภอมีการหมุนเวียนสูง จึงมีผลต่อยอดเงินฝากในธนาคารพาณิชย์ด้วย

ในค่านสัดส่วนของเงินกูปรากฏว่า อำเภอที่มีสัดส่วนเงินกูสูงสุด ได้แก่ อำเภอท่ามะกา คิดเป็นร้อยละ 18.6 ของจำนวนยอดเงินกูทั้งหมดที่มีการเปิดเผยตัวเลข รองลงมา ได้แก่ อำเภอบ้านโป่งร้อยละ 16.9 เมืองนครปฐมร้อยละ 16.2 เมืองสมุทรสาครร้อยละ 8.9 เมืองสุพรรณบุรี ร้อยละ 7.6 เมืองเพชรบุรีร้อยละ 7.4 เมืองกาญจนบุรีร้อยละ 6.5 เมืองประจวบฯ ร้อยละ 4.8 และอำเภอเนินสะคราญร้อยละ 2.0 พบว่าอำเภอที่มีสัดส่วนของ เงินกูสูง จะเป็นอำเภอที่เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมของภาค จึงการลงทุนเพื่อพัฒนาสูง

สัดส่วนของเงินกู้ที่นำมาพัฒนาจึงสูงตามไปด้วย

เมื่อเปรียบเทียบอัตรา ส่วนของเงินให้กู้ต่อเงินฝากเพื่อพิจารณาถึงลักษณะการหมุนเวียนของเงิน จะพบว่าอำเภอที่เป็นแหล่งศูนย์กลางอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมจะมีความต้องการเงินให้กู้สูงมากจนเงินฝากในท้องถิ่นไม่เพียงพอ ต้องนำเงินจากภายนอกมาทดแทน ทั้งนี้เพื่อนำมาพัฒนาและขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น อำเภอที่มีอัตราส่วนเงินให้กู้สูงกว่าเงินฝาก ได้แก่ อำเภอท่ามะกา บ้านโป่ง เมืองสมุทรสาคร และเมืองประจวบคีรีขันธ์ ส่วนอำเภอที่มีอัตราเงินฝากมากกว่าอัตราเงินกู้ ได้แก่ อำเภอเมืองราชบุรี เมืองนครปฐม เมืองเพชรบุรี กำเนินสะทวัก และเมืองสุพรรณบุรี

จากข้อมูลต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการพิจารณาสภาพทางเศรษฐกิจของอำเภอจะศึกษาได้จากตัวแปรหลาย ๆ ด้าน แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านข้อมูลจึงทำการศึกษาเฉพาะตัวแปรที่มีข้อมูลอำนวยความสะดวก ซึ่งตัวแปรแต่ละด้านจะแสดงความแตกต่างในเชิงเศรษฐกิจของแต่ละอำเภอ และผลที่ได้จะนำมาเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญของแต่ละอำเภอว่าอำเภอใดจะมีความสำคัญสูงสุด และรองลงมาตามลำดับ ตัวแปรที่ใช้พิจารณาในด้านเศรษฐกิจมีดังนี้ อุตสาหกรรม การค้าและบริการ รายได้และรายจ่ายของภาคเมือง ภาษีอากร และจำนวนเงินในธนาคารพาณิชย์ ซึ่งตัวแปรเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจในภาคเมืองมากที่สุด

1. อุตสาหกรรม จะพิจารณาจากแรงงานอุตสาหกรรม เพราะเป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุด และสามารถแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของขนาดและจำนวนโรงงานในภาคตะวันตกได้ ส่วนใหญ่อุตสาหกรรมของภาคตะวันตกเป็นการผลิตที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตจากการเกษตร และเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก อุตสาหกรรมขนาดใหญ่และขนาดกลางมีจำนวนไม่มากนัก และจะรวมกลุ่มอยู่ในบริเวณที่เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมหลัก และศูนย์กลางรองของภาคเท่านั้น อุตสาหกรรมที่สำคัญ ได้แก่ อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องคั้ม อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมประเภทโลหะ และผลิตภัณฑ์โลหะ เป็นต้น อำเภอที่มีแรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก และมีสัดส่วนของแรงงานต่อประชากรในพื้นที่สูงจะเป็นบริเวณศูนย์กลางอุตสาหกรรมของภาค เช่น อำเภอกระทุ่มแบน ท่ามะกา บ้านโป่ง สามพราน เมืองราชบุรี เมืองสมุทรสาคร นครชัยศรี เมืองนครปฐม ท่าม่วง เป็นต้น อำเภอเหล่านี้จะมีการพัฒนาในด้านอุตสาหกรรมสูง มีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ จำนวนมาก ขณะเดียวกันยังเป็นแหล่งตลาดภายใน

ท้องถิ่นส่วนใหญ่ เนื่องจากมีจำนวนประชากรอาศัยอยู่จำนวนมากและยังเป็นแหล่งที่จะกระจายสินค้าและบริการออกไปสู่บริเวณอื่น ๆ ของภาค ส่วนอำเภอที่มีจำนวนแรงงานน้อย สักส่วนของแรงงานคือประชากรทำ เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก โรงงานอุตสาหกรรมมีอยู่อย่างจำกัดและเป็นโรงงานขนาดเล็ก จึงทำให้การขยายตัวของอุตสาหกรรมอยู่ในระดับต่ำ เช่น อำเภอศรีสวัสดิ์ สังขละบุรี กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย กิ่งอำเภอกันทรังษี ทองผาภูมิ เป็นต้น

2. การค้าและบริการ ในการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอำเภอจะพิจารณาจากจำนวนร้านค้าทั่วไป และจำนวนธุรกิจการที่เป็นนิติบุคคลที่เพิ่มขึ้น ในระหว่าง พ.ศ. 2519 - 2523 การประกอบธุรกิจการค้าในพื้นที่จะมีความสัมพันธ์กับจำนวนประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น และเป็นที่รวมของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสังคมกันต่าง ๆ เช่น สถานที่ราชการ โรงงานอุตสาหกรรม โรงพยาบาล ธนาคาร เป็นต้น จะเป็นอำเภอที่มีจำนวนสถานประกอบการทั้งสองประเภทอยู่มากย่อมจะมีการให้บริการสินค้าและบริการอื่น ๆ หลายประเภท เช่น สินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน สินค้าระดับสูง สินค้าฟุ่มเฟือย เป็นต้น ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม เมืองราชบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองสุพรรณบุรี บ้านโป่ง ทำมะกา เป็นต้น อำเภอเหล่านี้จะเป็นที่รวมของร้านค้า และธุรกิจการค้าที่มีขนาดใหญ่ระดับการให้บริการสูง และร้านค้าขนาดเล็กเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเห็นได้จากยอดการจัดเก็บภาษีเงินได้ซึ่งสูงกว่าอำเภอต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็จะมีผลต่อการขยายตัวของจำนวนสถานประกอบการทั้งสองประเภท ทำให้มีสัดส่วนที่เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น ส่วนอำเภอที่มีจำนวนสถานประกอบการทั้งสองประเภทน้อย และเป็นกิจการขนาดเล็ก การขยายตัวของจำนวนสถานประกอบการมีสัดส่วนการเปลี่ยนแปลงต่ำ ซึ่งได้แก่ อำเภอพนมทวน ทองผาภูมิ สังขละบุรี ศรีสวัสดิ์ เลาชะวัญ คอนทูน ปากท่อ เป็นต้น อำเภอเหล่านี้จะเป็นอำเภอที่มีประชากรอยู่อาศัยอยู่เบาบาง ตลาดการค้าและบริการมีขอบเขตจำกัด ระดับสินค้าจะเป็นสินค้าระดับต่ำ หรือสินค้าสำหรับชีวิตประจำวัน ซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้เท่านั้น การขยายตัวของตลาดจะเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย เมื่อต้องการสินค้าหรือบริการในระดับสูงจะต้องพึ่งบริการจากอำเภอใกล้เคียงที่มีระดับสินค้าและการให้บริการที่สูงกว่า

3. รายได้และรายจ่ายของภาคเมือง เป็นตัวแปรที่แสดงสภาพของ เศรษฐกิจ และการพัฒนาของอำเภอในภาคเมือง โดยพิจารณาจากจำนวนสัดส่วนที่เปลี่ยนแปลง และอัตราการเพิ่ม อำเภอที่มีรายได้และรายจ่ายของภาคเมืองสูงและมีสัดส่วนที่เปลี่ยนแปลงสูง จะเป็นอำเภอที่มีประชากรอาศัยอยู่จำนวนมาก มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจในค่าน่าง ๆ มาก ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม เมืองกาญจนบุรี เมืองราชบุรี บ้านโป่ง เมืองสุพรรณบุรี หัวหิน เมืองเพชรบุรี เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มีรายได้และรายจ่ายในสัดส่วนที่ต่ำและมีสัดส่วนที่เปลี่ยนแปลงต่ำ เป็นอำเภอที่มีประชากรน้อย กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีอยู่จำนวนจำกัด เช่น อำเภอศรีสวัสดิ์ กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย สังขละบุรี ทองผาภูมิ วัคเพลง บ้านลาด ปากท่อ จอมบึง เป็นต้น สำหรับอัตราการเพิ่มต่อบีของรายได้และรายจ่ายจะสัมพันธ์กัน โดยอำเภอที่มีอัตรารายได้เพิ่มสูงก็จะมีอัตรารายจ่ายเพิ่มสูงด้วย ส่วนอำเภอที่มีอัตราการเพิ่มของรายได้ต่ำจะมีอัตราเพิ่มของรายจ่ายต่ำด้วยเช่นกัน อำเภอที่มีอัตราเพิ่มของรายได้และรายจ่าย ได้แก่ อำเภอท่ามะกา เลาชวีญ หัวหิน เมืองสมุทรสงคราม ปากท่อ เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มีการเพิ่มต่ำ ได้แก่ อำเภอนครชัยศรี ศรีสวัสดิ์ กระจุกแบน ศรีประจันต์ สามพราน เป็นต้น

4. ภาษีอากร จะพิจารณาจากจำนวนภาษีอากรที่เก็บได้ซึ่งจะเป็นตัวแปรอีกประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นพื้นฐานเศรษฐกิจของแต่ละอำเภอ โดยจะสัมพันธ์กับจำนวนประชากร และจำนวนกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในอำเภอ อำเภอที่มีประชากรอาศัยอยู่จำนวนมาก และกิจกรรมการค้า บริการ อุตสาหกรรมจำนวนมากจำนวนมากจะมียอดภาษีที่สูงกว่าอำเภออื่น ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง ท่ามะกา กระจุกแบน นครชัยศรี เมืองนครปฐม เมืองราชบุรี และเมืองสมุทรสาคร เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มียอดรายได้ของภาษีอากรต่ำ เนื่องจากมีประชากรน้อย และมีจำนวนกิจกรรมทางเศรษฐกิจอยู่น้อย ได้แก่ อำเภอทองผาภูมิ ศรีสวัสดิ์ เลาชวีญ กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย วัคเพลง คอนทุม กิ่งอำเภอค่านช้าง เขาย้อย เป็นต้น

5 จำนวนเงินในธนาคารพาณิชย์ จะพิจารณาจำนวนเงินฝาก เงินให้กู้ และอัตราส่วนเงินให้กู้ต่อเงินฝาก เนื่องจากธนาคารโดยทั่วไปจะตั้งอยู่ในเขตชุมชนที่สำคัญ มีประชากรหนาแน่นเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นข้อมูลเกี่ยวกับเงินในธนาคารพาณิชย์ จึงมีแค่เฉพาะอำเภอที่มีความสำคัญสูงเท่านั้น อำเภอที่มีจำนวนเงินฝากและ

เงินกู้สูง ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม บ้านโป่ง ทามะกา เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี เมืองสมุทรสาคร เมืองสุพรรณบุรี เป็นต้น ในด้านอัตราส่วนเงินให้กู้ต่อเงินฝากปรากฏว่า อำเภอทามะกา บ้านโป่ง เมืองสมุทรสาคร เมืองประจวบฯ จะมีอัตราส่วนเงินให้กู้สูงกว่าเงินฝาก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่กำลังพัฒนาและขยายตัวด้านอุตสาหกรรม จึงทำให้มีการระดมเงินทุนมาลงทุนเป็นจำนวนมาก ความต้องการเงินกู้มีสูงมากจนเงินในท้องถิ่นไม่เพียงพอต้องนำเงินจากภายนอกเข้ามาทดแทน ส่วนอำเภอที่มีอัตราส่วนเงินฝากสูงกว่าอัตราส่วนเงินกู้ได้ อำเภอเมืองราชบุรี เมืองนครปฐม เมืองเพชรบุรี เนื่องจากอำเภอเหล่านี้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี สถานะการเงินคล่องตัว และในพื้นที่มีการพัฒนาและขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจสูงอยู่แล้ว การลงทุนในพื้นที่จึงลดน้อยลงไป

ศูนย์วิทยพัชวิทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (ตารางที่ 26 27 28 29 30 31)

สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เป็นข้อมูลฯ หนึ่งที่น่ามาพิจารณาเปรียบเทียบ ความสำคัญของอำเภอต่าง ๆ เพราะสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เป็นบริการพื้นฐานของเมือง ที่มีผลต่อการดึงดูดให้ประชากรเข้ามาใช้บริการ หรือลงทุนในทางเศรษฐกิจ การให้บริการทาง สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ จึงเป็นก้าวแรกที่จำเป็นจะต้องนำมาพิจารณาประกอบกับสภาพทาง กายภาพและประชากร เพื่อจะชี้ให้เห็นถึงภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเป็นเมืองในแต่ละ อำเภอให้เด่นชัดยิ่งขึ้น สาธารณูปโภค สาธารณูปการที่สำคัญ ได้แก่

4.1 การไฟฟ้า

การให้บริการไฟฟ้าของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบันอยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้า- ส่วนภูมิภาค ซึ่งทำการผลิตกระแสไฟฟ้าเองส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งซื้อจากการไฟฟ้าฝ่าย- ผลิต นอกจากนั้นมีบางส่วนที่เอกชนเป็นผู้จำหน่ายแต่มีเพียง เล็กน้อย เนื่องจากต้องมีการลงทุนสูง การให้บริการไฟฟ้าส่วนใหญ่จึงต้องอาศัยบริการจากรัฐบาล ในพ.ศ. 2523 การไฟฟ้า ส่วนภูมิภาคจำหน่ายไฟฟ้าให้แก่ผู้ใช้ไฟฟ้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 242,096 ราย ปริมาณไฟฟ้า 1,201,286,792 กิโลวัตต์ต่อชั่วโมง โดยแบ่งเป็นประเภทผู้ใช้บริการดังนี้ ไฟฟ้าประเภท ที่อยู่อาศัยร้อยละ 18.1 ของปริมาณทั้งหมด ไฟฟ้าประเภทสถานธุรกิจและอุตสาหกรรมร้อยละ 81.0 ไฟฟ้าสาธารณะร้อยละ 0.5 และอื่น ๆ ร้อยละ 0.5

จังหวัดที่มีปริมาณการใช้ไฟฟ้าสูง ได้แก่ จังหวัดนครปฐมร้อยละ 29.8 สมุทรสาคร ร้อยละ 24.5 และราชบุรีร้อยละ 18.7 ของปริมาณการใช้ไฟฟ้าทั้งภาค ส่วนในระดับอำเภอ ปรากฏว่าอำเภอที่มีการใช้ไฟฟ้าในสัดส่วนที่สูง จะเป็นอำเภอที่มีประชากรจำนวนมาก มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งในคานอุตสาหกรรม การค้าและบริการจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอที่เป็นศูนย์กลางหลักและศูนย์กลางของอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ อำเภอ สามพรานใช้ไฟฟ้าร้อยละ 19.8 ของปริมาณไฟฟ้าทั้งหมดที่ใช้ในภาค รองลงมา คือ อำเภอ เมืองสมุทรสาครร้อยละ 17.4 บ้านโป่งร้อยละ 11.7 กระจุกแบนร้อยละ 6.7 เมืองนครปฐม ร้อยละ 4.9 ชะอำร้อยละ 4.8 เมืองราชบุรีร้อยละ 4.4 เมืองกาญจนบุรีร้อยละ 3.6

ส่วนอำเภอที่มีปริมาณการใช้ไฟฟ้าในสัดส่วนที่ต่ำจะเป็นอำเภอที่มีประชากรน้อย
กิจกรรมในด้านเศรษฐกิจต่าง ๆ ยังไม่มีการขยายตัว การใช้ไฟฟ้าส่วนใหญ่เป็นประเภทที่อยู่
อาศัย ได้แก่ กิ่งอำเภอสวนผึ้งใช้ไฟฟ้าคิดเป็นร้อยละ 0.004 ของปริมาณการใช้ไฟฟ้าทั้งภาค
เลาขวัญร้อยละ 0.002 สังขละบุรีร้อยละ 0.01 วัคเหลงร้อยละ 0.01 ศรีสวัสดิ์ร้อยละ
0.01 ทองผาภูมิร้อยละ 0.01 และกิ่งอำเภอบางสะพานน้อยร้อยละ 0.01 เป็นต้น

4.2 การประปา

ในภาคตะวันตก การให้บริการประปาแก่ประชาชน ส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของ
โยธาธิการ ในพ.ศ. 2523 มีจำนวนผู้ใช้น้ำรวม 52,279 ราย และมีปริมาณการใช้น้ำ
10,828,268 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ในขณะที่ทั้งภาคสามารถผลิตน้ำประปาได้ 28,773,518
ลูกบาศก์เมตรต่อปี การประปาส่วนใหญ่มีแหล่งน้ำดิบจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่
เป็นประเภทที่อยู่อาศัยและกิจกรรมอื่น ๆ ปริมาณการผลิตและปริมาณการใช้น้ำประปาในแต่ละแห่ง
จะแปรตามจำนวนประชากรและสภาพเศรษฐกิจ โดยในบริเวณที่มีประชากรจำนวนมากจะมีปริมาณ
การผลิตและการใช้น้ำในสัดส่วนที่สูง ส่วนในบริเวณที่มีประชากรน้อยปริมาณการผลิตและการใช้
น้ำจะมีสัดส่วนที่ต่ำ ในระดับจังหวัดปรากฏว่าจังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีกำลังการผลิตน้ำประปา
ได้สูงสุกร้อยละ 26.8 ของปริมาณน้ำประปาที่ผลิตได้ทั้งภาค รองลงมาได้แก่ ราชบุรีร้อยละ
17.0 เพชรบุรีร้อยละ 13.8 และประจวบคีรีขันธ์ร้อยละ 13.4

ในระดับอำเภอปรากฏว่ามีพื้นที่ที่ได้รับบริการทั้งหมดจำนวน 25 อำเภอ อำเภอ
ที่มีปริมาณการผลิตน้ำประปาเพื่อให้ประชาชนในสัดส่วนที่สูงจะเป็นอำเภอที่มีประชากรหนาแน่น
ระดับความเป็นเมืองสูงและสภาพเศรษฐกิจดี เช่น อำเภอเมืองนครปฐม คิดเป็นร้อยละ 24.6
ของปริมาณน้ำประปาที่ผลิตได้ทั้งหมด อำเภอเมืองเพชรบุรีร้อยละ 13.8 เมืองราชบุรีร้อยละ
7.3 เมืองกาญจนบุรีร้อยละ 6.9 กระจุกแบบร้อยละ 5.8 บ้านโป่งร้อยละ 5.7 และ
เมืองประจวบคีรีขันธ์ร้อยละ 5.1 ส่วนอำเภอที่มีปริมาณการผลิตน้ำประปาในสัดส่วนต่ำ
ส่วนใหญ่จะผลิตเพื่อใช้สำหรับที่อยู่อาศัยเท่านั้น เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจยังไม่มีการขยายตัว
ของอุตสาหกรรม การค้าและบริการ การใช้น้ำประปาเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ จึงมีเพียงเล็กน้อย
นอกจากนั้นประชากรยังมีจำนวนน้อยปริมาณการผลิตน้ำประปาจึงมีสัดส่วนน้อยด้วย เช่น
กิ่งอำเภอกำแพงแสนร้อยละ 0.1 ศรีประจันต์ร้อยละ 0.5 กำแพงแสนร้อยละ 0.6 เป็นต้น

4.3 โทรศัพท เป็นตัวแปรอีกตัวหนึ่งที่ใช้ให้เห็นถึงความแตกต่างของภาคเมืองกับภาคชนบทได้อย่างชัดเจน เพราะโทรศัพทเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการประกอบธุรกิจการค้า การบริการ และอุตสาหกรรม ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อ ย่นเวลา ระยะทาง และประหยัดค่าใช้จ่าย จึงเป็นผลต่อการลงทุนทางธุรกิจและมีความคล่องตัวในการดำเนินการ ในพ.ศ. 2522 ปรากฏว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการให้บริการโทรศัพททั้งหมดจำนวน 13,340 สาย และมีจำนวนผู้ใช้บริการ 12,231 สาย แบ่งเป็นจำนวนผู้ใช้บริการประเภทธุรกิจ ราชการ และเอกชนมากที่สุด จำนวน 7,474 รายหรือร้อยละ 61.1 ของจำนวนผู้ใช้บริการในปัจจุบัน รองลงมา คือ ประเภทที่อยู่อาศัยร้อยละ 38.4 และประเภทสาธารณะร้อยละ 0.5 จังหวัดที่มีกำลังความสามารถในการให้บริการสูงสุด ได้แก่ จังหวัดราชบุรีจำนวน 3,400 สาย และมีผู้ใช้บริการ 3,198 สายหรือร้อยละ 26.1 ของจำนวนผู้ใช้บริการทั้งภาค รองลงมา คือ จังหวัดนครปฐมร้อยละ 22.47 ประจวบคีรีขันธ์ร้อยละ 13.6 และเพชรบุรีร้อยละ 10.4

ในระบอบอำเภอปรากฏว่ามีบริการโทรศัพทในบริเวณ 19 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม สามพราน เมืองราชบุรี บ้านโป่ง เมืองสมุทรสาคร เมืองเพชรบุรี เมืองกาญจนบุรี ท่าม่วง ท่ามะกา เมืองสมุทรสาคร เมืองสมุทรสงคราม เมืองสุพรรณบุรี เมืองประจวบคีรีขันธ์ หัวหิน เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอำเภอที่เป็นศูนย์กลางของจังหวัด และอำเภอที่มีเทศบาลตั้งอยู่อำเภอที่มีผู้ใช้บริการโทรศัพทสูงสุด ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม ร้อยละ 19.3 ของจำนวนผู้ใช้บริการทั้งหมด รองลงมาคือ อำเภอเมืองราชบุรีร้อยละ 11.9 เมืองเพชรบุรีร้อยละ 9.4 บ้านโป่งร้อยละ 7.9 เมืองสมุทรสาคร 7.9 เมืองสมุทรสาคร 7.9 และหัวหินร้อยละ 7.2 เป็นต้น

4.4 การศึกษา

ในการพิจารณาความแตกต่างทางการศึกษาในแต่ละอำเภอของภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เลือกใช้จำนวนนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงการให้บริการทางการศึกษาในระดับพื้นฐานแก่ประชากรในภาค และโอกาสในการศึกษาต่อของประชากรในวัยเรียน นอกจากนั้นจะพิจารณาถึงจำนวนสถานศึกษาในระดับ อาชีวศึกษาและอุดมศึกษาซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงการให้บริการทางการศึกษาในระดับสูงของภาค จากข้อมูลทั้ง 2 ประเภทนี้ จะเปรียบเทียบถึงความแตกต่างของการให้บริการทางการศึกษา ในแต่ละอำเภอได้อย่างชัดเจน

ในพ.ศ. 2522 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนนักเรียนทั้งหมดรวม 672,776 คน แบ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาจำนวน 556,338 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 82.7 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 14.6 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 2.7 สัดส่วนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาจะสูงกว่าระดับอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับที่เด็กทุกคนต้องเข้ารับการศึกษา ดังนั้นจำนวนของนักเรียนจะสัมพันธ์กับจำนวนประชากร คือ อำเภอที่มีประชากรสูงก็จะมีจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาสูง ส่วนอำเภอที่มีประชากรเบาบางจำนวนนักเรียนก็จะน้อยด้วยเช่นกัน อำเภอที่มีจำนวนนักเรียนในระดับประถมศึกษาสูง ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม คิดเป็นร้อยละ 5.5 ของจำนวนนักเรียนชั้นประถมทั้งหมด อำเภอเมืองสมุทรสาครร้อยละ 3.9 บ้านโป่งร้อยละ 3.9 เมืองราชบุรีร้อยละ 3.7 เมืองกาญจนบุรีร้อยละ 3.6 เมืองสุพรรณบุรีร้อยละ 3.4 ท่ามะการ้อยละ 3.2 สองพี่น้องร้อยละ 3.0 และโพธารามร้อยละ 2.8 เป็นต้น อำเภอเหล่านี้นอกจากจะมีจำนวนประชากรสูงแล้ว ยังเป็นอำเภอขนาดใหญ่ และเป็นศูนย์กลางสำคัญของจังหวัด ฐานะทางเศรษฐกิจของประชากรอยู่ในเกณฑ์ที่ดีกว่าประชากรในชนบท เนื่องจากอาชีพจะเปลี่ยนจากเกษตรกรรมมาเป็นการใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม หรือการประกอบการค้าและบริการ ดังนั้นการใช้แรงงานเด็กเพื่อทำการเกษตรจึงไม่มากนัก โอกาสการได้เข้าศึกษาในระดับต่าง ๆ ของประชากรในวัยเรียนจึงมีมาก ส่วนอำเภอที่มีจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาในสัดส่วนที่ต่ำ ได้แก่ อำเภอสังขละบุรีร้อยละ 0.2 กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้องร้อยละ 0.3 ทองผาภูมิร้อยละ 0.4 ศรีสวัสดิ์ร้อยละ 0.4 กิ่งอำเภอบางสะพานน้อยร้อยละ 0.6 ไทรโยคร้อยละ 0.8 เขาย้อยร้อยละ 0.9 กิ่งอำเภอสวนผึ้งร้อยละ 0.9 บางคนทีร้อยละ 0.9 บางแพร้อยละ 0.9 เป็นต้น อำเภอเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีประชากรอาศัยอยู่เบาบางและกระจัดกระจายในพื้นที่ การคมนาคมไม่สะดวก การให้บริการทางการศึกษาของรัฐจึงเข้าไปในพื้นที่ไม่ทั่วถึง ประกอบกับอาชีพหลักของประชากร คือ เกษตรกรรม ดังนั้นแรงงานเด็กจึงมีความสำคัญ ผู้ปกครองจึงไม่นิยมให้เด็กไปเรียนหนังสือ

ส่วนการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายก็มีลักษณะเช่นเดียวกับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา คือ สัมพันธ์กับจำนวนประชากรและการให้บริการทางการศึกษา ต่อ เนื่องจากการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายไม่ใช่การศึกษาภาคบังคับ สัดส่วนของจำนวนนักเรียนในระดับทั้งสองจึงลดลงเพราะจะเกี่ยวข้องกับฐานะทางเศรษฐกิจแต่ละกำลังของผู้ปกครองด้วย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปรากฏว่าอำเภอที่

มีจำนวนนักเรียนสูง ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐมคิดเป็นร้อยละ 7.9 ของจำนวนนักเรียนใน
ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นทั้งหมด อำเภอเมืองราชบุรีร้อยละ 6.5 เมืองเพชรบุรีร้อยละ
6.1 บ้านโป่งร้อยละ 4.7 เมืองสมุทรสาครร้อยละ 3.6 เมืองสุพรรณบุรีร้อยละ 3.6
โพธารามร้อยละ 3.5 ท่าวุ้งร้อยละ 3.4 เมืองกาญจนบุรีร้อยละ 3.1 สามพรานร้อยละ
3.1 และท่ามะการ้อยละ 3.0 เป็นต้น อำเภอเหล่านี้เป็นอำเภอศูนย์กลางของจังหวัดดังนั้น
จึงมีความได้เปรียบในด้านกาให้บริการทางการศึกษาของรัฐมากกว่า ส่วนอำเภอที่มีสัดส่วนของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นต่ำได้แก่ อำเภอศรีสวัสดิ์ คิดเป็นร้อยละ 0.05 ของจำนวนนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นทั้งหมด จอมบึงร้อยละ 0.06 กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้องร้อยละ 0.1
ทองนาภูมิร้อยละ 0.1 เลาชวี้อยร้อยละ 0.1 สังขละบุรีร้อยละ 0.1 กิ่งอำเภอสวนผึ้งร้อยละ
0.1 ไทรโยคร้อยละ 0.3 กิ่งอำเภอบางสะพานน้อยร้อยละ 0.3 กิ่งอำเภอด่านช้างร้อยละ
0.5 วัดเพลงร้อยละ 0.6 ปากท่อร้อยละ 0.7 เขาย้อยร้อยละ 0.7 พนมทวนร้อยละ 0.7

สำหรับการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย การให้บริการทางการศึกษาไม่มี
ครบทุกอำเภอเช่นเกี่ยวกับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาและชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จะมีเฉพาะ
ในอำเภอใหญ่ ๆ ของจังหวัดเท่านั้น มีจำนวนทั้งหมด 33 อำเภอ สัดส่วนของนักเรียนในระดับ
นี้จะลดต่ำลงเหลือเพียงร้อยละ 2.7 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด โอกาสของการเข้าศึกษาของ
นักเรียนในระดับนี้จะสามารถชี้ให้เห็นถึงฐานะทางเศรษฐกิจของประชากรในอำเภอเหล่านั้นด้วย
เนื่องจากเป็นการศึกษาสูงขึ้น อำเภอที่มีสัดส่วนของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสูง
ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐมร้อยละ 14.8 เมืองเพชรบุรีร้อยละ 11.7 เมืองราชบุรีร้อยละ
9.4 บ้านโป่งร้อยละ 9.3 เมืองสุพรรณบุรีร้อยละ 6.3 เมืองสมุทรสงครามร้อยละ 4.7
ท่าวุ้งร้อยละ 4.5 เมืองสมุทรสาครร้อยละ 3.9 เป็นต้น ส่วนอำเภอที่มีสัดส่วนของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายต่ำ ได้แก่ อำเภอดำเนินสะดวกร้อยละ 0.1 บางคนทีร้อยละ
0.3 นครชัยศรีร้อยละ 0.5 บางแพร้อยละ 0.5 บางสะพานร้อยละ 0.6 ศรีประจันต์
ร้อยละ 0.7 เป็นต้น นอกจากนั้นอำเภอที่ไม่มีการให้บริการทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา
ตอนปลาย ได้แก่ อำเภอศรีสวัสดิ์ สังขละบุรี ไทรโยค กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย ปากท่อ
จอมบึง บางเลน เขาย้อย กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง กิ่งอำเภอด่านช้าง เป็นต้น
นักเรียนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเหล่านี้หากต้องการจะเรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาจำเป็นจะต้อง
เข้าใช้บริการในอำเภอที่มีการให้บริการการศึกษาที่สูงกว่า

ข้อมูลทางการศึกษาที่ใช้พิจารณาอีกค่าหนึ่ง ได้แก่ จำนวนสถานศึกษาในระดับ
อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ซึ่งเป็นกรให้บริการทางการศึกษาระดับสูง อำเภอที่มีสถานศึกษา
ในระดับสูงทั้งแก่อชีวศึกษาและอุดมศึกษาจะให้โอกาสในการศึกษาแก่ประชากรในอำเภอและ
พื้นที่ใกล้เคียงใกล้เคียงใกล้เคียงกว่าอำเภอที่มีแต่เฉพาะสถานศึกษาในระดับเบื้องต้น ในพ.ศ. 2522
ภาคตะวันออกเฉียงใต้มีจำนวนสถานศึกษาในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษารวมทั้งหมด 23 แห่ง กระจาย
อยู่ในพื้นที่อำเภอรวม 11 อำเภอ แบ่งเป็นสถานศึกษาในระดับอาชีวศึกษา 21 แห่ง และ
ระดับอุดมศึกษา 2 แห่ง

การศึกษาในระดับอาชีวศึกษาแบ่งออกเป็นสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น วิทยาลัยเกษตรกรรม
วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยครู เป็นต้น อำเภอที่ตั้งของวิทยาลัยอาชีวศึกษาส่วนใหญ่จะเป็น
อำเภอเมืองของทุกจังหวัด ซึ่งเป็นอำเภอศูนย์กลางของจังหวัด เช่น อำเภอเมืองกาญจนบุรี
มีวิทยาลัยอาชีวศึกษาอยู่ทั้งหมด 4 แห่ง เมืองสุพรรณบุรีและเพชรบุรีอำเภอละ 3 แห่ง
เมืองราชบุรี และเมืองนครปฐมอำเภอละ 2 แห่ง เมืองสมุทรสาคร เมืองสมุทรสงคราม และ
เมืองประจวบคีรีขันธ์ อำเภอละ 1 แห่ง ที่เหลืออีก 2 แห่ง ตั้งอยู่ที่อำเภอโพธาราม
และอำเภอจอมบึง ส่วนสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษา 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ตั้งอยู่ที่อำเภอเมืองนครปฐม และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตั้งอยู่ที่อำเภอกำแพงแสน

4.5 การสาธารณสุข

ในพ.ศ. 2522 ภาคตะวันออกเฉียงใต้มีสำนักงานสาธารณสุขใหญ่ ๆ 4 ประเภท คือ
โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลจังหวัด โรงพยาบาลอำเภอ และสถานีอนามัย มีจำนวน
แพทย์ที่ประจำอยู่ตามโรงพยาบาลต่าง ๆ จำนวนทั้งหมด 263 คน เจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข
จำนวน 535 คน และจำนวนเตียงที่จะให้บริการแก่คนป่วย จำนวนทั้งหมด 4,015 เตียง
อัตราส่วนของแพทย์ เจ้าหน้าที่ และเตียงต่อประชากรในภาคเป็น 14,500 : 6,400 :
800 ในระดับจังหวัด ปรากฏว่าจังหวัดราชบุรีมีอัตราส่วนของทางด้านสาธารณสุขที่ดีที่สุด
เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราส่วนระดับภาคและจังหวัดอื่น ๆ คือ มีอัตราส่วน 8,000 : 6,400
: 400 รองลงมาได้แก่ จังหวัดสมุทรสงคราม สมุทรสาคร เพชรบุรี เป็นต้น
ส่วนจังหวัดที่มีอัตราส่วนด้านสาธารณสุขต่ำ ได้แก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีอัตราส่วน
21,700 : 13,600 : 16,700

ในรายอำเภอพบว่า อำเภอที่มีอัตราส่วนทางด้านการสาธารณสุขที่ดีสุดของภาคตะวันตก
เมืองเปรียบเทียบกับอำเภออื่น ๆ คือ อำเภอเมืองราชบุรี มีอัตราส่วน 3,900 : 7,800 :
200 รองลงมาได้แก่ อำเภอเมืองเพชรบุรี อัตราส่วน 4,500 : 15,900 : 300
เมืองสมุทรสงครามอัตราส่วน 6,000 : 3,500 : 400 เมืองสมุทรสาคร 6,600 : 5,700
: 500 เมืองประจวบคีรีขันธ์ 6,500 : 3,400 : 400 เมืองกาญจนบุรี 7,100 : 6,000
: 400 เมืองสุพรรณบุรี 8,200 : 3,900 : 300 และเมืองนครปฐม 7,200 : 17,600 :
500 เป็นต้น อำเภอเหล่านี้เป็นอำเภอที่ตั้งของโรงพยาบาลขนาดใหญ่ระดับโรงพยาบาลศูนย์
และโรงพยาบาลจังหวัด จึงมีบุคลากรทางการแพทย์และอุปกรณ์ทางการแพทย์มากพอที่จะให้
บริการแก่ผู้ป่วยภายในอำเภอและผู้ป่วยจากอำเภออื่น ๆ ที่เข้ามาใช้บริการ ส่วนอำเภอที่มี
อัตราส่วนทางสาธารณสุขต่ำส่วนใหญ่จะเป็นอำเภอที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล เส้นทางคมนาคม
การเดินทางติดต่อไม่สะดวกประชากรอาศัยอยู่เบาบาง สถานพยาบาลที่มีอยู่ขนาดเล็ก
ในระดับสถานีอนามัยเท่านั้น บุคลากรทางการแพทย์และอุปกรณ์ในการรักษามีจำนวนจำกัดไม่
เพียงพอ การให้การรักษายากทำได้ในโรคที่ไม่ร้ายแรง ดังนั้นประชากรในอำเภอที่มี
อัตราส่วนทางด้านการสาธารณสุขต่ำซึ่งได้แก่ อำเภอศรีสวัสดิ์ ไทรโยค สังขละบุรี เลาชวีญ
ทองนาภูมิ กิ่งอำเภอสวนผึ้ง กิ่งอำเภอด่านช้าง เป็นต้น จึงมีโอกาที่จะได้รับบริการ
สาธารณสุขในขีดจำกัด ในกรณีที่ต้องการใช้บริการที่ดีกว่า หรือต้องการรักษาในโรคเฉพาะโรค
ซึ่งต้องอาศัยความชำนาญทันสมัยกว่า จึงจำเป็นต้องเข้ามาใช้บริการจากอำเภอที่มีอัตราส่วน
ทางการสาธารณสุขสูงกว่า

สาธารณสุขโลกและสาธารณสุขการ ซึ่งประกอบด้วย การไฟฟ้าประปา โทรทัศน์
สาธารณสุข และการศึกษา จะเป็นตัวแปรอีกด้านหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นความแตกต่างในทางเศรษฐกิจ
และสังคมของแต่ละอำเภอ โดยลักษณะของการให้บริการของรัฐในด้านการสาธารณสุขโลกและ
สาธารณสุขการ จะสัมพันธ์กับจำนวนประชากรและเศรษฐกิจในพื้นที่ อำเภอที่มีประชากรจำนวน
มากและมีลักษณะทางเศรษฐกิจดีกว่าอำเภออื่น ๆ ก็จะมีสาธารณสุขโลกและสาธารณสุขการดีกว่า
อำเภออื่น ๆ เช่นกัน เช่น อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอเมืองสมุทรสาคร
บ้านโป่ง เมืองกาญจนบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองสุพรรณบุรี สามพราน เป็นต้น ส่วนอำเภอ
ที่มีประชากรน้อยและระดับเศรษฐกิจต่ำจะมีระดับการบริการทางสาธารณสุขโลกและสาธารณสุขการ
ต่ำหรือในบางพื้นที่ไม่มีการให้บริการเลย เช่น อำเภอทองนาภูมิ กิ่งอำเภอสวนผึ้ง สังขละบุรี
ศรีสวัสดิ์ เลาชวีญ วัดเพลง กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย เป็นต้น

เนื่องจากการให้บริการสาธารณสุขโลกและสาธารณสุขการของรัฐมีไม่ทั่วถึงครบทุกอำเภอ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในการพิจารณาเพื่อเปรียบเทียบความสำคัญของอำเภอในขณะนี้ จะพิจารณา แต่เฉพาะอำเภอที่มีข้อมูลเท่านั้น ส่วนอำเภอที่ไม่มีข้อมูลนั้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ อำเภอว่าอยู่ในระดับต่ำในตัวเองแล้ว ดังนั้นจะนำมาพิจารณาเป็นส่วนประกอบเพิ่มเติม จาก ตัวแปรในคานาพยากรณ์ ประชากร และเศรษฐกิจ เพื่อเป็นการเน้นค่าความสำคัญของอำเภอ หลังจากที่ได้เปรียบเทียบตัวแปรทั้งสามด้านแล้ว ให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น เพราะการให้บริการด้าน สาธารณสุขโลก สาธารณสุขการจะเป็นส่วนที่แสดงถึงระดับการพัฒนาที่สูงขึ้นที่ชัดเจนที่สุด อำเภอที่สามารถให้บริการด้านสาธารณสุขโลก สาธารณสุขการแก่ประชาชนในพื้นที่และจากพื้นที่โดย-รอบได้ครบทุกประเภท ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอำเภอนั้นว่าอยู่ในระดับสูงกว่าเมื่อ เปรียบเทียบกับอำเภอที่มีการให้บริการด้านสาธารณสุขโลก สาธารณสุขการอย่างจำกัด หรือในบาง พื้นที่ไม่มีบริการเลย จำเป็นต้องอาศัยบริการจากอำเภอที่มีระดับการให้บริการที่สูงกว่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย